

Onsdagen den 7 maj

Kl. 09.00

§ 1 Justerades protokollet för den 28 april.

§ 2 Föredrogs och hänvisades

Motion

Nr 2146 till konstitutionsutskottet

§ 3 Anslag till statistiska centralbyrån

Föredrogs civilutskottets betänkande nr 14 med anledning av propositionen 1975:1 i vad avser anslag till statistiska centralbyrån jämte motioner.

Regeringen hade i propositionen 1975:1 bilaga 9 (finansdepartementet) under punkterna B 2–B 4 (s. 13–29) föreslagit riksdagen att för budgetåret 1975:76 på driftbudgeten under sjunde huvudtiteln anvisa

1. till Statistiska centralbyrån: Statistik, register och prognoser ett förslagsanslag av 125 584 000 kr.,
2. till Statistiska centralbyrån: Uppdragsverksamhet ett förslagsanslag av 1 000 kr.,
3. till Statistiska centralbyrån: Utrustning ett reservationsanslag av 700 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1975:404 av herrar Westberg i Ljusdal (fp) och Strömberg i Botkyrka (fp),

1975:1752 av herr Bohman m. fl. (m), vari hemställdes att riksdagen begärde att regeringen gav statistiska centralbyrån i uppdrag att snarast fullfölja utredningen angående den dolda brottsligheten, varvid kostnaderna för utredningen borde täckas genom omdisponering av beviljade anslag samt

1975:1788 av herrar Raneskog (c) och Eriksson i Ulfsbyn (c).

Utskottet hemställde

1. beträffande arbetsmarknadsprognoser att riksdagen skulle avslå motionerna 1975:404 och 1788,
2. beträffande utredning om den dolda brottsligheten att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1752,
3. att riksdagen på driftbudgeten under sjunde huvudtiteln för budgetåret 1975/76 skulle

Onsdagen den
7 maj 1975

*Anslag till statistiska
centralbyrån*

Onsdagen den
7 maj 1975

*Anslag till statistiska
centralbyrån*

- a. till Statistiska centralbyrån: Statistik, register och prognoser anvisa ett förslagsanslag av 125 584 000 kr.,
- b. till Statistiska centralbyrån: Uppdragsverksamhet anvisa ett förslagsanslag av 1 000 kr.,
- c. till Statistiska centralbyrån: Utrustning anvisa ett reservationsanslag av 700 000 kr.

Reservation hade avgivits av herr Adolfsson (m) och fru Diesen (m) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

beträffande utredning om den dolda brottsligheten att riksdagen med bifall till motionen 1975:1752 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

Herr ADOLFSSON (m):

Herr talman! Med hänvisning till den motivering som återfinns i reservationen i anslutning till civilutskottets betänkande nr 14 ber jag att få yrka bifall till reservationen i fråga.

Fru OLSSON i Hölö (c):

Herr talman! Civilutskottets betänkande nr 14 avser anslag till statistiska centralbyrån, och här är utskottet i stort sett enigt. Det är bara på en punkt som representanterna för moderata samlingspartiet har en annan mening, nämligen när det gäller en undersökning för att kartlägga den dolda brottsligheten. Utskottet finner att en sådan undersökning i och för sig skulle vara intressant, men vi har inte varit beredda att göra de omdisponeringar som skulle vara nödvändiga för att få pengar till denna undersökning.

Det är också att konstatera att reservanterna inte har funnit att några andra undersökningsobjekt skulle kunna utgå. De anvisar heller inga pengar utan överlåter på regeringen och SCB att träffa avgörandet om vad som i så fall skulle uteslutas av övriga undersökningar.

Det pågår en provundersökning, och jag tycker att det redan av det skälet kan vara riktigt att avvakta och se hur den faller ut innan man anvisar medel. Om provundersökningen har utfallit väl förutsätter jag att SCB återkommer för att få medel. Därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ADOLFSSON (m):

Herr talman! Jag vill gentemot civilutskottets ordförande säga att vi har anvisat medel genom besparingar i vad gäller andra anslag till statistiska centralbyrån. Jag tänker på vad som avhandlades här i kammaren för några veckor sedan – den då beslutade folk- och bostadsräkningen, som vi utan att gå miste om något väsentligt skulle kunna hoppa över denna gång och på det sättet spara 60 à 70 milj. kr.

Fru OLSSON i Hölö (c):

Herr talman! Jag hänvisar bara till vad reservanterna själva anför i reservationen, nämligen att man överlåter till regeringen och SCB att göra omDispositionering av medel.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Adolfsson och fru Diesen, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Adolfsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Adolfsson och fru Diesen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Adolfsson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 245
Nej - 34
Avstår - 1

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

§ 4 Expropriationslagen

Föredrogs civilutskottets betänkande nr 15 med anledning av motioner rörande expropriationslagen (1972:719).

I detta betänkande behandlades motionerna

1975:301 av herr Bohman m. fl. (m), vari - såvitt nu var i fråga (yrkandena b och c) - hemställt att riksdagen beslutade

b) att 2 kap. 1 § expropriationslagen med bestämmelse om tätbebyggelseexpropriation skulle erhålla av motionärerna föreslagen lydelse, innebärande att dylik expropriation endast fick ske för att säkerställa att mark på skäligen villkor var tillgänglig för tätbebyggelse och därmed sammanhängande anordningar,

c) att upphäva 4 kap. 3 § expropriationslagen samt

Onsdagen den
7 maj 1975

Expropriationslagen

1975:1758 av herr Fälldin m. fl. (c), vari – såvitt nu var i fråga (yrkandena 2–4) – hemställts att riksdagen beslutade

2. att som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförts om grunderna för expropriationslagens presumtionsregel,

3. att mot bakgrund av utvecklingen av markpriserna hos regeringen begära förslag, innebärande att ersättningsbedömningarna knöts direkt till intrång i pågående markanvändning,

4. att tomträtt inte längre skulle utgöra självständig expropriationsgrund.

Utskottet hemställde

1. beträffande tomträttsexpropriation att riksdagen skulle avslå motionerna 1975:301, yrkandet b i motsvarande del, och 1758, yrkandet 4,

2. beträffande tätbebyggelseexpropriation i övrigt att riksdagen skulle avslå motionen 1975:301, yrkandet b i vad det inte behandlats under 1,

3. beträffande presumtionsregelns fortsatta giltighet att riksdagen skulle avslå motionen 1975:301, yrkandet c,

4. beträffande bevisfrågorna vid tillämpning av presumtionsregeln att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1758, yrkandet 2,

5. beträffande grunderna för ersättningsberäkningen att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1758, yrkandet 3.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande tomträttsexpropriation av fru Olsson i Hölö (c), herrar Åkerfeldt (c), Strömberg i Botkyrka (fp), Mattsson i Skee (c), Adolfsson (m) och Olof Johansson i Stockholm (c) samt fru Diesen (m) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionerna 1975:301, yrkandet b i motsvarande del, och 1758, yrkandet 4, skulle anta av reservanternas framlagt förslag till lag om ändring i expropriationslagen (1972:719),

2. beträffande tätbebyggelseexpropriation i övrigt av herr Adolfsson (m) och fru Diesen (m) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa att riksdagen med anledning av motionen 1975:301, yrkandet b i motsvarande del, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanternas anförts,

3. beträffande presumtionsregelns fortsatta giltighet av herr Adolfsson (m) och fru Diesen (m) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa att riksdagen med bifall till motionen 1975:301, yrkandet c, skulle

- som sin mening ge regeringen till känna vad reservanternas anförts,
- avslå motionen 1975:1758, yrkandet 2

– vid bifall till reservationen nr 3 skulle utskottets hemställan under 4 förfalla –.

Herr ADOLFSSON (m):

Herr talman! För samhällsbyggandet och planeringen behövs ingen tvångsrätt mot enskilda parter som vill samarbeta. Den nuvarande expropriationslagen däremot ger samhället genom kommunen befogenheter att ingripa i renodlat markfördelningssyfte på politiska grunder även mot samarbetsvilliga parter. Att enskilda företag är beredda genomföra bebyggelse som kommunen enligt sin planering önskar utgör inget hinder för tvångsrätt.

Med den nya expropriationslagen som grund och det av riksdagen antagna s. k. markvillkoret utvecklas nu ett kommunalt markmonopol till byggnadsmark. Det blir därmed omöjligt för enskilda parter att utveckla bebyggelse på enskilt ägd mark. Det kommunala markmonopolet leder till en politisk styrning av hela bostadsmarknaden som kan bli mycket olycklig från konsumentsynpunkt, eftersom de politiska besluten inte kan anpassas till växlande konsumentkrav.

Den kommunalisering av byggnadsmarken som därmed genomförs kan inte motiveras av konkurrenssynpunkter, utan bottnar i renodlat politiska önskemål om styrning av byggande och markfördelning. För att åstadkomma sunda konkurrensförhållanden på byggnadsmarknaden räcker det att samhället har möjlighet att ingripa mot större, monopolbildande markinnehav. Expropriationslagen i den lydelse som fanns före 1971 tillgodosåg fullt ut dessa samhällsbehov att slå vakt om konkurrensförhållandena på byggnadsmarknaden. Enligt motiven för vår tidigare lagstiftning syftade kommunernas expropriationsbefogenheter i fråga om tätbebyggelse just till att bryta eventuella monopolsituationer på fastighetsmarknaden. Lagstiftningen i sin tidigare utformning tillgodosåg också samhällets behov av att kunna ingripa, då markägare inte var samarbetsvilliga eller hade möjlighet att förverkliga av samhället planerad bebyggelse. Den tidigare utformningen av expropriationsrätten tillgodosåg således de för samhällsbyggandet relevanta behoven. Någon tvångsrätt mot samarbetsvilliga parter ansågs också ligga helt utanför tidigare tvångsbefogenheter, och reglerna om tvångsrätt var enbart inriktade på att eliminera markinnehav som verkade stagnerande från utbyggnadssynpunkt. Det kan sålunda hävdas att den nuvarande expropriationslagen sträcker sig långt utöver de behov av tvångslagstiftning som är motiverade från samhällsbyggnadssynpunkt. Den nuvarande lagstiftningen har utformats med ett överdrivet mått av tvång från samhällets sida som uppenbart är mera ideologiskt än praktiskt motiverat.

Den nuvarande presumtionsregeln i expropriationslagen utgör enligt regeringens egna uttalanden ett undantag från principen att ge ersättning efter marknadsvärde. Regeln kommer därmed att drabba nyckfullt och försätta sådana medborgare som utsätts för tvångsrätt i en sämre position än andra medborgare. Vid vanliga frivilliga fastighetsförvärv får ju flertalet medborgare rätt att sälja sina fastigheter till gängse marknadspris. Presumtionsregeln strider därmed mot fundamentala rättsprinciper om lika behandling av medborgarna och det grundläggande kravet på lika

Nr 76

Onsdagen den
7 maj 1975

*Expropriationsla-
gen*

behandling inför lagen. Presumptionsregelns utformning är uppenbart ägnad att skapa en nyckfull tillämpning i praktiken, eftersom just bevisvårigheter för de enskilda parterna kan leda till att de får ersättning för sina fastigheter. Sådana bevisvårigheter kan t. ex. mycket väl leda till att fastighetsvärden ersättningsfritt överförs till samhället, trots att inga egentliga investeringar företagits från samhällets sida som påverkat fastighetsvärdena. Det förhållandet att lagstiftningen arbetar med en presumptionsregel av beviskaraktär till de enskilda parternas nackdel bäddar alltså för rättsosäkerhet och godtycklighet i behandlingen när det gäller expropriationsersättningar. En lagstiftning som tillgodoser samhällets berättigade krav på att få ersättning för nedlagda kostnader borde inte vara utformad på detta sätt, utan grundas på rimliga hänsyn till likställdhet när det gäller beviskrav och bevisproblem. Rimlig hänsyn till samhällets anspråk på kompensation för stadsplaneringsåtgärder och följdinvesteringar kan fullt ut tillgodoses, om samhället tillerkänns befogenhet att tillgodoräkna sig bevisligen nedlagda kostnader. Den nuvarande regeln bygger på en helt annan princip och leder, som här framhållits, till konsekvenser som inte är förenliga med grundläggande principer om likvärdig behandling av medborgarna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 2 och 3 vid civilutskottets betänkande nr 15, som avgivits av moderata samlingspartiets representanter i utskottet.

Fru OLSSON i Hölö (c):

Herr talman! Civilutskottets betänkande nr 15 tar upp två huvudfrågor, nämligen tomträttsexpropriation och bevisbedömningen vid tillämpning av presumptionsregeln. Härtill kommer två reservationer från moderata samlingspartiets utskottsledamöter, där man framför samma meningar som vid ett flertal andra tillfällen. Herr Adolfsson har nu också här från talarstolen framfört samma åsikter.

Beträffande tomträttsexpropriation har utskottet delats. Socialdemokraterna och vpk slår vakt om gällande lagstiftning medan ledamöterna från centern, folkpartiet och moderata samlingspartiet reserverat sig för att vi nu skall mönstra ut regeln ur expropriationslagen. Även om bakgrunden till de anförda meningarna redovisats utförligt i betänkandet kanske jag ändå skall ge en kort sammanfattning.

Av den föreslagna bilagan till betänkandet – alltså reservanternas förslag till lagändring – framgår också nuvarande lydelse av regeln. Den innebär att expropriationstillstånd kan påfordras på grund av en kommuns blotta påstående att den i en oviss framtid ämnar upplåta en fastighet med tomträtt. Det krävs inte att fastigheten skall användas för tätbebyggelse – det skulle t. o. m. vara tänkbart att man exproprierade för att upplåta jordbruk med tomträtt. I förarbetena har statsrådet Lidbom sagt att avsikten varit att inte vidga tidigare grunder. Kritiken mot att regelns ordalydelse säger något annat bemötes med påståendet att tomträttsupplåtelse i praktiken inte blir aktuell för annat än tätbebyggelse-

mark. Det har nu slumpat sig så att den första ansökan om tomträtts-expropriation som kom in gällde mark för handelsträdgård – såvitt jag förstår en form av jordbruksdrift – och sålunda genast besannade farhågorna på denna punkt. Civilutskottets majoritet år 1971 gjorde ett försök att precisera motivuttalandena och konstaterade att en förutsättning för tomträtts-expropriation var att det skulle föreligga ett tätbebyggelsefall. Tomträttspåståendet skulle vara ett bevis för att detta fall förelåg. Utgången av det nu av mig nämnda ärendet kan bli ett bra test på hur bärande utskottsmotiven har varit. Om påståendet är ett bevis, kan det ju också motbevisas av omständigheterna i övrigt.

Om det nu – trots regelns vidare innebörd – inte var några andra praktiska syften än att täcka tätbebyggelsefallen, kan man också fråga sig varför den någonsin har skrivits in. Ett enda motiv anfördes på den punkten. Man ville, som det uttryckets av statsrådet Lidbom år 1971, låta tomträttsinstitutets betydelse komma till uttryck i expropriationsreglerna. Vi skall inte här diskutera tomträttsinstitutet. Om man nu emellertid vill betona tomträttens vikt, så förefaller det märkligt att man inte kan hitta på andra sätt än att göra en regel som man själv medger inte stämmer med de egentliga avsikterna.

Slutligen bör också noteras den tidigare invändningen att det rent principiellt är främmande att ange en markupplåtelseform som expropriationsgrund. Det är också praktiskt märkligt, eftersom man i så fall måste bestämma sig på ett mycket tidigt skede. Man kanske inte ens kan få någon tomträttsinnehavare. Det är också lagstiftningstekniskt olämpligt att ett påstående som i motiven anges ersätta vanlig bevisning om en användningsavsikt skall överföras till lagtexten i form av en rättsgrund.

Om nu avsikten varit att tomträtts-expropriation skulle ske på sakligt oförändrade grunder och det inte funnits några praktiska ambitioner att täcka någonting annat än tätbebyggelsefallen, så måste man fråga sig varför regeln vidhålls. Då ger ju vårt reservationsförslag precis samma praktiska möjligheter. Jag kan inte avhålla mig från att säga att jag tror att det har gått troll i ord och att det närmast är några för mig dunkla prestigesympunkter som styr majoritetens officiella syn på frågan. Men jag skulle tro att om vår reservation vinner i dag kommer det inte att framläggas något förslag liknande det som vi nu haft att behandla.

Besvärfrågorna vid presumptionsregelns tillämpning har vi i utskottet i princip enat oss om. Jag hoppas och tror att den skrivning vi gjort på den här punkten skall uppfattas som klagörande och undanröja den oro som har funnits. Det är, tycker jag, närmast självklart både att vi måste ha glidande beviskrav i fråga om orsakssammanhangen och att de inte får glida så långt att presumptionen upphör att vara en presumtion. På värdeuppskattningssidan däremot kan vi naturligtvis komma nära rena sannolikhetsöväganden.

De moderata reservationerna 2 och 3 är, som jag sade förut, uppre-
panden av tidigare teser, och jag skall nöja mig med att helt kort beröra dem.

Onsdagen den
7 maj 1975

*Expropriationsla-
gen*

För alla partier utom för moderata samlingspartiet är det närmast en självklarhet att när en kommun behöver mark måste kommunen också ha en obetingad företrädesrätt till marken. Men det har inte, herr Adolfs-son, någonting med socialistisk ideologi att göra, som det uttrycks i reservationen, utan det är i linje med allmänt vedertagna principer att samhället, som måste svara för bostadsförsörjningen, också måste gå före enskilda intressen.

Jag vill emellertid klart säga ifrån att man skall handha expropriationslagen med varsamhet och med gott omdöme, och den skall naturligtvis endast tas till när frivilliga avtal inte kan ingås. Förhandlingar måste alltid föregå expropriation, och jag tror att man då också i de flesta fall kan uppnå frivillighet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan utom i vad gäller tätbebyggelseexpropriation. I den delen yrkar jag bifall till reservationen 1.

Herr BERGMAN i Göteborg (s):

Herr talman! Den enda punkt där jag har några invändningar mot vad utskottets värderade ordförande sagt är tomträttsexpropriationen. Invändningarna gäller inte beskrivningen av frågan utan närmast argumentationen.

Då tomträttsexpropriation infördes var det aldrig tal om tätbebyggelse eller inte – tomträtt gällde bara för tomtindlad mark. Efter 1953 års reform av tomträttsinstitutet kan man i princip upplåta tomträtt i alla slag av fastigheter och utan begränsning till ett visst ändamål. Så är det fortfarande. Det är mot den bakgrunden man skall läsa statsrådet Lidboms uttalande om ändamålsangivelsen i 1971 års proposition, nämligen att problemet har "en viss principiell men ringa praktisk betydelse". Samtidigt uttalas att avsikten varit att tillåta tomträttsexpropriation "på sakligt sett oförändrade grunder".

Vi har väl alla utgått från att tomträttsinstitutet i praktiken kommer att användas på samma sätt som förut. Utskottet uppfattade förslaget så att också tomträttsexpropriation skulle förutsätta ett tätbebyggelsebehov. Formuleringen gav en anvisning om ett förenklat bevisförfarande i de här fallen. Utgår man – som jag tror att både utskottets ordförande och jag gör – från kommunens obetingade företrädesrätt till tätbebyggelsemark blir reservanternas resonemang nästan akademiskt.

Slutligen tycker jag inte att det finns någon anledning för mig att här ta upp ett ärende som ligger under regeringens prövning. Vi har väl våra funderingar på vilket regeringens ställningstagande kommer att bli, men jag är inte benägen att diskutera eller anlägga synpunkter på ett ärende som prövas av regeringen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Överläggningen vad härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av fru Olsson i Hölö m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Olsson i Hölö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarkaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarkaren bifallit reservationen nr 1 av fru Olsson i Hölö m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 158
Nej - 155
Avstår - 2

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Adolfsson och fru Diesen, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Adolfsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarkaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarkaren bifallit reservationen nr 2 av herr Adolfsson och fru Diesen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarkarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Adolfsson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 267
Nej - 47
Avstår - 1

Punkterna 3 och 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Adolfsson och fru Diesen, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Adolfsson begärde votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkterna 3 och 4 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Adolfsson och fru Diesen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Adolfsson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 267
Nej - 47
Avstår - 1

Punkten 5

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5 Förköpslagen

Föredrogs civilutskottets betänkande nr 16 med anledning av motioner rörande förköpslagen (1967:868).

I detta betänkande behandlades motionerna

1975:300 av herr Bohman m. fl. (m), vari – såvitt nu var i fråga (yrkandet I delvis) – hemställts att riksdagen skulle anhålla om sådana författningsändringar som bl. a. syftade till att hyresgäster gavs förstahandsrätt vid överlåtelse av fastighet, allt i enlighet med vad i motionen anförts,

1975:301 av herr Bohman m. fl. (m), vari – såvitt nu var i fråga (yrkandet a) – hemställts att riksdagen beslutade upphäva förköpslagen (1967:868),

1975:303 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari – såvitt nu var i fråga (yrkandet C) – hemställts att riksdagen beslutade att gällande förköpslag ändrades så att prövning av köpesummans skälighet kunde ske och att försäljning eller köp av bolag som ägde fastigheter skulle betraktas som likvärdigt med direkta fastighetsaffärer,

1975:964 av herr Augustsson (s) och fru Landberg (s),

1975:967 av herrar Göransson (s) och Marcusson (s),

1975:972 av herr Nilsson i Östersund m. fl. (s),

1975:973 av herr Nordberg m. fl. (s),

1975:975 av herr Winberg m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen skulle besluta om sådan ändring i 4 § förköpslagen att kommun ålades att inom viss tid lämna förhandsbesked huvuvida den ämnade utöva förköpsrätt samt

1975:1766 av herr Hörberg m. fl. (fp), vari hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om förslag om lagstadgad förköpsrätt för hyresgäster vid försäljning av saneringsfastigheter i enlighet med motionens riktlinjer.

Utskottet hemställde

1. beträffande ett upphävande av förköpslagen (1967:868) att riksdagen skulle avslå motionen 1975:301, yrkandet a,
2. beträffande förköpsrätt m. m. för hyresgäster att riksdagen skulle avslå motionerna 1975:300, yrkandet 1 i motsvarande del, och 1766,
3. beträffande förköp av aktier i fastighetsaktiebolag, m. m., att riksdagen skulle avslå motionen 1975:303, yrkandet C delvis,
4. beträffande förköpsrätt av bostadssociala skäl att riksdagen skulle avslå motionen 1975:973,
5. beträffande förköp av fastighet för fritidsfiske att riksdagen skulle avslå motionen 1975:972,
6. beträffande prisprövning vid förköp att riksdagen skulle avslå motionen 1975:303, yrkandet C i vad det inte behandlats under 3,
7. beträffande utredningar om åtgärder mot markprisstegring, m. m., att riksdagen skulle avslå motionerna 1975:964 och 967,
8. beträffande skyldighet att lämna förhandsbesked att riksdagen skulle avslå motionen 1975:975.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande ett upphävande av förköpslagen av herr Adolfsson (m) och fru Diesen (m) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa att riksdagen med bifall till motionen 1975:301, yrkandet a, skulle
 - a. som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anført,
 - b. avslå motionerna 1975:303, yrkandet C, 964, 967, 972, 973 och 975 – vid bifall till reservationen nr 1 skulle utskottets hemställan under 3–8 och reservationerna nr 2 b, 3 och 4 förfalla –,
2. beträffande förköpsrätt m. m. för hyresgäster
 - a. av herr Adolfsson (m) och fru Diesen (m) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:300, yrkandet 1 i motsvarande del, och i anledning av motionen 1975:1766 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anført,
 - b. av herr Strömberg i Botkyrka (fp) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1766 och med avslag på motionen 1975:300, yrkandet 1 i motsvarande del, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanten anført,
3. beträffande prisprövning vid förköp av herr Claeson (vpk) som ansett att utskottet under 6 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:303, yrkandet C i vad det inte behandlats under 3, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanten anført,

4. beträffande skyldighet att lämna förhandsbesked av herr Adolfsson (m) och fru Diesen (m) som ansett att utskottet under 8 bort hemställa att riksdagen med bifall till motionen 1975:975 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anført.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande beträffande överlåtelse av aktier eller andelar i fastighetsbolag av herr Claesson (vpk).

Herr ADOLFSSON (m):

Herr talman! Genom de senaste ändringarna av förköpslagen hösten 1974 har kommunerna numera möjlighet att tvångsvis genom förköp överta alla fastigheter i behov av upprustning. Det räcker således med att kommunen kan ha ett ekonomiskt intresse av att överta en viss fastighet. Förköpslagen förutsätter numera inte att övertagandet förknippas med några från samhällssynpunkt påkallade åtgärder. Tvärtom kan förköp utövas också när bebyggelsen skall bestå och även i sådana fall där upprustningen helt ligger inom ramen för sedvanlig fastighetsförvaltning.

Det är t. ex. uppenbart att den nuvarande utformningen av förköpslagen inte grundas på sådana saneringsbehov som saneringslagen behandlar. Enligt saneringslagen skall samhällets tvångsåtgärder motiveras av att föreskrivna behov av lägsta godtagbara standard inte är tillgodosedda. Förköpslagen går vida utöver dessa krav och förutsätter inte alls att fastigheten är så eftersatt att standarden ligger under den enligt saneringslagen föreskrivna. Likaså är det frappant hur saneringslagen tar hänsyn till enskild samarbetsvilja så, att tvångsåtgärder inte kommer i fråga, om upprustning sker frivilligt. Sådan hänsyn tas däremot inte till enskild samarbetsvilja enligt förköpslagen i dess nuvarande lydelse. Det är därmed uppenbart att den nuvarande förköpslagen inte grundas på egentliga samhällsbyggnadsbehov, utan den har mer ideologiska än praktiska motiv.

En omprövning av det nuvarande förköpsinstitutet är mot denna bakgrund både rimlig och nödvändig. En sådan omprövning bör också inbegripa hänsynstagande till andra parter ställning än kommunens. Också hyresgäster kan självfallet ha välgrundade behov i vissa fall att delta i förhandlingarna om en fastighetsövergång. Den nuvarande förköpslagen tar inte hänsyn till sådana behov, utan ger kommunen ett obetingat företräde. Även från sådana utgångspunkter är en översyn av hela lagstiftningen på sin plats.

Det kan också påpekas att nuvarande lagstiftning lett till missförhållanden i tillämpningen. Som exempel kan nämnas att Borlänge kommun utövat förköpsrätt beträffande sågverksfastighet, där inga samhällsbyggnadsbehov blivit manifesterade. I stället genomfördes förköpet huvudsakligen av sysselsättningsskäl. En sådan tillämpning går uppenbart utöver vad som är rimligt när det gäller en tvångslagstiftning på fastighetsmarknaden. Samhället ger sig därmed in på en sakligt sett ohållbar prövning av olika företagens lämplighet att driva och leda företag. Re-

sultatet blir en etableringskontroll, som har föga med samhällsplaneringsfrågor att göra.

Det anförda vittnar om att den nuvarande förköpslagen ger samhället så oklart stora tvångsbefogenheter att reglerna kan missbrukas för helt andra syften än de avsedda. Det är därmed en uppenbar risk för att tvångsreglerna kan utnyttjas för en villkorsgivning förhandlingsvägen med enskilda parter som leder till regleringar i de enskilda fallen som riksdagen aldrig tagit ställning till eller avsett och som är av den arten, att de borde bli föremål för riksdagens behandling lagstiftningsvägen. Förköpslagens tvångsregler kan med andra ord utnyttjas på ett så godtyckligt sätt att riksdagens normala kontrollfunktion genom lagstiftningen åsidosätts.

Som exempel på det sagda kan nämnas att förköpslagen i praktiken, t. ex. i Stockholm, blivit utnyttjad för att kräva förändringar i fastigheternas lägenhetsfördelning, vilket inte kan ha stöd vare sig i den nuvarande saneringslagen eller byggnadslagen. Det är också fullt möjligt att en kommun som villkor för att underlåta förköp föreskriver pris-kontroll av bostäder och dylika regleringar, som det helt klart är en riksdagsangelägenhet att besluta om.

Den nuvarande förköpslagen innehåller också från dessa synpunkter så allvarliga osäkerhetsmoment i fråga om rättstillämpningen att en översyn av lagstiftningens utformning är påkallad. Det bästa sättet att framkalla en sådan förutsättningslös omprövning är att upphäva den nuvarande förköpslagen och företa en förutsättningslös utredning om de behov från samhällsbyggnadssynpunkt som eventuellt kan motivera en särskild förköpslagstiftning. Att bibehålla en lagstiftning som tillåter så godtycklig användning av maktmedel från samhällets sida som den nuvarande förköpslagen kan sakligt sett inte försvaras. De exempel på godtycklighet i tillämpningen och missbruk av maktbefogenheter som lagen ger möjlighet till räcker väl för att motivera detta omdöme.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de reservationer där moderata samlingspartiets namn återfinns i civilutskottets betänkande nr 16.

Herr STRÖMBERG i Botkyrka (fp):

Herr talman! De människor som bor i egnahem eller bostadsrättslägenheter har en stor och värdefull möjlighet att utöva ett avgörande inflytande över hela sin boendemiljö. Motsvarande möjlighet finns inte för dem som bor i privatägda hus eller i hus som ägs av allmännyttiga bostadsföretag. Visserligen har hyresgästernas ställning stärkts de senaste åren, men fortfarande finns skillnader.

Nu är tiden mogen att se över de här problemen. Riksdagen bör underlätta för de hyresgäster som så önskar att utöva ett större och mera direkt inflytande över sin bostad och sitt bostadsområde.

Förköpslagen ger kommunerna en värdefull och ibland helt nödvändig möjlighet att överta fastigheter. Lagen skulle också kunna användas för att tillförsäkra hyresgäster förköpsrätt till den fastighet de bor i.

För att inte i onödan dra på mig kritik hänvisar jag till den passus i folkpartiets motion, där det klart sägs ifrån att man är medveten om att det kan förekomma skäl som gör att kommunen måste få förvärva en fastighet även om hyresgästerna skulle vilja utöva en förköpsrätt. Här får alltså hyresgästernas intresse stå tillbaka för samhällets.

Det stora problemkomplex med hyresgästers eventuella förköpsrätt som skisseras i motionen är komplicerat. Motionen ger sig inte ut för att lösa problemen utan drar endast genom olika exempel fram sannolika frågeställningar. En lösning är att boendetredningen också ser över problemet med lagstadgad förköpsrätt för hyresgäster vid försäljning av saneringsfastigheter. Skulle utredningen anse att detta av tidsskäl är omöjligt kan regeringen på annat sätt förbereda ett förslag enligt motionens intentioner.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 2 b.

Herr CLAESON (vpk):

Herr talman! På fastighets- och bostadsmarknaden finns det osunda inslag som det måste vara samhällets uppgift att undanröja. Spekulationshandeln med saneringsmogna fastigheter och åtgärder i anslutning till ombyggnad och sanering medför oskäligt höga kostnader för de boende. Gemensamt för den här typen av privata spekulationsföretag är att det ofta rör sig om en- eller tvåpersonersföretag som skaffat sig ett betydande innehav av fastigheter.

Det ligger naturligtvis i alla boendes intresse att all spekulering på bostads- och hyresmarknaden stoppas. Enskilt ägande av flerfamiljshus och fastighetsbolag måste avskaffas för att minska och undanröja det nuvarande hyresförtrycket. Om man skall göra slut på hyresförtrycket och demokratisera boendet måste problemen angripas från delvis nya utgångspunkter. De privata fastighetsbolag som äger och förvaltar hus utslutande för att förtjäna pengar så snabbt som möjligt på bostadskonsumenternas bekostnad har enligt vår mening inget existensberättigande.

Vänsterpartiet kommunisterna har som bekant sedan många år föreslagit olika åtgärder för att göra slut på de kapitalistiska spekulations- och monopolintressenas inflytande på bostadsmarknaden. I år har vi bl. a. i motionen 303 tagit upp problemet med olika fastighetspekulationer som kringgår gällande förköpslag och föreslagit sådana förändringar som kan göra slut på sådana spekulationer.

Det är med tillfredsställelse vi har noterat att civilutskottet i sak har biträtt detta motionskrav även om utskottet med hänsyn till de svårigheter som är förenade med ett genomförande av förslaget inte nu har ansett sig kunna tillstyrka kravet. Utskottet har emellertid förutsatt att ytterligare överväganden görs inom justitiedepartementet i syfte att eliminera möjligheterna att genom bolagsägande kringgå förköpslagens syfte. Utskottet har vidare förutsatt att eventuellt lämpliga lösningar föreläggs riksdagen. Ställningstagandet innebär att utskottet med hänsyn endast till svårigheterna med en teknisk lösning avstått från att nu till-

styrka motionsförslaget.

Som jag har framhållit i det särskilda yttrandet bör en teknisk lösning kunna presenteras utan något längre dröjsmål. Utformningen kan kanske göras så enkel att en kommun ges möjlighet att inträda i köparens ställe om aktierna i ett sådant fastighetsbolag som här åsyftas till viss procent utgörs av fastighetsinnehav.

Frågan om en ändring av förköpslagen så att samhället ges rätt till prövning av överenskommet markpris vid övertagande av köp har tidigare diskuterats vid olika tillfällen här i riksdagen. Det har visat sig att kommunerna i ganska liten utsträckning har använt sig av den förköpsrätt som föreligger. Orsaken till detta är ganska klar och entydig, man tvingas betala det pris som har överenskommit mellan säljare och köpare.

Vänsterpatiet kommunisterna har också tidigare föreslagit förändringar beträffande expropriations- och förköpslagstiftningen i syfte dels att åstadkomma snabbare och enklare förfaranden för samhällets fastighetsförvärv, dels att få priserna vid en kommuns utnyttjande av förköpslagen prövade och fastställda på en rimlig nivå. Erfarenheterna av att jämsides med förköpslagen låta expropriation komma till användande för att hålla fastighetspriserna nere och förhindra spekulation synes innebära att inte heller expropriationsförfarandet ger garantier för andra priser än dem som kan ha angivits vid affärstransaktioner mellan köpare och säljare. Förköpslagen bör därför ändras så att en prövning av köpesummans skälighet kan ske.

Herr talman! Jag kan alltså konstatera att erfarenheterna av förköpslagens tillämpning tydligt visar att lagens avsedda innehåll urholkas genom att markprisutvecklingen inte kan hållas tillbaka. I många fall tvingas kommunerna att avstå från legal förköpsrätt av det skälet. Enligt vpk:s mening bör det i förköpsfallen stå till buds en administrativt enkel prisprövningsmöjlighet, som formellt knyts till förköpslagen eller expropriationslagen. Värderingsgrunderna bör självfallet vara lika vid samtliga dessa tvångsförvärv.

Därmed aktualiseras också en översyn av expropriationslagens värderingsgrunder. Målet måste självklart vara att värderingen skall ske på ett sådant sätt att inträffade höjningar av förväntningsvärdena tillförs samhället, så att en acceptabel prisnivå kan uppnås.

Herr talman! Förköpslagen och prisprövningsreglerna i anslutning till den har, som jag förut sagt, diskuterats vid många tidigare tillfällen. Jag skall för dagen nöja mig med vad jag här har anfört och yrka bifall till den vid civilutskottets betänkande nr 16 fogade reservationen 3.

Fru OLSSON i Hölö (c):

Herr talman! I detta civilutskottsbetänkande behandlas förköpslagen, alltså kommunens rätt att ta över såsom köpare, när mark- och husaffärer är aktuella och kommunen har intresse av detta. Förköpsrätten är ett enkelt och odramatiskt sätt att säkerställa kommunens framtida behov av mark. Det är inte förenat med krångel utan kan gå snabbt.

Nr 76

Onsdagen den
7 maj 1975

Förköpslagen

Med den grundinställning som moderata samlingspartiet har i markfrågorna, nämligen att enskilda intressen skall gå före samhällets, är det naturligtvis följdriktigt att moderaterna föreslår att förköpslagen upphävs. Majoriteten i utskottet har nu liksom tidigare andra värderingar. Även om jag är helt medveten om herr Adolfssons inställning, tycker jag att han gjorde en häpnadsväckande svartmålning av vilka onda avsikter en kommun kan ha mot sina invånare. Naturligtvis kan man i något enstaka fall ha missbrukat de lagar som finns, men det måste då vara fråga om undantagsfall. Kommunernas ambitioner måste vara att lösa problemen till de flesta invånarnas bästa.

I motioner och reservationer framhålls att även ett förköp bör bygga på någon form av skälighetsbedömning av priset, vilket vi också har hört herr Claeson säga. Även jag är väldigt starkt oroad av de ständigt stigande markpriserna som är till skada för de flesta och till gagn för några få. Men jag anser ändå att det måste vara fel att man i förköpslagen inför en prisprövning. Då missar man enkelheten med hela förfarandet. Anser en kommun att priset är för högt men ändå vill ha marken, skall kommunen naturligtvis tillgripa det mer långdragna och omständliga förfarandet med expropriation. Jag skall givetvis inte stå här och förorda expropriation, men jag tycker att kommunen inte skall tveka att begagna detta förfarande, om kommunen anser priset oskäligt och inte kan nå en annan uppgörelse. Även i fortsättningen bör vi låta förköpslagen vara det enkla och okomplicerade sättet att säkerställa markbehov.

I en motion från moderaterna och folkpartiet föreslås att hyresgäster bör få förköpsrätt till fastigheter. Bostadsrättens roll såsom boendeform utreds nu av boendeutredningen, och jag förutsätter naturligtvis att vi så småningom kommer att få förslag från den utredningen. Frågan är onekligen intressant. Många problem är mellertid olösta, och det ankommer på utredningen att lösa dem, t. ex. problemet hur man skall göra om inte alla hyresgäster är överens. Skall man då rätta sig efter minoriteten, så att inte dess situation försämrats? Det är bara ett av de problem som måste lösas.

Självfallet kan dock inte hyresgästernas önskemål gå före kommunens vilja. Om kommunen av olika anledningar önskar förvärva en fastighet, skall kommunen naturligtvis göra det. Men har inte kommunen särskilda skäl att behålla fastigheten, bör problemet kunna lösas på ett, som jag ser det nu i varje fall, smidigt sätt.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr ADOLFSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! När jag lyssnade till det anförande som fru ordföranden i civilutskottet höll i samband med behandlingen av betänkandet nr 15 blev jag mycket tillfredsställd över de formuleringar som fru ordföranden använde. Hon konstaterade exempelvis att expropriationslagen, som vi då diskuterade, bara skulle tas till när tvångsåtgärder var enda utvägen. Jag började nära en svag förhoppning att centerpartiet och moderata sam-

lingspartiet nu närmat sig varandra i grunduppfattning i dessa frågor. Men av fru ordförandens senaste inlägg blev jag tagen ur dessa ljusa förhoppningar. Fru ordföranden sade att visst kan förköpslagen i nuvarande utformning leda till att lagen i enstaka fall missbrukas, men eftersom det bara rör enstaka fall kan man ta ganska lätt på det. Jag trodde att det var riksdagens främsta uppgift att se till att lagstiftningen utformas så att den inte inbjuder till missbruk.

Låt mig så, fru ordförande, för jag vet inte vilken gång i ordningen upprepa: Vi i moderata samlingspartiet anser inte att enskilda intressen skall gå före samhällets. Vi anser tvärtom att samhällets legitima intressen i de här sammanhangen som i andra skall gå före. Men därmed är det inte givet att vi behöver träda enskilds rätt för när rent ut sagt i onödan.

Fru OLSSON i Hölö (c) kort genmäle:

Herr talman! Om jag uttryckte mig så att herr Adolfsson kunde tro att moderata samlingspartiet och centerpartiet börjat närma sig varandra i markfrågorna, måste jag ha varit mycket otydlig. Jag vill upprepa att man naturligtvis skall försöka nå frivilliga överenskommelser innan man tillgriper tvång, men det utesluter inte att det ändå till sist måste vara kommunens intresse som går före.

Jag sade att förköpslagen kan missbrukas. Ja, allt vad vi människor har att sköta kan någon enstaka gång medföra att saker och ting missbrukas. Det gäller självfallet även förköpslagen, men vi kan ju inte för den skull säga att vi skall göra förändringar i lagen.

Herr AUGUSTSSON (s):

Herr talman! Herr Claeson sade att förköpslagen har urholkats genom de oskäligen prissättningar som ägt rum. Jag vill också påstå att den markvärdestegring som vi år efter år har fått uppleva verkligen är oroväckande, och i motionen 964 har fru Landberg och jag sökt påvisa detta.

Länsstyrelsen i Östergötlands län framhöll i samband med Länsplanering 1974 att markvärdestegringen gör det svårt för skärgårdsbefolkningen att stanna kvar. Personer som önskar bo kvar i skärgården har inte ekonomiska resurser för att hänga med i konkurrensen om mark och vatten. Utskottet är också väl medvetet om de i motionen påtalade problemen.

När fru ordföranden i civilutskottet säger att utskottet i sin helhet icke delar moderaternas grundinställning i markfrågan noterar jag det som ett lugnande uttalande. Men jag vill ändå påstå att det här problemet finns.

Utskottet hänvisar till jordförvärvsutredningen och till en rad åtgärder som har vidtagits på senare år för att motverka vådorna av markvärdestegringen, som det står i utskottets betänkande. Vi får väl hoppas att jordförvärvsutredningen verkligen kan få fram en bättre tingens ordning på detta område.

De "rader av åtgärder" som utskottet talar om har haft ingen eller

ringa effekt när det gäller markpriserna. Jag kan ta ett par exempel.

I min hemkommun har vi tillsammans med andra kommuner en s. k. fritidsstiftelse. Hösten 1974 erbjöds vi att köpa en fastighet som gränsar till ett område som vår kommun äger. Så långt är den kommunala förköpsrätten bra. Vi får reda på vad som sker i fråga om markförsäljningar. Fastigheten i fråga var på 35 hektar och taxeringsvärdet var totalt 48 000 kr. Men priset var 483 000 kr., alltså väl tio gånger taxeringsvärdet. Vad hjälper då den kommunala förköpsrätten?

Ett annat exempel är den ännu ej avslutade affären rörande holmar och skär i Östergötlands skärgård. Det rör sig om sammanlagt 57 hektar landareal. Priset skulle vara 600 000 kr., som naturligtvis vida överstiger fastighetens beräknade avkastningsvärde, om den skulle användas för jord- och skogsbruk och fiske. Här rör det sig visserligen om en köpare som inte är svensk medborgare, och affären kanske på den grunden inte blir av, men vi skall veta att det finns även köpstarka personer i vårt land som kan betala sådana här överpriser. Problemet finns alltså även här.

Vad som är intressant i det här fallet är att kommunen anser att det onormalt höga priset gjort det omöjligt att utnyttja den kommunala förköpsrätten. På så sätt, säger kommunen, hindras den att ordna en socialt präglad användning av denna del av skärgården.

Herr talman! Den kommunala förköpsrätten ger oss en bra information om vad som händer i fråga om markköp inom kommunen, men lagen hjälper oss inte att hindra en oskälig prisstegring på våra attraktiva fritids- och jordbruksområden.

Herr talman! Jag beklagar att utskottet inte tydligare har markerat en beställning på detta viktiga område.

Fru OLSSON i Hölö (c):

Herr talman! Jag är helt överens med herr Augustsson om att vi har fått oskäligt höga markpriser. Detta är ur olika synpunkter mycket oroande för många intressegrupper. Men jag anser, som jag sade förut, att det är alldeles felaktigt att försöka lösa problemet genom förköpslagen. Den tycker jag vi skall hålla ren som ett enkelt instrument för kommunen att överta köp som är uppgjorda med andra köpare.

Däremot finner jag det ytterst angeläget att försöka lösa problemet på andra sätt, kanske genom nya utredningar som är föreslagna. Men intill dess, herr Augustsson, bör man i de fall som här ges exempel på ta till det mer krångliga expropriationsförfarandet. Då kommer man inte upp till priser som ligger tio gånger över taxeringsvärdet.

Herr ADOLFSSON (m):

Herr talman! Om vi ett ögonblick skall uppehålla oss vid orsakerna till dagens höga markpriser kan vi konstatera att det i första hand rör sig om två orsaker. För det första har vi den inflation som pågått sedan lång tid tillbaka. För det andra har kommunerna själva medverkat till

att skapa dessa höga markpriser genom den stora efterfrågan på mark som kommunernas stora markförvärv har inneburit. Kommunerna har gått ut och köpt upp mark, inte för dagens och morgondagens behov utan för att täcka behovet kanske både 20 och 30 år framåt i tiden. När man på det sättet runt kommunens centra skapar miljonärer som i sin tur går ut och är spekulanter på ny mark, är det tyvärr alldeles självklart att markpriserna kommer att påverkas på det sätt som vi nu har fått uppleva.

Herr AUGUSTSSON (s):

Herr talman! Utskottets ordförande rekommenderar att vi skall använda expropriationslagen i sådana här fall. Jag vill bemöta det rådet med att säga att jag knappast tror att vi använder expropriationslagen när det gäller fritidsområden, och jag har ytterst sällan varit med om att den använts för jordbruksmark. Det är väl andra områden som kommer i fråga när det gäller expropriationslagen. De problem jag har talat om gäller dels attraktiva fritidsområden, dels den mark som våra unga jordbrukare vill komma åt, vilket de väl – om denna utveckling skall fortsätta – knappast får någon chans till.

Fru OLSSON i Hölö (c):

Herr talman! Det går helt visst, herr Augustsson, att använda expropriationslagen beträffande mark som man behöver för fritidsaktiviteter. Däremot skall den inte – det hoppas jag i varje fall – gälla för jordbruksmark. På det området måste vi klara prisfrågan på annat sätt, och jag hoppas att kommande utredningar skall finna lösningar. Men beträffande mark för fritidsändamål går det mycket väl att använda expropriationslagen.

Överläggningen vad härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Adolfsson och fru Diesen, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Adolfsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Adolfsson och fru Diesen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Adolfsson begärde

Nr 76

Onsdagen den
7 maj 1975

Förköpslagen

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 269

Nej - 46

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemtällan, 2:o) reservationen nr 2 a av herr Adolfsson och fru Diesen samt 3:o) reservationen nr 2 b av herr Strömberg i Botkyrka, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Adolfsson begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Strömberg i Botkyrka begärt votering beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående civilutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 2 antar reservationen nr 2 a av herr Adolfsson och fru Diesen röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 2 b av herr Strömberg i Botkyrka.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Strömberg i Botkyrka begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 52

Nej - 30

Avstår - 234

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 2 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 a av herr Adolfsson och fru Diesen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Adolfsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 244

Nej - 46

Avstår - 26

Punkterna 3-5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Claeson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Claeson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 6 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Claeson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Claeson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 298

Nej - 18

Punkten 7

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Adolfsson och fru Diesen, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Adolfsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 8 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Adolfsson och fru Diesen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Adolfsson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 270

Nej - 46

Nr 76

Onsdagen den
7 maj 1975

Förköpslagen

Onsdagen den
7 maj 1975

*Giltighetstiden för
vissa bestämmelser
om rätt till fiske*

Föredrogs civilutskottets betänkande nr 17 med anledning av motioner om giltighetstiden för bestämmelserna i 24 § lagen (1950:596) om rätt till fiske.

Herr ERIKSSON i Ulfsbyn (c):

Herr talman! När riksdagen om någon minut kommer att klubba civilutskottets betänkande nr 17 kommer detta beslut att glädja många fritidsfiskare ute i vårt land. Beslutet innebär att en ytterligare översyn skall göras, varigenom fiskevårdsföreningarna ges möjlighet till förlängd verksamhetstid.

Gjorda utredningar och undersökningar visar att fritidsfisket är vår mest utbredda fritidsaktivitet och i synnerhet under de två senaste decennierna har detta expanderat kraftigt. Mer än 2,5 miljoner svenskar fiskar någon gång varje år, och ca 700 000 ägnar sig regelbundet åt fritidsfiske.

Vi har ett sjörikt land där många sjöar och vattendrag har upplåtits för fritidsfisket och där det finns fiskevårdsföreningar. Man beräknar att det i dag finns ca 2 000 kortfiskeområden som ställts till allmänhetens förfogande, och dessa områden omfattar 1 miljon hektar sjöar och tjärnar samt drygt 1 000 mil strömvatten.

1973 års riksdag antog framlagda förslag till bl. a. anläggningslag, lag om förvaltning av samfälligheter och vidare ändring i lagen om rätt till fiske. Dessa ändringar innebär att fiskevårdsföreningar som upplåter föreningsmedlemmars fiskerätt i samfällt fiske genom exempelvis försäljning av fiskekort måste ombildas till samfällighetsföreningar eller fiskevårdsområden enligt 1960 års lag, och detta måste ske före 1978 års utgång.

Komplikationerna av detta riksdagsbeslut 1973 blev bl. a. att det är helt uteslutet att hinna ombilda landets samtliga fiskevårdsföreningar till andra förvaltningsformer före utgången av 1978. Detta innebär att många av de ca 2 000 fiskekortsområden, som i dag är tillgängliga för fritidsfiskare och allmänhet, efter nämnda datum inte kan upplåtas för fritidsfiske. Oavsett vilken förvaltningsform som väljs kommer det nämligen att krävas fullständiga fiskerättsutredningar för så gott som samtliga föreningars områden. Dessa fiskerättsutredningar och ombildningar är både tidsödande och kostnadskrävande. Lantmäteripersonal och förrättningsmän klarar inte av dessa fiskerättsutredningar inom den föreskrivna tiden. Det hade varit beklagligt om nuvarande lagstiftningsintentioner hade fått till effekt att möjligheterna till kortfiske fått begränsas i avsevärd omfattning på grund av bristande resurser i fråga om fiskerättsutredningar och förrättningsmän.

Nu kommer troligen – i och med att riksdagen beslutar i enlighet med civilutskottets betänkande – dessa frågor att lösas genom den ytterligare översyn som bör komma och även resultera i förslag till ändrade

övergångsbestämmelser, som vid senare tidpunkt kan föreläggas riksdagen.

Herr talman! Med förhoppning om att nämnda översyn och kommande förslag skall klara berörda problem har jag inget annat yrkande än om bifall till civilutskottets hemställan i betänkandet nr 17.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

Nr 76

Onsdagen den
7 maj 1975

*Hälsohem, vissa
kiropraktorer och
naturläkemedel,
m. m.*

§ 7 Hälsohem, vissa kiropraktorer och naturläkemedel, m. m.

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 6 med anledning av motioner om akupunktur, hälsohem, vissa kiropraktorer och naturläkemedel, m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1975:495 av herr Sellgren m. fl. (fp, c), vari hemställdes att riksdagen beslutade att hos regeringen anhålla om utfärdande av sådana bestämmelser

1. att licensförsäljning av naturläkemedel, som var godkända i annat europeiskt land, generellt medgavs för läkare som önskade ordinera sådana läkemedel på begäran av patient.

2. att legitimerade läkare som så önskade genom regeringens dispens meddelades tillstånd att över apotek från utlandet inköpa läkemedlet Iscador,

3. att svenskt företag, som tillverkade läkemedel som ej föll under läkemedelsförordningen, efter ansökan tills vidare medgavs rätt att tillverka naturläkemedel, som var godtagna i annat europeiskt land.

1975:767 av herr Bengtsson i Göteborg m. fl. (c, s, m, fp), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde utredning och åtgärder för legitimation av Doctors of Chiropractic,

1975:1244 av herr Gernandt (c),

1975:1248 av herr Gernandt m. fl. (c, m, fp), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om

1. stödåtgärder för att främja verksamheten vid seriöst arbetande s. k. hälsohem i huvudsak enligt motionens mening,

2. utredning beträffande utbildningsstöd, samverkansmöjligheter med den etablerade sjukvården samt krav och legitimationsnivåer för utövare av verksamhet inom den icke konventionella sjukvården som nämnts i motionen.

Onsdagen den
7 maj 1975

*Hälsohem, vissa
kiropraktorer och
naturläkemedel,
m. m.*

1975:1251 av herr Granstedt m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen beslutade att hos regeringen anhålla om

1. utfärdande av sådana regler, att legitimerade läkare, genom dispenförfarande, tilläts i avvaktan på naturläkemedelsutredningens arbete förskriva naturläkemedel.

2. att de läkemedel som sålunda ordinerades också fick, under tillfredsställande kontroll, tillverkas, importerats och försäljas i Sverige,

1975:1253 av fru Hambraeus m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen beslutade ge regeringen till känna vad som anförts i motionen angående stöd till hälsohem samt

1975:1267 av herr Lothigius (m), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde att preparaten THX, Paspal och vissa naturläkemedel under socialstyrelsens kontroll fick användas inom sjukvården under en längre försöksperiod i enlighet med vad i motionen anförts.

Utskottet hemställde

1. beträffande utredning om legitimation m. m. för utövare av icke-konventionell sjukvård att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1248 i motsvarande del.

2. beträffande legitimation av vissa kiropraktorer att riksdagen skulle avslå motionen 1975:767,

3. beträffande försöksverksamhet och kontroll rörande akupunktur att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1244,

4. beträffande stöd för s. k. hälsohem att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1248 i motsvarande del samt motionen 1975:1253,

5. beträffande prövning och tillhandahållande av naturläkemedel m. m. att riksdagen skulle avslå motionerna 1975:495, 1975:1251 och 1975:1267.

Reservation hade avgivits beträffande legitimation av vissa kiropraktorer av herrar Gustavsson i Alvesta (c) och Åkerlind (m) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975:767 gav regeringen till känna vad reservanterna anförts.

Herr BENGTTSSON i Göteborg (c):

Herr talman! I socialutskottets betänkande nr 6 behandlas motionen nr 767, där vi motionärer från *fp*, *m*, *c* och *s* yrkar att riksdagen hos regeringen begär utredning och åtgärder för legitimation av Doctors of Chiropractic. I motionen nr 767 redogörs ingående för utbildningen av dessa doktorer. Utbildningen förekommer i dag i USA, Canada och England och omfattar fyra till fem års heltidsstudier med studentexamen på naturvetenskaplig linje som grund. Utbildningen är kvalificerad, vilket ju framgår av den långa utbildningstiden. Låt mig också understryka

Onsdagen den
7 maj 1975

*Hälsöhem, vissa
kiropraktorer och
naturläkemedel,
m. m.*

att studierna är bundna.

Jag vill även nämna att i exempelvis Schweiz efter utbildningen bedrivs obligatorisk assistenttjänstgöring under två år hos någon kiropraktor. Under den tiden förekommer också vidareutbildning av teoretisk art. Efter denna period måste man ta en statlig examen där examinatorena är kiropraktorer, läkare med specialistkompetens samt jurister. Detta förfaringssätt är infört för att hemvändande studenter skall vänja sig vid europeiska förhållanden samt för att landet i fråga bättre skall kunna kontrollera utbildningen. Här nämnda kunskapsunderlag är förutsättning för att en utövare av manipulativ terapi skall kunna bedöma om en patients besvär faller inom ramen för hans verksamhetsområde eller om patienten behöver remitteras till någon annan specialist.

Kiropraktiken omsluter sålunda ett speciellt fält av läkarvetenskapen, nämligen undersökningen och behandlingen av sjukdomstillstånd som betingas av funktionella störningar i kroppens leder, företrädesvis i rygg-raden och bäckenets mekanik.

Doctors of Chiropractic har i dag legitimation i 51 stater i USA. Förutom i USA och Canada förekommer legitimation i ett flertal länder, även i Danmark. F. n. är ett 30-tal ungdomar under utbildning. Det finns i vårt land ett stort antal människor som drabbas av ryggbesvär. Det är oftast folk som har hårt och tungt arbete som utsätts för dessa lidanden.

Det är också allmänt känt att då sådana här besvär uppstår anlitar folk dessa välutbildade kiropraktorer som med sina kunskaper och erfarenheter rättar till fel som har uppstått. Jag vill gärna påpeka att åtskilliga läkare remitterar patienter med vissa ryggbesvär till kiropraktorer. Detta om något vittnar väl om dessa läkares förtroende för de välutbildade kiropraktorernas kunskaper.

Utskottet återkommer i år med i stort sett samma argument som vid behandlingen av denna fråga 1974. Det talas om att utbildningen sker i utlandet och att svenska myndigheter därför saknar möjligheter att kontrollera och påverka utbildningen. Enligt min mening finns det emellertid många effektiva vägar att kontrollera utbildningen och kunskapsnivån.

I den reservation som är fogad till socialutskottets betänkande nr 6 sägs bl. a.: "Det bör --- vara naturligt att man vid sjukdomar av olika slag i första hand vänder sig till läkare." Vidare påpekar reservanterna att i själva behandlingsarbetet även andra kategorier än läkare erhållit uppgifter - tandläkare, sjuksköterskor etc. - vilka fått erkännande genom legitimation eller genom att anlitas inom den offentliga hälso- och sjukvården. Reservanterna anser att samhället bör genom legitimation ge erkännande även åt seriöst utbildade och verksamma kiropraktorer. Detta skulle innebära en välbehövlig sanering inom detta område.

Mot bakgrund av vad jag nu redogjort för talar starka skäl för införande av legitimation för de Doctors of Chiropractic som är verksamma och kommer att vara verksamma i vårt land.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som är fogad till socialutskottets betänkande nr 6.

I detta anförande instämde herr Gustavsson i Alvesta (c).

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Socialutskottet har avvisat en rad motioner angående icke konventionell sjukvård, legitimation av kiropraktorer, försöksverksamhet med akupunktur, stöd åt hälsohem och prövning av och tillhandahållande av s. k. naturläkemedel.

Utskottet är enigt så när som då det gäller legitimation av kiropraktorer. Där har två ledamöter reserverat sig, i huvudsak efter samma linje som förra året. Det är de s. k. Doctors of Chiropractic som reservanterna vill omhulda, och reservanterna föreslår att man skall utreda möjligheterna att ge Doctors of Chiropractic legitimation. Mot detta har utskottet anført att man redan i fjol sade nej till en liknande begäran. Något nytt har inte skett sedan dess.

Grundorsaken till att vi inte kan gå med på att ändra inställningen till kiropraktorerna är att de utbildas utomlands, vilket gör att Sverige inte har någon kontroll över utbildningen. Vi har alltså inga betryggande garantier för att den tillgodoser de krav som vi i Sverige måste ställa på en sådan verksamhet.

Dessutom har utskottet understrukt att om man inordnar ett 20-tal Doctors of Chiropractic i det svenska sjukvårdssystemet så är det bara en liten marginell effekt man åstadkommer då det gäller sjukvården. Det går alltså inte att hävda att detta skulle innebära någon avgörande förändring eller förbättring i detta avseende.

Utskottet anförde i det sammanhanget i fjol att det pågår en mycket stor ökning av läkarutbildningen i landet och att detta i sin tur medför förbättrade sjukvårdsmöjligheter. Dessutom pekar utskottet på den skrivelse som socialstyrelsen i december 1974 sände till socialdepartementet och i vilken man begärde ett principiellt ståndpunktstagande av departementet om bl. a. ekonomiska resurser för prövning av s. k. inortodoxa behandlingsmetoder, däribland kiropraktorverksamheten liksom akupunktur, naturläkemedel, fasta, råkostterapi m. m.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BENGTTSSON i Göteborg (c) kort genmäle:

Herr talman! Socialutskottets ordförande herr Karlsson i Huskvarna har i dag ungefär samma argument som han hade under debatten i fjol. Han talar om de marginella effekterna och om läkarutbildningen. När denna fråga var uppe förra året diskuterade vi de marginella effekterna, och jag vill nu säga till herr Karlsson ungefär detsamma som jag sade då, nämligen att människor med svåra ryggsbesvär lider mycket av sin sjukdom och är tacksamma för all den hjälp de kan få. Det finns nu ca 20 Doctors of Chiropractic i landet, och ytterligare ett antal personer

med dessa breda kunskaper tillkommer. Jag kan inte förstå varför man nära nog skall nonchalera dem och säga att deras insatser inte har någon effekt. De har effekt. De hjälper ju ett stort antal människor med ryggbesvär. Är det inte tacksamt, herr Karlsson, när vi ännu inte har de läkare som det här talas om?

Jag är väl medveten om att vi utbildar ett allt större antal läkare, men hur många av dem skall bli ortopedier? Det är ju det frågan gäller. Det fordras ju experter även på detta område, och alla läkare blir inte ortopedier. Vi har långa köer av sådana människor som behöver hjälp vid de ortopediska anstalterna i vårt land men som på grund av bristen på specialister inte kan få sådan hjälp. Många av de människorna kan hjälpas via kiropraktorer. Detta vet också många läkare, som remitterar patienterna till kiropraktorer. Jag tycker att man i detta och i många andra sammanhang inte skall vifta bort och bara tala om de s. k. marginella effekterna. När man gör påvisbar nytta med att använda människor som kan sitt jobb, så skall man väl utnyttja dem!

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! Men, herr Bengtsson, man ökar ju inte tillgången på kiropraktorer därför att man legitimerar dem. Och det är ju ingenting som hindrar att läkare remitterar patienter till kiropraktorer även i fortsättningen. I det fallet har ju utskottet inte gjort något ställningstagande. Vi har bara sagt att för att man skall kunna legitimera dessa människor måste vi ha mycket höga krav på att vederbörande besitter de kunskaper som de skall ha. Och eftersom utbildningen inte sker här i Sverige har vi inte den översynen av utbildningen som behövs. Det är det som är skälet till att utskottet har intagit denna ståndpunkt.

Herr BENGTTSSON i Göteborg (c) kort genmäle:

Herr talman! I den debatt som vi förde i denna fråga 1974 sade herr Karlsson i Huskvarna bl. a. följande: "Så mycket skall man naturligtvis ändå säga som att Doctors of Chiropractic har en helt annan utbildning än många av de andra som uppträder som kiropraktorer och som kanske ofta inte har den utbildning som skulle behövas för den verksamhet de utövar. Jag vill betona att jag med detta inte avser herr Bengtssons inlägg, men det har förekommit fall där någon s. k. kiropraktor har behandlat en människa som egentligen varit frisk men som han behandlade så mycket att hon blivit sjuk efter behandlingen. Jag är angelägen betona att det inte är 'herr Bengtssons kiropraktorer' jag nu talar om" – om jag nu har några kiropraktorer – "men eftersom även andra uppträder under samma yrkesbenämning är det angeläget att legitimationen inte ges utan att man har fått mycket klara besked om utbildningen – och det är det som vi inte har – både för de kiropraktorer herr Bengtsson gör sig till talesman för och för de smågrupper som opererar vid sidan om." Det är precis det vi begär att få, herr Karlsson. Representanter för moderaterna, folkpartiet, centern och socialdemokraterna hemställer

i motionen att riksdagen hos regeringen skall begära en utredning och åtgärd för legitimation. Vad vi vill ha är just en utredning som klargör om Doctors of Chiropractic kan legitimeras och på vilka grunder. Det är det, herr Karlsson, och ingenting annat som vi diskuterar just nu.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde ordet innan herr Bengtsson började citera vad jag sade förra året. Hade jag vetat att han skulle göra det, hade jag inte behövt begära ordet nu. Men eftersom herr Bengtsson tog upp frågan om kiropraktorernas verksamhet vill jag för herr Bengtsson omtala att jag för någon tid sedan blev uppringd av en person som hade behandlats av en – lägg märke till det! – Doctor of Chiropractic. Denna person var djupt bekymrad över att han blivit felbehandlad. Inte ens det faktum att det finns kvalificerade kiropraktorer innebär alltså att det är riskfritt. Det är därför vi måste vara mycket noggranna när det gäller att ge legitimation. Utskottets ställningstagande är klart dokumenterat, och vi kan inte ändra på det. När utbildningsmöjligheter ges inom landet, har vi också möjlighet att se detta på ett annat sätt än vi i dag gör.

Jag vill för herr Bengtsson betona vad utskottet säger i slutet av sitt utlåtande över motionen. Utskottet påpekar där att socialstyrelsen i den s. k. decemberskrivelsen till socialdepartementet också förklarar sig beredd att stödja prövning av kiropraktikverksamhet. Det är tänkbart att man på den vägen kan åstadkomma vad herr Bengtsson önskar. Men utskottet är inte berett att under nuvarande förhållanden ge avkall på sina krav.

Herr talmannen anmälde att herr Bengtsson i Göteborg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Föreliggande betänkande behandlar utom frågan om legitimation för kiropraktorer också motioner om naturläkemedel och de av mig aktualiserade frågeställningarna om THX och Paspas.

Vissa delar av betänkandet andas nu åtminstone litet mer av positiv inställning från utskottets sida när det gäller naturläkemedlen än tidigare. Även läkarkåren i vårt land börjar ändra attityd. Att socialstyrelsen gör det är däremot knappast troligt. Socialstyrelsen har nu i ett ärende lidit nederlag i hovrätten men överklagat till högsta domstolen enligt uppgift. Från läkarhåll har det vid konferenser anförts att s. k. naturläkemedel bör försälgas fritt med klargörande av innehållet, trots att de av socialstyrelsen inte anses ha någon effekt.

Jag har i flera år kritiserat socialstyrelsen för dess sätt att handskas med dessa frågor. Förra året hade vi här i riksdagen en lång interpellationsdebatt i frågan, då jag särskilt tog upp THX och Paspas. THX är känt genom de diskussioner vi haft om det tidigare här i kammaren.

Om Paspat skall jag bara redovisa att det är ett allergipreparat som i många år använts i Sverige, särskilt av sjukhus och läkare. Det har nu förbjudits av socialstyrelsen med alla de men detta åstadkommit.

Jag kan möjligen förstå utskottets skrivning när det gäller naturläkemedel med anledning av att en arbetsgrupp nu arbetar med att utreda förutsättningarna för användning av sådana, men jag är förvånad över utskottets behandling av thymuspreparatet THX och preparatet Paspat. Motionen avstyrks med hänvisning till ett cirkulär till medicinalpersonal, utfärdat av socialstyrelsen.

Vilken är då min begäran? Jo, den är helt enkelt följande: att riksdagen hos regeringen begär att preparaten THX och Paspat samt vissa naturläkemedel under socialstyrelsens kontroll får användas inom sjukvården under en längre försöksperiod i enlighet med vad i motionen anförts.

Och vad har varit min motivering? Jo, jag har hänvisat till att tusentals personer f. n. använder THX. Detta påstår jag, och jag gör det med full kännedom om att det finns människor som är levande bevis för att THX givit lindring och bot vid vissa åkommor och att t. o. m. läkare själva använder THX. Socialstyrelsen har framhållit att vad som fordras för att THX-preparatet skall prövas som registrerat läkemedel är forskning som kan bevisa dess effekt. Då menar jag i motionen, att om tillverkare eller användare av THX och Paspat icke har möjligheter eller förutsättningar att kunna klara en sådan forskningsuppgift, fastän nu tiotusentals människor använder preparatet och anser att det har effekt på dem, är det samhällets skyldighet att fullgöra de erforderliga forskningsinsatserna. Socialstyrelsen har låtit verksamheten pågå så länge att den själv bör ta ansvaret för en ingående forsknings- och försöksverksamhet.

Socialstyrelsen förbjuder preparaten med motiveringen att de saknar effekt, men då de icke kan anses ha skadlig effekt, borde de kunna få användas av läkare på de patienter som önskar erhålla sådana medel. Genom noggrann journalföring och under längre tid samt genom intervjuer med patienter skulle ett brett material kunna erhållas som åtminstone tillfredsställer socialstyrelsens krav på beprövad erfarenhet.

Detta är min motivering.

Utskottet stöder alltså socialstyrelsens cirkulär; och visst är det en förödande argumentering, med uppräknig av en rad experter! Men ser man litet närmare på argumenteringen, finner man att den inte är alldeles övertygande. Den är inte övertygande därför att materialet är för litet och undersökningsperioden för kort med hänsyn tagen till – som jag har sagt tidigare – de tiotusentals människor som redan använder THX-preparatet och som helt enkelt använder det därför att de känner sig bättre av det. Skulle då inte en omfattande intervjuundersökning kunna ge ett underlag för en bedömning som är bredare och säkrare? Den undersökningen bör omfatta flera år, och flera läkare bör ha möjlighet att ge patienterna preparatet om dessa så önskar.

Cirkuläret från socialstyrelsen avslutas så här: "Den mycket grundliga utredning expertgruppen företagit har sålunda fastslagit, att THX inte

Onsdagen den
7 maj 1975

*Hälsohem, vissa
kiropraktorer och
naturläkemedel,
m. m.*

har någon botande eller lindrande effekt vid cancer, ögonsjukdom vid diabetes eller prostatism. Trots detta har många sjuka låtit sig behandlas med THX-injektioner och i vissa fall i samband därmed ändrat eller avbrutit pågående medicinsk behandling. Risk föreligger också för att sjuka personer som vill bli behandlade med THX alltför sent erhåller adekvat vård. THX-behandling kan på grund härav bli en fara för människors hälsa." – Jag har velat läsa upp detta för att få också socialstyrelsens synpunkter återgivna i protokollet. Citatet fortsätter: "THX-behandling innebär injektioner av ett preparat, som inte underkastats lagstadgad läkemedelskontroll. Någon gynnsam effekt på sjukdomsforlopp har ej kunnat påvisas vid THX-behandling." Så vill man då bringa detta till kännedom.

Det fordras, tycker jag, verkligen en kommentar till detta.

Visst finns det risk – det finns risker förknippade med de flesta behandlingsmetoder och de flesta läkemedel. Risken är dock inte att använda THX, eftersom enligt läkare THX icke har någon effekt, utan risken är att man icke använder annan av läkare föreslagen vård. Men om läkarna får ta hand om behandlingen med THX, har de möjligheter att meddela patienterna socialstyrelsens synsätt, att avråda dem från sådan behandling och att föreslå annan åtgärd. Om patienterna ändå säger sig vilja ha THX skall läkarna kunna ge dem detta preparat. Varför skulle då inte – enligt Haagkonventionen om de mänskliga fri- och rättigheterna – människorna här själva få avgöra, om de skall få den behandling de önskar? Om preparaten THX och Paspas enligt socialstyrelsen alltså sägs inte ha någon effekt, kan de ju inte heller ha en negativ effekt! Vad är det då för logik som förbjuder läkare att ge detta preparat? Effekten upplevs av patienterna själva, det har vidimerats av tusentals människor i detta land.

Det är, herr talman, för tidigt att yttra sig om de nya signaler som kommer från Amerika och som vi har fått del av i dagarna. En mycket ansedd tidning, Science, har tagit upp thymushormonernas betydelse för vissa sjukdomar. Detta preparat framställs ur kalvbräss som också används av doktor Sandberg i Aneby. Jag kan inte underlåta att till kammarrens protokoll läsa in en del av vad som stod att läsa i en artikel i Svenska Dagbladet i går och vad också aftontidningarna har påpekat. Artikeln i Svenska Dagbladet har rubriken Hormon från thymus prövas mot cancer:

"Amerikanska forskare skall på försök behandla 250 personer, däribland cancerpatienter, med ett hormonpreparat, som framställts ur thymuskörteln (thymus som i THX, dr Elis Sandbergs berömda extrakt ur kalvbräss). Man hyser hopp om att hormonet, thymosin, skall kunna hålla tillbaka en lång rad sjukdomar förutom cancer, bl. a. ledgångsreumatism och åldersdiabetes. De kliniska försöken bygger på nya fascinerande upptäckter som i vetenskapens ögon har förvandlat thymus eller brässen från en tämligen ringaktad askunge bland kroppsorganen till en av de allra viktigaste enheterna i kroppens försvarsorganisation – im-

munsystemet. --- Vändpunkten kom i mitten av sextioalet när amerikanerna Allan Goldstein (nu vid University of Texas i Galveston) och Abraham White ur kalvbräss fick fram en substans som otvivelaktigt innehöll ett hormon. De kallade det thymosin och har visat att det finns hos både människa och flera olika djurarter. Det är ganska troligt att deras 'fraktion' innehåller flera olika ämnen med hormoneffekt, och likaså att thymus producerar även andra hormoner som man inte fångat in ännu."

Sedan talar man om några dramatiska räddningar som har gjorts med anledning av detta och fortsätter:

"Brässen är en körtel som krymper med åren. Samtidigt minskar thymosinmängden i blodet, och det till cellerna knutna immunitetsskyddet försvagas. Många tror nu att det är förklaringen till att infektioner och andra sjukdomar, bl. a. cancer, blir vanligare i högre åldrar. --- Hos cancerpatienter fungerar immunsystemet ofta dåligt och i vissa fall kan det bero på att thymus inte producerar tillräckligt mycket thymosin, skriver den ansedda tidskriften Science 28 mars i en artikel om thymushormoner."

Sedan beskriver man utvecklingen i Sverige, doktor Sandbergs försök osv. och fortsätter:

"Nästan lika länge har den högsta medicinalmyndigheten, numera socialstyrelsen, gjort ivriga men fåfänga försök att hindra honom från att behandla sjuka människor med THX. Rättegångarna har avlöst varandra, och i somras polisanmäldes han på nytt för olaga läkemedelstillverkning och kvacksalveri. Experter har inte funnit någon effekt av THX på cancer i det material de gått igenom, men det lär finnas anledning. --- Kan de nya upptäckterna om thymus och dess hormoner ge något stöd åt Sandbergs påståenden om THX? Om det kan lekmannen förstås inte ha någon grundad mening. Att hans extrakt är en grövre och mer oprecis substans än de hormonpreparat som läkarna i USA experimenterar med, vågar man kanske förmoda. Det återstår ju också att visa att THX innehåller de verksamma ämnen som ingår i de amerikanska substanserna ---."

Herr talman! Jag har velat redovisa dessa synpunkter för kammaren på grund av den allmänna debatt som kommer att följa efter den här utvecklingen. Meddelandena från amerikanska forskare tycker jag borde göra kritikerna av THX och Sandberg litet mer ödmjuka än de hittills har varit.

Min begäran är bara att THX och Paspat skall ges fria så att en mer långsiktig och praktisk utvärdering av dem kan göras. Jag kan inte förstå att utskottet vill försätta sig i situationen att bara avfärda det hela med denna socialstyrelsens skrivning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till min motion 1267. Jag kommer att stödja reservationen beträffande kiropraktorer och även, i den mån bifall kommer att yrkas, motionerna om legitimationsnivåer för utövare av icke konventionell sjukvård, om hälsohem och naturläkemedel.

Onsdagen den
7 maj 1975

*Hälsohem, vissa
kiropraktorer och
naturläkemedel,
m. m.*

Herr GERNANDT (c):

Herr talman! Mitt anförande anknyter i huvudsak till motionen 1975:1248 om stöd till hälsohem och övriga utövare av hälsofrämjande verksamhet inom vad jag gärna vill kalla "den fria vårdsektorn".

I socialutskottets betänkande nr 6 behandlas även en annan motion med mitt namn som första, nämligen motionen 1975:1244 beträffande ökad utveckling av akupunkturtekniken inom vårt land. Den senare motionen skall jag bara uppehålla mig vid ganska kort. Socialutskottet avslög förra året en framsynt motion i samma ärende av riksdagsledamoten Maj Britt Theorin. Avslaget skedde enligt min mening på ytterst svaga grunder. Under tiden mellan motionens inlämning och utskottets avslag skedde mycket framgångsrika och ytterst intressanta undersökningar och sjukdomsbehandlingar med akupunktur både i Sverige och i utlandet.

Detta borde socialstyrelsen och därmed även socialutskottet känna till, under förutsättning att man verkligen vinnlagt sig att följa det uttalande som socialutskottet gjorde för två år sedan i sitt betänkande 1973:27. Det gällde då bl. a. ett yrkande i motionen 1973:1174 beträffande vidgade möjligheter att i vårt land tillämpa i andra kulturländer etablerade läkemetoder.

Socialutskottet anför i betänkande på s. 18 och 19: "Av största betydelse är givetvis att de myndigheter och organ, som i enlighet med det anförda ansvarar för läkarutbildningen, noggrant följer den medicinska forskningen i Sverige såväl som i utlandet och då det anses befogat tar upp till närmare övervägande frågan att revidera kursplaner m. m. inom den medicinska grundutbildningen. Motsvarande gäller för vidareutbildningen av läkare. Det är också av betydelse att socialstyrelsen vid sina internationella kontakter fortlöpande uppmärksammar den medicinska utvecklingen i andra länder och tar de initiativ som de där vunna erfarenheterna kan motivera."

Jag har i nu föreliggande motion refererat bl. a. ett antal avancerade svenska akupunkturförsök med deltagande av väletablerade, svenska läkare och kvalificerade tekniker, vilka skett under den tid den förra motionen behandlades inom socialutskottet. Samtidigt gjordes bl. a. i Tyskland ett avsevärt antal avancerade hjärtoperationer med akupunkturbedövning då resp. patienters tillstånd inte skulle medge vanlig narkosbedövning. Flera exempel på hävandet av cirkulationsstörningar i ben, där annars amputation skulle ha erfordrats, uppges under samma tid ha skett med akupunkturstimulering vid tyska universitetskliniker.

Men dessa och många andra värdefulla erfarenheter kände tydligen socialstyrelsen inte till. Man kunde endast hänvisa till en ytterst enkel och intetsägande försöksserie i socialstyrelsens egen regi då man – på ett för fortsatt akupunkturintresse ganska negativt sätt – orienterade socialutskottet 1974. Detta svaga underlag var emellertid tillräckligt för att utskottet då skulle avstyrka motionen.

I år redovisar utskottet däremot ett antal positivt hållna akupunkturförsök m. m., varav en del redan anförts i föreliggande motion, och

anser nu, alltså ett år senare, att det visats så stort intresse för och erfarenhet av akupunkturtekniken att motionen av *den* orsaken kan avslås.

Herr talman! Det blev kanske mer sagt om hur motions- och avslagsverksamheten fungerar i riksdagen än om själva akupunkturtekniken. Men eftersom man på ansvarigt håll nu så småningom tycks ha fått förståelse för akupunkturers möjligheter att användas såsom komplement till övrig medicinsk verksamhet, är t. v. inte mer att säga. Man bör alltså inte betrakta akupunkturtekniken som en gammal, mystisk österländsk naturmetod utan i stället som den kanske allra nyaste bedövnings- och behandlingstekniken, då den används med modern utrustning vid de sjukdomsfall där den kan vara lämpligare än andra metoder.

Och nu några kommentarer bl. a. till motionen 1975:1248 beträffande hälsohem och övrig hälsofrämjande verksamhet. För ett par år sedan gjordes en namninsamling från personer som önskade tillgång till mediciner och läkemetoder, vilka av socialstyrelsen betecknas såsom inortodoxa. Insamlingen gav närmare 100 000 namn. Mot bakgrund av att namninsamlingen endast gjordes i mer betydande tätorter kan bedömas att det totalt i landet finns flera hundra tusen personer, som vill ha möjlighet att på ett legitimt sätt kunna utnyttja sådana mediciner och metoder. Detta bör naturligtvis från trygghetssynpunkt helst ske på rekommendation av erfarna läkare och övriga av myndigheterna godkända personer.

Då socialstyrelsens ledning erford det höga antalet namn på listorna, uttryckte man förvåning över att ett så stort antal personer hade önskemål av denna art. Det var alltså de för socialstyrelsen okända patienterna som här redovisades. Många av dessa människor uppfattar sin sjukdomssituation såsom en nödsituation. Ett betydande antal av dem kontaktar politiker och socialstyrelsen för att få den hjälp som de hoppas finns i de mediciner som de sätter sin tro till.

Det kan inte vara riktigt att sjuka människor skall behöva uppsöka riksdagsledamöter och t. o. m. figurera i veckotidningarna. Förstående läkare och i sista hand socialstyrelsen bör vara rättare forum för dessa sjuka människor. Men på socialstyrelsens läkemedelsbyrå blir de vanligen kopplade till någon tjänsteman, som inte har tid, erfarenhet, orsak eller lust att föra något trösterikt samtal med de ängsliga patienterna. Det har då motionsvägen föreslagits att en eller ett par personer – t. ex. sjuksköterskor med god patienterfarenhet – skulle utgöra ett kontakt- eller patientorgan, till vilket frågor skulle kunna ställas och från vilket vänliga svar kunde ges. Detta kontaktorgan vill man dock inte ha vid socialstyrelsen. Man önskar uppenbarligen inte någon "klagomur".

De som anser att alla människor bör ha lika värde måste emellertid anse att detta även bör gälla för människornas önskemål beträffande vårdomsorger vid sjukdom. Det låter hårt och cyniskt då socialstyrelsen uttalar att "patientströmmarna skall styras till adekvata vårdnivåer". Men är då inte hälsohem en adekvat vårdnivå för de patienter som önskar

Onsdagen den
7 maj 1975

*Hälsohem, vissa
kiropraktorer och
naturläkemedel,
m. m.*

– och kanske just behöver – denna form av vård?

Väl fungerande hälsohem i god och kunnig regi, och under lämpligt överinseende av legitimerade läkare, bör rimligtvis vara en välbehövlig avlastning av de dyrare och högre kvalificerade lasaretten. Dessa kunde då, i högre grad än f. n., ta hand om de allvarigare fallen. Då skulle kanske inte heller väntelistorna vid lasaretten bli fullt så långa som i dagens längde. Vi talar i dag om den utmärkta svenska sjukvården. Men är den så utmärkt, då människor måste stå på väntelista i veckor och månader för att få en operation utförd? Antalet akutfall ökar. Antalet patienter på väntelista växer. Landstingens kris med avseende på personal, materiel och allmänna kostnader kommer troligen att uppnås före motsvarande kris inom försvaret.

Den medicinska paradoxen fungerar med stor effektivitet. Patienter, som har botats från sin första eller andra hjärtinfarkt eller från sitt magsår, blir inte fullt friska för framtiden. De kommer igen om ett år eller två med en ny hjärtinfarkt eller ett nytt magsår. Det kommer då såsom akutpatienter och måste tas om hand. Listan på akutpatienter ökar och listan på väntande patienter ser ut att också öka. Man talar på fullt allvar inom sjukvården – det har jag hört från flera håll – om det eventuellt meningsslösa med väntelistorna.

Ett annat aktuellt dilemma – jag hoppas att jag har fel när jag säger det – ser ut att vara att ansvarskännande läkare och sköterskor, sådana som vill arbeta patientnära, sådana som vill ägna sig åt patienterna, på grund av den tidsbrist och den styrning som sker inom lasaretten inte har tillfälle att göra det. Fler och fler säger att de kan inte längre ta det personliga humanitära ansvaret för vad som sker och för patienterna. Det juridiska ansvaret har de lagenligt kvar och måste ta, även om deras patientkontakt kanske bara blir en minut per dag. Men de känner själva att någonting är på väg att gå dem ur händerna.

Den administrativa styrningen måste naturligtvis fungera i modern sjukvård. Det innebär att provtagningen, laboratorieverksamheten och allt övrigt måste ske efter vissa rutiner, där både patienten och vårdpersonalen mer och mer kopplas från mänsklig samverkan till patientens bästa. Ansvaret flyttas på något konstigt sätt över till den administrativa delen inom sjukvården. Och vad är då den administrativa delen? Ja, det är duktiga människor, naturligtvis, på sitt område men människor som sitter och sysslar med apparater, papper och mediciner och som aldrig har sett patienten. Men dessa människor kan inte ta ansvaret. Skall ansvaret då skickas vidare till sjukhusdirektionen och därifrån till landstinget? Skall landstinget ta ansvaret när man kanske träffas några gånger om året i en byggnad som ligger flera mil från sjukhuset?

Nej, här behövs sannerligen nya djärva tag, och i den situationen bör man inte ringakta det som i dag utförs inom "den fria vårdsektorn", alltså av hälsohemmen, de fria utövarna och i viss mån den s. k. hälsokostbranschen. Det oerhört stora intresset hos en stor del av svenska

folket, inte minst ungdomen, samt det viktiga faktum att en avsevärd mängd sjuka människor får lindring och bot genom olika slag av naturläkemedel och -metoder måste äntligen leda till positiva åtgärder från myndigheternas sida. Det här är inte bara en folkpsykologisk fråga, det är på väg att bli en stark folkrörelse.

Genombrottstiden för de naturliga utrensnings- och kostomläggningsmetoderna i samband med rörelse och frisk luft har varit mycket lång. Flera av dessa verkligt värdefulla naturmetoders förkämpar har gått ur tiden, men många av dem är ännu i hög ålder vid god hälsa och kan med glädje finna att metoden mer och mer börjar röna förståelse och uppskattning. Det nämnda torde vara den enklaste och naturligaste vägen till hälsa från ett flertal sjukdomssituationer. Då kunnig läkare finns att tillgå, vilket är ett starkt önskemål, kompletteras behandlingen med alla erforderliga konventionella medel och sakkunnig uppföljning av patientens tillstånd.

På de flesta hälsohem finns dock inte någon läkare. Föreståndare och närmaste medhjälpare har ofta stor erfarenhet av de behandlingsformer m. m. som används vid resp. hem, och många synes uppnå mycket tillfredsställande resultat. Men i den mån som nya hälsohem öppnas av personer som kan ha en ideell inställning och god vilja men saknar kunskaper och erfarenhet, kan olyckliga situationer uppstå. Här erfordras någon form av kvalifikationsbedömning av vederbörande.

I övrigt får det väl betraktas som ett angeläget önskemål och en naturlig utveckling att det finns kunnigt och seriöst arbetande hälsohem, hälsocentra eller hälsostationer i varje län med tillgång till läkare med önskvärd kompletteringsutbildning. Det bör alltså kunna bli högst värdefulla avlastningar för lasaretten som därvid kan koncentrera verksamheten på mera komplicerade sjukdomsfall, olycksfall m. m.

Tanken är att kunniga och förstående läkare vid läkarstationer, lasarett m. fl. skall ha behörighet att vidarebefordra patienter till erkända hälsohem i de fall då detta anses vara till fyllest eller t. o. m. är lämpligare än att dosera ytterligare starka biologiskt främmande ämnen till patienter med redan tidigare hårt belastad organism. Vård och behandling inom den i flera avseenden enklare men naturligare miljön vid hälsohemmen blir också avsevärt billigare för resp. landsting.

Hela den "fria vårdsektorn" omfattas med stigande intresse och förståelse – som jag sade förut, inte minst av landets ungdom. Som någon sorts motvikt mot allmänt förekommande föroreningar och gifter önskar man så stor giftfrihet som möjligt och högt naturligt näringsvärde i det man skall äta, dricka och medicinera. Det tidigare ensidigt framhävda värdet av kolhydrater, fetter och kalorier har numera äntligen kompletterats med begreppen mineraler, närsalter, spårämnen och t. o. m. vitalämnen.

Allt fler förstår hur i grunden lågt livskvalitetsvärde de högt industribearbetade paketfödoämnen har – detta som så bakvänt har kallats för livsmedelsförädling. Allt fler kommer till insikt om riktigheten i det

Onsdagen den
7 maj 1975

*Hälsohem, vissa
kiropraktorer och
naturläkemedel,
m. m.*

gamla frisksportaruttrycket "du är vad du äter".

I samband med denna omsvängning till mindre denaturaliserad och mer naturlig föda blir troligen även kraven på tillgång till enkla naturliga sjukvårdsmetoder – för dem som så önskar – alltiämt stora i vårt land. Det finns utvecklingsmässigt ingen anledning att tro att svenska folket upphör att vilja få utnyttja naturenliga metoder och läkemedel – vare sig det gäller gamla folkmediciner, kiropraktik eller homeopati. Därför finns det all orsak att påbörja en – såvitt möjligt i vänlig, förstående och positiv anda – upprustning och sanering inom den "fria vårdsektorn".

Seriöst utövad verksamhet som uppfattas som värdefull bör ges erforderlig teknisk hjälp att fungera på lämpligt sätt. Det kan vara fråga om viss utbildningshjälp, examinering etc. Intresserade läkare bör erbjudas kompletterande utbildning för att skapa förståelse för ifrågavarande verksamhet inom länen. De bör kunna fungera med anknytning till hälsohem, kiropraktorer och andra utövare, såsom lärare, inspektörer, examinatorer etc. Detta skulle innebära en viss grad av samverkan och integration i så stor omfattning som det av olika skäl låter sig göra.

Samtidigt bör tillskapas möjligheter att sanera bort det som är dåligt och skadligt. Detta är inte minst viktigt. Genom att med utbildningshjälp, examination och legitimationsnivåer profilera den härför lättast godtagbara delen av fria utövare kan förhoppningsvis en viss grad av själv-sanering inom området uppnås.

De i motionen föreslagna åtgärderna avser att främja ett komplement till den konventionella sjukvården och att därmed vidga vårdsektorn med vissa acceptabla och av många patienter önskade alternativ.

Herr talman! De motioner som är aktuella i dessa sammanhang avser stödet till seriöst utövad verksamhet till främjande av människors hälsa och en erforderlig sanering av sådant som kan vara skadligt inom samma verksamhetsområde. Här bör inte vara fråga om olika politisk uppfattning utan om att i en ansträngd sjukvårdssituation försöka ta vara på allt det som är lämpligt och värdefullt för att bevara folkhälsan. Att säga nej till detta kan inte vara förenligt med god förståelse för vad som i dag behövs som ett komplement i svensk sjukvård. Det behövs alltså en verkligt människonära helhetsvård för att inte humanitärt tomma fläckar skall finnas i den svenska sjukvårdsbilden.

Från myndigheternas sida må hävdas att mycket av detta ligger inom landstingens ansvarsområde. Det må så vara, men huvuddirektiven kommer dock från socialstyrelsen. Det som sker i riksdagen i dessa frågor ger lätt allmänheten ett intryck av att det är socialstyrelsen som styr socialutskottet och därmed riksdagen – i stället för att det rimligen bör vara tvärtom.

Oerhört många människor ute i landet följer med stort intresse dessa frågors handläggning i riksdagen, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till motionen 1248 vid betänkandets punkt I rörande utövare av icke-konventionell sjukvård. Jag yrkar också bifall till samma motion under punkten 4 i utskottsbetänkandet i vad avser stöd till hälsohem

samt bifall till motionen 1253 under samma punkt.

Andra talare kommer att yrka bifall till övriga motioner inom naturläkemedelsområdet. Kampen för mänskliga rättigheter inom hälsovårdsområdet går vidare.

Jag kommer också att nödgas besvära kammaren om votering i avslutning till nyss nämnda motioner.

I detta anförande instämde fru Hambræus (c).

Herr TORWALD (c):

Herr talman! Vi som tar till orda i den här frågan kan och vill inte fattas såsom garantier för att ifrågavarande mediciner och behandlingsmetoder är riktiga eller verksamma. Men vi menar att fria svenska medborgare bör ha rätt att få tillgång till dem om de så önskar.

F. ö. kan inte heller utskottets talesmän gå i god för att de behandlingsmetoder etc. som utnyttjas därför att de anses vara vetenskapligt beprövade alltid är riktiga och verksamma. Vi har tyvärr alltför många exempel på att dylika godkända metoder i efterhand visat sig felaktiga och skadliga för patienten. Jag vill inte klandra detta förhållande, eftersom vi alla är medvetna om att många allvarliga sjukdomstillstånd inte kan behandlas på annat sätt än genom att man tar en s. k. kalkylerad risk – dvs. man är medveten om riskerna men hoppas att verkningarna sammantagna skall förbättra patientens situation.

Vad jag däremot inte kan acceptera är att socialstyrelsen i så hög grad sätter sig själv såsom förmyndare över vuxna, sjuka människor. Man säger sig inte kunna ta ansvaret för att patienter utnyttjar ofarliga men – enligt socialstyrelsen – overksamma medel. Men hur kan då samma socialstyrelse stillatigande tillåta att människor utnyttjar stimulantia såsom alkohol och tobak? Var ligger konsekvensen? Nej, låt patienter med allvarliga sjukdomar – gärna under kontroll och medverkan av därtill villiga läkare – få utnyttja de mediciner som de tror på och själva bekostar. Vi vet alltför litet om vilka psykologiska effekter som utlöses och kan ha positiva följder för patienten när vederbörande får den behandling och den kontakt med läkare som han önskar och tror på. Många fall av oförklarliga tillfrisknanden torde få skrivas på detta konto. Socialstyrelsen bör därför inte bekämpa utan i stället söka underlätta att patienten får den vård han önskar – i vart fall om man inte kan styrka att den är direkt skadlig. Under inga förhållanden bör läkare som vill bispringa dessa patienter utsättas för hot om repressalier från socialstyrelsens sida.

Låt mig ta upp ett annat problem som är aktuellt i detta sammanhang, nämligen den ekonomiska situationen för patienterna. För nästan exakt ett år sedan relaterade jag här i kammaren hur en sockersjuk patient berövades sin sjukpenning därför att han inte år 1968 ville underkasta sig en sjukhusbehandling, som han beförde skulle innebära att man skulle amputera hans ben, som angripits av kallbrand.

Nr 76

Onsdagen den
7 maj 1975

*Hälsohem, vissa
kiropraktorer och
naturläkemedel,
m. m.*

Onsdagen den
7 maj 1975

*Hälsohem, vissa
kiropraktorer och
naturläkemedel,
m. m.*

Socialministern rådde mig då att överklaga försäkringskassans beslut. Detta har jag hjälpt patienten med, och i dagarna har vi fått försäkringsdomstolens beslut, som innebär att man av formella skäl inte tar upp besvärerna till prövning. Man konstaterar att besvärerna är för sent inkomna. Jag varken vill eller kan kvälja dom, eftersom jag är helt på det klara med att ärendet formellt är rätt behandlat. Men hur är det med den humanitära aspekten? Hur skulle en människa som vid det tillfället var så sjuk, som hade så svag syn att han över huvud taget inte kunde läsa en skriven text och så nedsatt rörelseförmåga att han var tvungen att ha hjälp för att över huvud taget förflytta sig, kunna slåss med en effektiv sjukhusadministration, som inte ens tillhandhöll vederbörande ett meddelande om att han hade rätt att anföra besvär över försäkringskassans beslut om indragen sjukpenning?

Ingen av de berörda instanserna har kunnat förneka att vederbörande var allvarligt sjuk under flera år, eftersom detta kunnat styrkas av en rad vittnen. Men därför att han inte ville underkasta sig sjukhusvård vägrade så småningom inte mindre än tre läkare att ha med honom att göra. "Vi vågar inte ha med dig att göra, när du inte gör som lasarettet vill. – Dom ligger åt mig!" Detta var svar, som den mycket sjuke och rörelsehindrade möttes av när han kom till deras mottagningar. Sannolikt därför att han ville pröva vissa naturmediciner och THX vägrades han sjukskrivning och därmed också automatiskt sjukpenning!

Vem eller vad var dessa läkare rädda för? Var de rädda för att bli prickade av socialstyrelsen därför att de genom en sjukskrivning av patienten skulle underlätta hans utnyttjande av icke auktoriserade mediciner? Nu utnyttjade han dem ändå, men det fick ske till priset av en raserad ekonomi och stora umbäranden för honom och hans hustru. Men sitt under åren 1967–1971 av kallbrand angripna ben har han ännu kvar. Detta må sedan bero på THX eller något annat. I vart fall är det inte vare sig socialstyrelsens, läkarnas eller försäkringskassans förtjänst!

Herr talman! Jag vill under hänvisning till vad jag nyss sagt sluta det här anförandet med en vädjan till socialstyrelsen att lämna skyttegravarna och i stället medverka till att ifrågasvarande patienter och läkare får en möjlighet att utnyttja naturmediciner och behandlingsmetoder, som patienterna tror på, utan att hotas av ekonomiska eller andra sanktioner från vare sig socialstyrelsen eller försäkringskassorna. Detta i en gemensam strävan och förhoppning att därmed åstadkomma en psykologisk situation för patienten, som frigör de krafter till självläkedom som sannolikt finns inom envar, bara man tror på den vård och medicin man får. Under alla förhållanden kommer vi motionärer att arbeta vidare mot detta mål.

En av de viktigaste uppgifter som vi har är att få det socialstyrelsens cirkulär som återges i socialutskottets betänkande nr 6 i det aktuella ärendet upphävt. Socialstyrelsen skriver enligt vad som framgår nederst på s. 16 och överst på s. 17 bl. a. följande:

"Socialstyrelsen vill härmed bringa till samtlig medicinalpersonals kän-

nedom att det enligt styrelsens mening ej kan anses stå i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet att behandla patienter med THX.”

Jag utgår från att just detta beslut kommer att hindra många läkare att sjukskriva patienter, som vill utnyttja THX och andra naturmediciner. Därför kommer vi att arbeta för att få denna rekommendation från socialstyrelsen upphävd.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen och till motionerna 495 och 1267.

Herr GRANSTEDT (c):

Herr talman! Frågan om naturläkemedlen tas upp i socialutskottets betänkande nr 6 med anledning av motionen 1251 av mig själv m. fl., motionen 495 av herr Sellgren m. fl. och motionen 1267 av herr Lothigius. Det är ju en fråga som många gånger tidigare har behandlats i denna kammare och som också i högsta grad är aktuell i debatten utanför det här huset. Det är givet att det måste finnas vissa restriktioner när det gäller vilka läkemedel som skall få utnyttjas i sjukvård i vårt land. Men vi måste också vara helt på det klara med vilket ändamål dessa restriktioner skall fylla. Dels är det nödvändigt att se till att man har regler som så långt som möjligt minimerar bruket av mediciner som kan få skadliga verkningar, dels är det naturligtvis också nödvändigt att man har regler som förhindrar att samvetslösa människor utnyttjar sjuka personers utsatta situation till att skaffa sig en oskäligen förtjänst.

Men de regler som vi måste ha skall samtidigt utnyttjas med smidighet, så att de inte får en konserverande effekt. Risk finns alltså att man, om man på ett alltför behårt och byråkratiskt sätt tillämpar regler som begränsar vilka mediciner och behandlingsmetoder som får användas, därmed utesluter en lång rad mediciner och behandlingsmetoder som kan tänkas ha en positiv effekt och som saknar negativa biverkningar. Att så är fallet i vårt land just nu är helt uppenbart, när vi kan konstatera i exempel efter exempel hur alternativa behandlingsmetoder, som utnyttjas av seriöst arbetande läkare och som många såväl läkare som patienter bedömer som viktiga medicinska alternativ, på mer eller mindre formella grunder stoppas av socialstyrelsen.

Naturläkemedlen, som behandlats i de motioner jag nämnde, är f. n. föremål dels för rättslig prövning, dels för en utredning. Den rättsliga prövningen sker med anledning av det beslag av ett antal naturläkemedel som gjordes i Järna för något år sedan. Beslaget godkändes av tingsrätten men upphävdes i viss utsträckning av hovrätten, och frågan kommer nu att bli föremål för behandling av högsta domstolen. I avvaktan på detta är man alltså förhindrad att använda medicinerna.

Naturläkemedelsutredningen har som syfte att komma fram till mera långsiktiga handlingslinjer i de här frågorna.

I avvaktan på att den rättsliga behandlingen skall slutföras och att naturläkemedelsutredningen skall ge ett resultat, som så småningom kan

Nr 76

Onsdagen den
7 maj 1975

*Hälsohem, vissa
kiropraktorer och
naturläkemedel,
m. m.*

Onsdagen den
7 maj 1975

*Hälsohem, vissa
kiropraktorer och
naturläkemedel,
m. m.*

bli riksdagsbeslut, är möjligheterna att utnyttja naturläkemedel i stor utsträckning stängda, och det är det problemet som tas upp i motionerna. Det är nämligen ett önskemål att man i väntan på framför allt naturläkemedelsutredningens förslag och de åtgärder som det kan föranleda skall öppna möjligheter för läkare, dispensvägen eller genom licensförfarande, att förskriva dessa mediciner, som av många läkare och patienter bedöms som det bästa alternativet i åtskilliga sjukdomsfall.

Utskottets betänkande verkar ge uttryck för en viss positiv inställning till de här frågorna. Samtidigt är utskottet enligt min uppfattning väl optimistiskt när det gäller möjligheterna att utnyttja olika provisoriska lösningar för att göra de aktuella medicinerna tillgängliga. Vi vet att en läkare som förskrev mistelpreparatet Iscador helt nyligen blev fälld av socialstyrelsen, trots att förtroendeläkarna – experterna på området – ansåg att han borde kunna frias. Detta visar att de optimistiska tankar som skymtar i utskottets betänkande om möjligheterna att trots de gällande reglerna förskriva sådana här läkemedel kanske inte är helt realistiska.

Situationen är alltså den att många läkare genom socialstyrelsens åtgärder hänvisas till att förskriva läkemedel som de själva bedömer som mindre verksamma eller som förenade med alltför allvarliga biverkningar. Bl. a. menade den läkare som i det här fallet var aktuell att alternativet till Iscador var mediciner med sådana biverkningar att han inte gärna kunde ta på sitt samvete att förskriva dem. Det finns uppenbarligen behov av den typ av dispens och licensförfarande som har aktualiserats bl. a. i motionerna 1251 och 495. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till de bägge motionerna.

Jag vill dessutom nämna att jag har för avsikt att stödja herr Lothigius yrkande om bifall till motionen 1267 och de bifallsyrkanden som herr Gernandt framställde från talarstolen liksom den reservation som finns fogad till utskottets betänkande.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Det tycks i varje fall vara en samordning som åstadkommit här i dag, nämligen att motionärerna yrkar bifall till varandras motioner.

Herr Granstedt framhöll att det är nödvändigt att ha regler som förhindrar att människor utnyttjar sjuka personers situation och tjänar pengar på den. Jag vill starkt understryka att det måste ligga i botten för varje betraktelse – att det inte skall vara så att man kan förtjäna pengar lättvindigt på sjuka människor. Det är också det som ligger i botten för utskottets bedömningar.

Men jag vill till herr Granstedt säga att det också måste finnas regler om att man ej får sätta medicinska epitet på örter och andra medel som inte godkänts. För att medlet skall vara godkänt som medicin fordras också att det är vederbörligen kontrollerat.

Herr Granstedt och flera med honom anklagar socialstyrelsen, och herr

Granstedt gör det genom att uttala att den dom som avkunnades mot en läkare häromdagen hade fällt av socialstyrelsen. Den har icke fällt av socialstyrelsen. I det fallet är inte socialstyrelsen dömande utan dess ansvarsnämnd, där bl. a. riksdagsledamöter, läkare och jurister är med. Denna nämnd är helt fristående från socialstyrelsen. Jag vill bara i detta sammanhang rätta till det misstag som här gjordes.

Det gick som en röd tråd genom både herr Gernandts och herr Torwalds anföranden, och delvis kanske några andra inlägg, att socialstyrelsen skulle sätta sig till förmyndare – det var väl herr Torwalds ord – över sjuka människor. Socialstyrelsen kan säkerligen svara för sig själv. Men jag vill ändå betona att dess uppgift är att vara ett vakande organ över sjukvården i landet. Socialstyrelsen skulle sannerligen sköta sin uppgift dåligt om den inte verkligen satte kraft bakom sitt bemyndigande och krävde saktighet och kännedom om läkemedel innan man godtar dem. Vad som är angeläget när det gäller svensk sjukvård är att vi inte ger ett finger åt dem som på olika sätt söker tillskansa sig en del ekonomiska fördelar. För att man skall godkänna någonting skall det vara sakligt prövat, och det är egentligen det som socialstyrelsen på riksdagens uppdrag ser till. Bakom socialstyrelsens ställningstagande ligger mycket klara regler som riksdagen har fastställt i detta avseende, det vill jag betona.

Herr Gernandt var "vänlig" nog att säga att utskottet styrs av socialstyrelsen. Jag kan försäkra herr Gernandt att vi styrs av de sakliga förutsättningar som finns när vi går att behandla frågorna. Vi styrs inte av vare sig herr Gernandt eller socialstyrelsen, det vill jag säga ifrån.

Herr Lothigius förde ett resonemang om THX. Jag har ingen anledning att upprepa vad som har sagts så många gånger från denna talarstol och från andra håll. THX har prövats av landets främsta expertis, och den har inte kunnat komma till någon annan slutsats än att det är ett icke verksamt medel. Man har alltså inte kunnat åsätta det beteckningen läkemedel. Men kom inte och säg att inte dr Sandberg har fått sin verksamhet prövad!

När det gäller sådana här ting – det må vara Paspas, THX eller annat – är det klart att det ligger mycket psykologi bakom, det bestrider jag inte ett ögonblick. Men det är inte det psykologiska som vi nu har att ta ställning till utan det medicinska. Därför är det naturligt att utskottet har gett herr Lothigius det svar som han har fått.

Herr Lothigius säger sedan att det borde vara samhällets skyldighet att ta över forskningen och försöksverksamheten med THX-medlet. Det tillhör inte vanligheten att herr Lothigius ställer sig upp och talar för samhällsingripanden. Jag antecknar emellertid detta som ett framsteg i det avseendet. Men det är ju inte så att man har lämnat det här oförsökt. Man har låtit undersöka de förutsättningar som finns och man har inte kommit fram till att medlet haft den verkan som herr Lothigius och en del andra påstår att det skulle ha.

När det gäller hälsohemmen är det uppenbart att den frågan ligger inom landstingens område, och det är följaktligen landstingen som är

Onsdagen den
7 maj 1975

*Hälsohem, vissa
kiropraktorer och
naturläkemedel,
m. m.*

ansvariga för om man skall betala ut ersättning till de människor som vistas på hälsohem. Jag vill inte ge vare sig negativt eller positivt betyg åt hälsohemmens verksamhet. Jag vill bara betona att det är självklart att om människor kommer till en bra miljö, får vila och behandling och kanske någon att tala med, så är det i sig självt ett stort värde, något som man inte skall förringa. Men det är kanske inte nödvändigt att åka till vare sig Tallmogården eller något annat hälsohem för att man skall kunna vila upp sig och bli bra. Det kan också ske på rekreationsanläggningar av annat slag och helt enkelt genom semester, för att ta ett par exempel.

Vad naturläkemedlen beträffar, så befinner sig socialstyrelsens naturläkemedelsutredning i slutet av sitt arbete, och vad den kan komma fram till vill jag inte sia om – det vet jag inte. Men eftersom det bara återstår några få månader innan utredningen är klar har utskottet på sakliga grunder inte kunnat gå med på att ändra de bestämmelser som nu finns, utan vi får avvakta besked från utredningen och se vad man kommit fram till.

Utskottet har mycket klart sagt ifrån att utskottet anser sig kunna utgå från att socialstyrelsen ofördröjligen prövar frågan huruvida man inom ramen för gällande läkemedelslagstiftning skall kunna utfärda bestämmelser som tillgodoser de önskemål som ligger bakom den tillsatta utredningen. Det är alltså fråga om att först få utredningens förslag och sedan pröva vilka åtgärder som kan vidtas. Att nu, bara ett par månader innan utredningen är färdig, vidta åtgärder eller bifalla motionerna är något som jag inte kan tänka mig.

Herr *LOTHIGIUS* (m) kort genmäle:

Herr talman! Vi har sagt att utskottets uttalande är mera positivt än tidigare när det gäller naturläkemedlen och att vi avvaktar vad som komma skall. Men för mig är den värderade utskottsordförandens ställningstagande när det gäller de andra frågorna ganska oförståeligt. Utskottets ordförande kommer från ett område där han inte kan undgå att få kännedom om allmänhetens inställning, och han har många personliga erfarenheter av vad som sker där nere hos oss.

Är det meningen att utskottet skall göra sitt ställningstagande i slutna rum, herr ordförande? Det tycker jag att utskottet har gjort när det gäller frågorna om THX och Paspal. Jag anser att utskottet borde ha tagit ingående kontakt med patientföreträdarna vid behandlingen av frågeställningarna även denna gång. Då hade man fått en klar bild av var dessa står och vilka argument de har.

Det är ju människornas intressen som vi skall företräda här i riksdagen bl. a. Visst skall det vara saklighet – vi skall bygga våra informationer på socialstyrelsens kunnighet och sådant. Men vi måste i all rimlighet namn också företräda människorna ute i bygderna, där de lägger fram sina synpunkter och där det är en så stor skara som har den uppfattning motionärerna företräder.

Jag har åberopat Haagkonventionen om de mänskliga fri- och rättigheterna. Jag tycker nämligen att det tillhör våra fri- och rättigheter att man skall kunna välja läkemedel, om det sägs ifrån av läkarna att läkemedlet inte har någon effekt. Det har alltså ingen negativ effekt, och då skall människorna ha möjlighet att välja detta läkemedel.

Jag har upplevt så mycket av tragik i mina områden och fått så många besök av människor från olika håll, t. ex. när det gäller allergipreparatet Paspat. Man har tillåtit det preparatet i ett 20-tal år, och sedan klipper man av med en gång och säger att det har ingen effekt. Men ett stort antal människor anser att det har effekt. Jag förstår inte socialstyrelsens inställning i en sådan situation. Man skapar medvetet en möjlighet för människor att använda och bli beroende av detta läkemedel, och sedan klipper man av och säger att när den och den läkaren slutat med sin verksamhet får läkemedlet inte användas längre. Då blir det givetvis en stark reaktion ute i bygderna. Det är onormalt och oriktigt att göra på det sättet som socialstyrelsen här har gjort.

Jag har begärt att denna fråga skall läggas i läkarnas händer och att information skall lämnas patienterna om läkarvetenskapens syn på THX. Varje människa som efter detta ändå önskar läkemedlet skall få det. Det tillhör våra rättigheter. Då får man också bort följderna av THX-psykosen. Ingen invaggas då i meningslös förväntan eller får sina förhoppningar svikna, och därigenom exploaterar man inte heller de sjuka och utsatta. Det är min mening i denna fråga.

Herr GRANSTEDT (c) kort gennäle:

Herr talman! Herr Karlsson i Huskvarna sade att det i botten på utskottets bedömning har legat att man måste ha garantier för att ingen skall kunna tjäna pengar på andra människors utsatta situation. Det samma sade jag i mitt anförande. Där har vi tydligen samma uppfattning. Men jag måste ändå fråga om inte utskottet ägnar sig åt att sila mygg och svälja kameler. Det finns ute på marknaden en lång rad mediciner och preparat som uppenbarligen har hamnat där därför att olika företag har velat tjäna pengar på dem, och många av de preparaten fyller kanske inte någon mera påtaglig medicinsk funktion. Jag tror emellertid inte att det är exempelvis Stiftelsen Nordiska Laboratoriet i Järna som kammar hem de stora pengarna på detta område, utan det är nog läkemedelsföretag av helt andra dimensioner som gör det. Och de producerar också läkemedel av ett helt annat slag.

Om detta är målet för utskottets betänkande tror jag därför att det är andra typer av mediciner som man i stället borde inrikta sin uppmärksamhet på än naturläkemedlen.

Sedan påpekade herr Karlsson i Huskvarna att det var socialstyrelsens ansvarsnämnd som hade tagit ställning till de läkemedel som det här gäller – liksom i övriga liknande fall – och det är ju helt klart. Jag talade inte heller om socialstyrelsens styrelse, utan jag sade socialstyrelsen som myndighet, och där ingår ju ansvarsnämnden som en del. Jag känner

Onsdagen den
7 maj 1975

*Hälsohem, vissa
kiropraktorer och
naturläkemedel,
m. m.*

med andra ord till dessa förhållanden lika väl som herr Karlsson.

Men det viktiga i sammanhanget tror jag ändå är att vi ser till att vi inte sätter en stor mängd människor i knipa under den tid som våra kvarnar skall mala för att nå fram till en slutgiltig lösning på denna fråga. Vi kan visserligen hysa förhoppningar om att naturläkemedelsutredningen lägger fram sitt betänkande i juni och att det kan leda till åtgärder, men ingen kan i dag säga hur pass omfattande det betänkandet blir, hur pass omfattande lösningar på dessa problem som det kan föranleda eller hur snabbt det kan gå att komma fram till en lösning på problemen. Och det är därför som det är angeläget att inte dröja för länge utan se till att vi så snabbt som möjligt kommer fram till en lösning, så att de människor som känner att de mediciner det här gäller är vad de behöver verkligen får tillgång till preparaten samt att de läkare som tror på naturläkemedlen och anser dem vara det bästa alternativet i vissa fall också får rätt att förskriva dem.

Herr GERNANDT (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill inte gå in i någon debatt med herr Karlsson i Huskvarna, eftersom jag tyckte att hans svar var ganska hyggligt. Men herr Karlsson nämnde att socialstyrelsen inte vill ge ett finger – som han sade – åt sådana som vill slå mynt av sjuka människors nödsituation, och det vill ingen annan här i kammaren heller.

Sedan finns det också människor som arbetar inom den fria vårdsektorn av ganska starka ideella skäl. Det är ju ett hyggligt sätt att vara verksam på. Inte heller de får dock ges fria händer, om det kan leda till skada för människor.

Men socialstyrelsen har ännu inte kunnat klara förbuds- och tillåtelsefrågan ordentligt. Ta bara det område som jag talade om i början av mitt anförande, akupunktumrådet! Där har vi den groteska situationen att okunniga amatörer får bedriva verksamheten utan att de blir förbjudna, medan intresserade legitimerade läkare som vill pröva metoden och verkligen vet vad de gör får brev från socialstyrelsen om att de måste upphöra med verksamheten. Det är en aning paradoxalt.

Jag vill använda de minuter som återstår av min replik till att styrka den ståndpunkt som jag intagit när det gäller att främja naturläkemedel och -metoder som ett komplement till den tekniskt mycket hårdtagna, moderna sjukvården.

Att läka och bota upphör tydligen alltmer att betraktas som en egen aktivitet hos den sjuke och blir i allt högre grad läkarnas och lasarettens uppgift. Den sjuka människan kommer i ökande omfattning att omhänderas av tekniska ingenjörskonstruktörer och kemiska preparat. Sjukvården håller på att förvandlas från en personlig tjänst från sjukvårdspersonalens sida till en teknisk produkt från en myndighet. Människorna förlorar alltmer sin kraft och vilja att dra försorg om sig själva, och till slut upphör de kanske att tro att ett självständigt handlande över huvud taget är önskvärt och möjligt. I stället för att mobilisera patientens själv-

läkande krafter förvandlar den moderna tekniska sjukvården patienten till en kraftlös och oförstående åskådare. Så länge det finns människor som vill gå den så att säga naturliga vägen att söka hälsa såsom ett slags frivillig verksamhet bör de ges möjlighet och stöd till att göra det.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! De inlägg som gjorts efter mitt anförande ger mig inte anledning till någon längre utläggning.

Jag vill bara säga till herr Lothigius att jag är medveten om THX-situationen i den bygd där herr Lothigius och jag bor. Men jag kan inte ta så lätt på det att jag därför utan vidare faller för det resonemang som förs. Jag har haft många diskussioner, herr Lothigius, med patientförening och andra, men det är ingen skillnad mellan vad jag då sagt och mitt ställningstagande i dag.

Herr Lothigius säger att vi inte skall fatta beslut i ett slutet rum. Menar herr Lothigius att vi skall förlägga utskottssammanträdet till Aneby för att kunna göra anspråk på att verkligen ha satt oss in i dessa frågor?

Människorna skall ha rätt att välja läkemedel, säger herr Lothigius. Så länge THX inte är något läkemedel kan de inte få välja preparatet. För att det skall vara ett läkemedel fordras att det är registrerat, dvs. att det är bevisat att det verkligen har de effekter som herr Lothigius tydligen tror att det har. Vi får kalla THX vad som helst, och människor får ta sprutorna, men kalla det inte för läkemedel! Det är det som är avgörande.

På tal om ekonomiska förtjänster på läkemedel säger herr Granstedt att det finns andra än tillverkarna av naturläkemedel som tjänar pengar på läkemedel. Ja, det är klart att läkemedelsföretagen tjänar stora pengar på sina produkter – det är ingen tvekan om den saken. Det är tänkbart att vi får se till att samhället tar över den verksamhet de bedriver. Om det förslaget framställs hoppas jag att herr Granstedt är med på noterna. Vad vi vänder oss emot är att man tjänar stora pengar på preparat som inte är godkända som läkemedel. Det var det jag menade när jag talade om vad som låg i botten på utskottets ställningstagande.

Herr talman! I övrigt kan jag bara säga att det under debatten inte framkommit något som ger oss anledning att inta någon annan ståndpunkt.

Herr LOTHIGIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill i en fråga som denna, där så många människor engagerar sig och som blivit mer eller mindre en folkrörelse i detta land, föreslå socialutskottet att litet bättre ta reda på vad som händer och sker. Socialutskottet kanske t. o. m. skulle kunna tänkas åka ner för att göra vissa undersökningar. Så gör man ju i andra stora frågor, där många människor är involverade, och då kan man väl göra det också i denna fråga, så att de enskilda ledamöterna skall kunna skaffa sig en egen uppfattning.

Sedan vill jag säga att min önskan har varit att genom läkares försorg under en längre tid och mot bakgrund av intervjuundersökningar och annat denna utprovning bör kunna göras. Därigenom skulle underlaget för bedömningen få ett större värde än när man som nu bara nöjer sig med de hittillsvarande undersökningar som socialstyrelsen har företagit.

Herr GRANSTEDT (c) kort genmäle:

Herr talman! Poängen i vad jag sade, herr Karlsson i Huskvarna, är att jag inte tror att ens herr Karlsson själv på allvar kan påstå att de som har sysslat med naturläkemedel har gjort det i syfte att tjäna stora pengar, som herr Karlsson talade om. Var och en som har följt händelseutvecklingen på det här området är säkert helt på det klara med att verksamheten inte har varit av den arten, att det förefallit vara något vettigt sätt att tjäna stora pengar. – Jag vill inte heller tolka herr Karlssons uttalande som en beskyllning i den riktningen, utan jag vill bara gärna ha detta fastslaget.

Till sist vill jag ändå hålla utskottet räkning för den jämförelsevis positiva attityd som jag tycker mig kunna utläsa ur utskottets betänkande, trots att jag anser att utskottet inte fullt dragit ut konsekvenserna genom att skapa de möjligheter som vi efterlyst i motionen.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill fråga herr Lothigius vart han tror det skulle bära hän, om ett utskott gav sig ut och diskuterade med en del personer som har fått ett visst preparat att använda. Tycker verkligen herr Lothigius att ett riksdagsutskott skall arbeta under de villkoren?

Herr BENGTTSSON i Göteborg (c):

Herr talman! I inledningen av den här debatten diskuterades motionen 767, underskriven av representanter för c, s, m och fp. I den hemställs att riksdagen hos regeringen begär utredning och åtgärder för legitimation av Doctors of Chiropractic.

Jag återkommer till den motionen något litet, eftersom herr Karlsson i Huskvarna i slutet av den debatt som då fördes berättade att han hade fått ett telefonsamtal från någon som sade sig ha blivit felbehandlad – ett fall som sannolikt är obestyrkt. Att vederbörande ej blivit botad, herr Karlsson, innebär inte automatiskt något bevis för att han blivit felbehandlad. Det är väl inte okänt för herr Karlsson att felbehandling och felbedömning även – tyvärr – förekommer vid våra sjukhus?

Att ta ett enda obestyrkt fall till intäkt för ett anfall på en seriöst arbetande yrkeskår trodde jag att utskottets värderade ordförande höll sig för god till.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! Nej, herr Bengtsson i Göteborg, det var inget anfall mot den grupp som herr Bengtsson företräder i debatten här i kammaren,

utan det var bara en replik; eftersom herr Bengtsson förde fram påståendet att kiropraktorer skulle stå över de vanliga kotknackarna, anförde jag ett exempel på att jag hade blivit uppringd av en person som var verkligt bekymrad över att han blivit felbehandlad av en Doctor of Chiropractic. Så enkel var den saken, herr Bengtsson!

Att felbehandlingar tyvärr förekommer vet vi. Sådant är mänskligt, men vi kan väl ändå inte säga att man i just den här gruppen skulle stå så speciellt högt över alla andra att man inte skulle kunna begå några misstag. Det var egentligen *den* lilla repliken jag gav herr Bengtsson.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Efter att ha lyssnat på den här debatten och på företrädare för de olika motionerna, har jag ett behov av att erinra om att det faktiskt med ett enda undantag är ett enhälligt utskottsbetänkande som vi behandlar. Hela utskottet, med undantag för två ledamöter som har reserverat sig beträffande kiropraktorerna, står alltså bakom betänkandet.

Då kan man fråga sig: Är det så, som någon av talarna vill göra gällande, att socialutskottet styrs av socialstyrelsen? Är det så att herr Gustavsson i Alvesta, herr Carlshamre, herr Larsson i Öskevik, herr Johnsson i Blentarp, herr Nordberg, herr Åkerlind, fröken Andersson, fru Marklund och alla andra styrs av socialstyrelsen i denna fråga? Jag vet inte om någon tror det. För egen del anser jag mig ha alibi, eftersom jag senast i onsdags riktade ganska skarp kritik mot socialstyrelsen, och jag har försökt pröva också denna fråga sakligt.

Men vi har naturligtvis den inställningen att det inte gärna är tänkbart att riksdagen annat än i mycket speciella undantagsfall skulle ta ställning i en medicinsk sakfråga mot den medicinska expertisen. Man kan angripa socialstyrelsens sätt att tillämpa lagar och förordningar osv., men om riksdagen i en medicinsk sakfråga skulle ta en annan ståndpunkt än socialstyrelsen skall situationen vara mycket speciell.

Det är heller inte så – jag tror jag vågar säga det för hela utskottet – att någon där saknar förståelse för de problem och de patientkategorier som här är berörda. Om så hade varit fallet skulle vi nog inte ha fått ett enhälligt utskott. Bakgrunden är väl att vi menar att när riksdagen fattar ett beslut som får praktiska verkningar måste varenda punkt i detta beslut vara noga övervägd, särskilt när det gäller ett så viktigt område som hälso- och sjukvård. En sak är att delta i en allmänt positiv opinionsbildning för förändringar, en annan sak är det beslut som riksdagen fattar.

Därför har jag reagerat när praktiskt taget alla talare har sagt att "dels stöder jag min egen motion, dels vill jag stödja samtliga andra motioner på området". Man har en känsla av att så snart något kallas för inortodoxa metoder, naturläkemedel, hälsometoder, den fria vårdsektorn eller något liknande, skall man rösta på det. Men lika väl som socialutskottet har sitt ansvar för besluten har de som känner en allmän sympati för nya strävanden inom sjukvården ett ansvar för vilka konkreta yrkanden de

röstar på. Det tycker jag är svårt att komma ifrån i en sådan här fråga, som naturligtvis inte är partiskiljande – det framgår ju av att utskottet är enhälligt.

Anledningen till att utskottet är enhälligt tror jag är att man på åtskilliga punkter går till mötes önskemålen om en mer generös inställning till sådana här nya metoder. Det gäller även socialstyrelsens handlande. Eftersom jag som sagt känner mig fri att kritisera socialstyrelsen, tycker jag att vi också skall hålla styrelsen räkning för att den har tillsatt naturläkemedelsutredningen som kommer att vara färdig i sommar, enligt vad utskottet säger i sitt betänkande. Socialstyrelsen har också begärt hos regeringen att få pröva nya metoder såsom akupunktur och andra inortodoxa behandlingar. Därför tycker jag faktiskt att motionärerna borde kunna anse att de har nått en viss framgång. För detta har naturligtvis skett mot bakgrunden av ett tryck, inte bara från människor ute i landet utan också inom riksdagen.

Herr Torwald framförde en viktig synpunkt, nämligen att ingen som företräder motionerna kan garantera att de metoder de talar för är riktiga. Lika litet kan naturligtvis socialutskottets ledamöter gå i god för att den behandling som i dag ges i svensk sjukvård alltid skulle vara medicinskt riktig. Tvärtom vet vi att åtskilligt ändras successivt när forskningen går vidare och man finner att metoder som tidigare använts är felaktiga och att man i stället bör förfara på annat sätt. Kärnan i vår lagstiftning är att preparat som försäljs som läkemedel skall ha styrkt effekt och inte några skadliga biverkningar som är för stora med hänsyn till verkningarna.

Man kan diskutera om sådana läkemedel som inte har styrkt effekt eventuellt skall få saluföras bara de inte har skadliga verkningar. Utskottet har där pekat på dels att utredningen snart är färdig, dels, som herr Karlsson i Huskvarna nämnde, att socialutskottet vill att socialstyrelsen innan ställning tas till utredningens förslag skall pröva om inte åtgärder ofördröjligen kan vidtas så att sådana här mediciner blir tillgängliga. Det är en viktig mening i utskottets betänkande som har ägnats många funderingar. Jag betraktar den som en framgång för de synpunkter jag har företrätt i utskottet, och det tror jag andra gör också.

Herr Torwald sade, och det kan låta ganska bestickande, att människor får röka och supa utan att man ingriper med förbud. Skall man då göra det när det gäller dessa ganska oskyldiga läkemedel? Ja, man får också sälja tobak och sprit, som vi vet är skadligt. Skall man då inte få sälja dessa rätt oskyldiga medel? Om någon säljer tobak och sprit och samtidigt påstår att de botar sjukdomar hoppas jag att myndigheterna inskrider. Det får man inte göra, det är det som är kärnan. Möjligen kan vi komma fram till att en del medel får säljas, om det klart framgår att de inte har styrkt effekt som läkemedel. Det är en tanke som fördes fram av bl. a. företrädare för den medicinska vetenskapen vid Läkarsällskapets sammankomst nyligen, där detta diskuterades. Vi har redan accepterat den principen i och med att homeopatiska läkemedel av viss utspädning

får säljas trots att de inte har styrkt effekt.

Egentligen är det bara en enda synpunkt till i diskussionen jag vill nämna ett par ord om. Herr Lothigijs hänvisade till att man nu i USA har börjat forska kring thymusextrakt, och att det kanske kommer fram resultat därifrån. Men socialutskottet vill inte att riksdagen skall uttala att THX eller thymusextrakt inte har någon effekt. Det vet socialutskottet ingenting om. Det är mycket möjligt att man kan komma fram till att medlen har effekt och skall användas. Det är i så fall utmärkt. Men vad socialutskottet har att hålla sig till, är att de hittills inte har visats ha styrkt effekt. Därmed är det enligt nuvarande lagstiftning inte tillåtet att använda de medlen som läkemedel.

Det hänvisas till att många tusen människor går som levande bevis på att THX har effekt. I så fall är det märkligt att inte någon vetenskapligt tillfredsställande redovisning av detta har kunnat göras. Ansvar för det vilar inte i första hand på socialstyrelsen, utan på den forskare som tror på medlet. Det är märkligt att han inte har kunnat ge någon tillfredsställande redovisning. Jag vill understryka detta än en gång för att det inte skall sägas att socialutskottet tydligen inte visste vad man talade om. Socialutskottet säger inte att THX saknar effekt. Socialutskottet har bara att hålla sig till att någon redovisning som styrker påståenden om effekt inte har framkommit. Det är det den nuvarande lagstiftningen fordrar.

Jag vill tillägga att åtminstone inte jag kan tro att hela svenska läkarkåren och socialstyrelsen önskar att medlen inte skulle ha effekt. Min erfarenhet av dem som arbetar inom den svenska sjukvården, som här litet föraktfullt kallas för den konventionella sjukvården, är att de vill hjälpa patienterna och önskar att det kommer fram nya, effektiva läkemedel, vare sig de är syntetiska eller biologiska. Om de tror att ett läkemedel har effekt är de angelägna om att det skall få användas för att människor skall bli botade. Ibland finns i diskussionen en ton av att de många tusen människor som arbetar i vanlig svensk konventionell sjukvård inte skulle vara besjälade av sina patienters bästa utan på något sätt likgiltiga för om dessa olika medel har effekt eller inte. Den uppläggningsen av diskussionen har jag känt ett behov av att reagera mot.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Jag vill uttala min glädje över herr Romanus hovsamma och sakliga framställning. Jag tycker att den var klarläggande och fin. För att det inte skall råda några missförstånd oss emellan, vill jag tala om vad som skiljer oss åt.

Det står i detta cirkulär att det ej kan anses stå i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet att behandla patienter med THX. Men om tiotusentals personer använder detta medel, borde det vara av intresse både för socialutskottet och socialstyrelsen att förklara: Låt oss använda detta material såsom beprövad erfarenhet i större utsträckning och låt oss ge läkarna möjligheter att pröva medlet under flera år och

Onsdagen den
7 maj 1975

*Hälsohem, vissa
kiropraktorer och
naturläkemedel,
m. m.*

journalföra resultaten i stället för att stanna vid de relativt korta undersökningar som nu har skett. Det är min önskan när det gäller detta medel. En rad läkare i detta land, herr Romanus, delar denna ståndpunkt och frågar: Varför inte tillåta en sådan prövning så att vi såsom läkare får möjlighet att följa upp resultaten? Dessa frågor utgör underlag för min motion, vari jag ber att riksdagen skall ta ställning till dem.

Till sist vill jag till socialutskottets värderade ordförande säga att man i en sådan här fråga med många människor involverade kan göra en studieresa. Man får ju till Nya Zeeland, Kina och Canada; varför inte i stället åka till områden där en folkrörelse är verksam?

Herr GERNANDT (c):

Herr talman! Det fanns mycket sakligt och riktigt i vad herr Romanus sade. Jag reagerade dock starkt, när han tog till i överkant och försökte tillvita oss som talar för naturläkemedel att vi skulle uttrycka oss illa om vårdpersonalen inom den konventionella sjukvården. Det har ingen av oss gjort någon gång. Vi är alla medvetna om att den personalen har ett mycket pressande och ansvarsfyllt arbete, som den sköter på ett utomordentligt sätt. Vi har ingenting emot personalen utan vill tvärtom hjälpa den. Alla är vi väl glada över att löneförhandlingarna har medfört ett bra lyft för de dåligt avlönade inom sjukvården.

När jag ändå har några minuter på mig, vill jag säga ett par ord om naturläkemedelsutredningen, som har nämnts av en del talare med förhoppning i rösten. Förhoppningar skall vi väl hysa, men vi skall inte vänta oss för mycket av den utredningen. Ingenting har läckt ut från den, men jag anser mig ändå kunna säga följande, som är ett uttryck för att jag har försökt vara en intresserad och framsynt observatör.

Utredningen har haft så pass kort tid och så pass litet pengar till sitt förfogande för arbetet inom detta väldigt omfattande område att det är högst sannolikt att den endast kan lägga fram en övergripande syn på problemen. Den blir antagligen tvungen att begära fortsatta utredningar inom olika sektorer av området. Följaktligen kan man inte hoppas att det skall hända stora ting någon gång i juni, när utredningen lägger fram sitt resultat.

Herr TORWALD (c):

Herr talman! Jag vill också uttrycka min tillfredsställelse över herr Romanus inlägg. Problemet är ju att läkare inte har kunnat förskriva exempelvis sådana örtmediciner som invandrare har använt i sina resp. hemländer. Detta har i många fall varit en psykologisk belastning i relationen läkare-patient. Ett exempel på den inställningen är ju den tråkiga processen med anledning av Järna-åtalen.

Här behövs en mera positiv inställning till örtmediciner och större frihet för läkarna att använda sådana mediciner, kanske då i första hand sådana som sedan länge använts i andra europeiska länder. Det är just för en sådan utveckling som vi motionärer arbetar.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag instämmer med herr Lothigius så långt att jag tycker att det är viktigt att riksdagens ledamöter har kontakt med de stämningar som finns bland människorna och särskilt naturligtvis i den egna valkretsen. Jag har inte någon anledning misstänka att den kontakten skulle saknas hos någon särskild ledamot av riksdagen. Jag har heller ingenting emot för min egen del att få kontakt med människor som är intresserade av det här ämnet. Jag kan försäkra herr Lothigius att det är få frågor som jag har haft anledning att syssla med i riksdagen, där jag har talat med så många vanliga människor som varit engagerade på olika sidor, som i detta fall.

Men jag tror inte att man kan lösa några vetenskapliga problem genom opinionsundersökningar. Vi vet ju att i det här fallet är det ofta en fråga om tro, om psykologiska effekter. Ingen bestrider väl att exempelvis THX har sådana effekter. Men om vi vill ta reda på vad det preparatet har för effekt exempelvis på cancer, är opinionsundersökningarna värdelösa. Då är det viktigt att lägga upp vetenskapligt korrekta material.

Det här är inget nytt problem bara därför att man råkar ta medicinen från kalvbräss, utan här är det fråga om precis samma vetenskapliga problem som när det gäller andra mediciner som ges mot cancer. Socialstyrelsen har haft en arbetsgrupp som givit dr Sandberg chansen att presentera det bästa material han har haft, men där har man inte kunnat finna några effekter. Det är den dystra sanningen. Vi önskar väl alla att THX kunde ha effekt på cancer, om det fanns någon möjlighet.

Nu säger herr Lothigius att det finns läkare som vill göra sådana försök. Det finns möjlighet enligt vår nuvarande lagstiftning för dessa läkare att lägga upp en försöksplan och vända sig till medicinska forskningsrådet. De kan också begära dispens för att få använda THX. Det är bara att hoppas att de sätter i gång. Det är ju bättre att några läkare som är intresserade gör detta, om det sker under vetenskapligt tillfredsställande former.

Det förhållande som herr Torwald tar upp kan ju synas vara egenomligt: Varför skall inte läkare få göra vissa saker? Herr Gernandt var inne på samma sak: Varför får inte läkare göra sådant som andra får göra, arbeta med akupunktur osv.? Det kan verka konstigt, men det är nu en gång så att läkarna har fått samhällets legitimation. Myndigheterna går i god för att läkarna bedriver sjukvård enligt vetenskap och beprövad erfarenhet. Därför måste vi också ställa särskilda krav på vad läkarna gör.

Jag tror att herr Torwald inte vill invända mot den principen. Läkare som har fått samhällets legitimation skall vi ställa särskilda krav på. Var och en annan som ägnar sig åt hälsovård får göra snart sagt vad som helst, så länge han inte ger sig in på de områden som är förbjudna, t. ex. cancer och andra farliga sjukdomar. Det kan verka märkligt, men jag tror inte att vi kan komma ifrån den ordningen. Vissa saker måste vara förbjudna för läkarna just därför att de är läkare och just därför

Nr 76

Onsdagen den
7 maj 1975

*Hälsohem, vissa
kiropraktorer och
naturläkemedel,
m. m.*

Onsdagen den
7 maj 1975

*Hälsohem, vissa
kiropraktorer och
naturläkemedel,
m. m.*

att människor har ett visst förtroende för dem. Sedan kan man diskutera vad man skall ge läkarna tillstånd till, men själva huvudprincipen måste vi nog hålla fast vid även i framtiden, och då kan man alltid komma i en sådan situation som den där vi befinner oss i det här fallet.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1248 av herr Gernandt m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gernandt begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 6 punkten 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1248 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gernandt begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 232
Nej - 63
Avstår - 20

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Gustavsson i Alvesta och Åkerlind, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Bengtsson i Göteborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 6 punkten 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Gustavsson i Alvesta och Åkerlind.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Bengtsson i Göteborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 188
Nej - 112
Avstår - 15

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1248 av herr Gernandt m. fl., i motsvarande del och motionen nr 1253 av fru Hambræus m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gernandt begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 6 punkten 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1248 i motsvarande del och motionen nr 1253.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gernandt begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 237
Nej - 59
Avstår - 17

Punkten 5

Herr TALMANNEN yttrade: Utskottets hemställan under denna punkt företas till avgörande på sådant sätt att propositioner ställs särskilt i fråga om de motionsyrkanden till vilka bifall yrkats.

Motionen nr 495 av herr Sellgren m. fl. och motionen nr 1251 av herr Granstedt m. fl.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionerna nr 495 och 1251, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Granstedt begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 6 punkten 5 såvitt avser motionerna nr 495 och 1251 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionerna.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Granstedt begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Nr 76

Onsdagen den
7 maj 1975

*Hälsohem, vissa
kiropraktorer och
naturläkemedel,
m. m.*

*Ändringar i
valutalagstiftning-
en, m. m.**Motionen nr 1267 av herr Lothigius*

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1267, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lothigius begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 6 punkten 5 såvitt avser motionen nr 1267 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lothigius begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 205

Nej - 73

Avstår - 35

§ 8 Föredrogs

Finansutskottets betänkande

Nr 19 med anledning av propositionen 1975:85 med förslag om tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1974/75, i vad avser finansdepartementets verksamhetsområde.

Kammaren biföll vad utskottet i detta betänkande hemställt.

§ 9 Ändringar i valutalagstiftningen, m. m.

Föredrogs finansutskottets betänkande nr 20 med anledning av propositionen 1975:82 om ändringar i valutalagstiftningen, m. m., jämte motioner.

Regeringen hade i propositionen 1975:82 (finansdepartementet) dels föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagda förslag till

1. lag om ändring i valutalagen (1939:350),
2. lag om tillämpning av valutalagen (1939:350),

dels lämnat riksdagen tillfälle att yttra sig över förslaget till

3. förordning om ändring i valutaförordningen (1959:264),
4. förordning om fortsatt giltighet av valutaförordningen (1959:264)

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen föreslås att valutaregleringen förlängs att gälla ytterligare ett år, dvs. för tiden den 1 juli 1975—den 30 juni 1976. För riksdagens yttrande framläggs i anslutning härtill förslag till bestämmelser om fortsatt giltighet av valutaförordningen under samma tid.

I propositionen föreslås även vissa ändringar i valutalagstiftningen i syfte att anpassa denna till den nya regeringsformen. Bl. a. föreslås att bestämmelser om straff för valutabrott och förverkande på grund av valutabrott förs över från valutaförordningen till valutalagen. I samband därmed föreslås att preskriptionstiden för valutabrott förlängs från två till fem år och, om brottet är grovt, från fem till tio år.

Enligt förslaget får riksbanken möjlighet att – ifall då valutabestäm- melse har åsidosatts – förelägga vite för att rättelse skall ske. En tidigare gällande bestämmelse om krav på riksbankens tillstånd till försträckning mot säkerhet av borgen av s. k. valutautlåning föreslås bli återinförd. Riksbanken föreslås också få vidgad rätt att föreskriva villkor om att avgift skall erläggas till riksbanken.

De nya bestämmelserna avses i huvudsak träda i kraft den 1 juli 1975.”

I detta sammanhang hade behandlats de vid början av riksmötet 1975 väckta motionerna

1975:421 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari föreslagits att riksdagen beslutade anta av motionärerna angiven ändring i valutalagen (1939:350), innebärande bl. a. *dels* förbud mot svenska investeringar i stater under kolonialt förtryck eller som utövade sådant förtryck och i fasciststater, *dels* att godkännande till kapitalexport alltid skulle inhämtas från fack- föreningarna vid berörda företag.

1975:1024 av herr Granstedt m. fl. (c), vari hemställdes att riksdagen beslutade

1. att förbjuda svenska investeringar i utlandet som kunde a) bidra till att stärka en regim som tillämpade rasistiskt, kolonialt eller annat förtryck av folkgrupper, b) innebära ett otillbörligt utnyttjande av ett lågt löneläge eller andra bristfälliga arbetsvillkor, c) innebära långsiktigt skad- ligen effekter på värdlandets ekonomi,

2. att prövningen av utlandsinvesteringarna med hänsyn till deras ef- fekter i värdlandet skulle anförtros åt ett särskilt organ knutet till riks- banken och med företrädare för de politiska partierna och arbetsmark- nadens parter,

3. att inga utlandsinvesteringar fick godkännas utan bifall från de an- ställda i det berörda företaget, samt

1975:1033 av herr Pettersson i Lund m. fl. (s).

Onsdagen den
7 maj 1975

*Ändringar i
valutalagstiftning-
en, m. m.*

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle

1. med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionerna 1975:421 och 1975:1024 momenten 1 och 3 anta det i propositionen 1975:82 framlagda förslaget till lag om ändring i valutalagen (1939:350),
2. anta det i propositionen 1975:82 framlagda förslaget till lag om tillämpning av valutalagen (1939:350),
3. lämna utan erinran det i propositionen 1975:82 redovisade förslaget till förordning om ändring i valutaförordningen (1959:264),
4. lämna utan erinran det i propositionen 1975:82 redovisade förslaget till förordning om fortsatt giltighet av valutaförordningen (1959:264),
5. avslå motionen 1975:1024 moment 2,
6. avslå motionen 1975:1033.

Reservation hade avgivits av herr Hermansson (vpk) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen skulle med anledning av regeringens förslag och med bifall till motionerna 1975:421 och 1975:1024 momenten 1 och 3 anta det i propositionen 1975:82 framlagda förslaget till lag om ändring i valutalagen (1939:350) med av reservanten föreslagna tillägg och ändringar.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Regeringen har i propositionen 82 lagt vissa förslag till ändringar i valutalagstiftningen. Om dessa råder enighet i utskottet. Det är alltså inte det som behöver diskuteras. Vad det råder delade meningar om och vad som motiverat en reservation från min sida till utskotts-
betänkandet är däremot de problem som tagits upp i tre motioner vid riksmötets början, nämligen 421 av vpk, 1033 av herr Pettersson i Lund m. fl. och 1024 av herr Granstedt m. fl.

Bakgrunden till motionskraven är den starka ökning som under de senaste åren skett av de stora företagens kapitalexport från Sverige och anläggning av dotterföretag i utlandet. Bara ett par siffror som belysning av tendensen. År 1973 gav valutastyrelsen tillstånd till svenska direkta investeringar i utlandet för 1 503 milj. kr. År 1974 var motsvarande summa 2 430 milj. kr. Under de fem senaste åren uppgår kapitalexporten i denna form till över 8 miljarder kronor. Denna kapitalexport har ägt rum samtidigt som Sverige härjats av en arbetslöshetskris och samtidigt som finansministern och industriföretagen talar om att investeringarna i det svenska näringslivet är för små.

Förra året genomfördes en komplettering av valutalagstiftningen så att valutastyrelsen fick rätt att under vissa förutsättningar ta hänsyn också till sysselsättningspunkter inom landet. Från vpk:s sida ville vi redan då gå längre och har återkommit med vårt krav i år. Vi föreslår att man skall ändra lagstiftningen så att generellt förbud mot investeringar utomlands kan förordnas för viss tid. Det är inte rimligt att storfinansens fritt skall kunna föra ut värden som skapats genom lönearbetarnas slit

i gruvor, skogar och fabriker.

Utskottet anför häremot att Sverige är bundet av åtaganden som följer av anslutningen till OECD och den s. k. kapitalliberaliseringsstadgan. Jag skall inte närmare gå in på de tolkningsfrågor som finns. Vår åsikt är att en ökad restriktivitet på det sätt som vi föreslagit icke strider mot stadgan. Skulle trots allt detta vara fallet bör Sveriges anslutning till denna kapitalliberaliseringsstadga omprövas. Vad som är bra för landet måste vara avgörande.

Det finns ett speciellt problem i samband med de svenska företagens utlandsinvesteringar som tagits upp i samtliga tre motioner. Det gäller det inflytande som de anställda i vederbörande företag skall ha när det är fråga om kapitlexport. Samtliga motionärer vill ha ett ökat inflytande för de anställda. Liknande krav har framförts tidigare, bl. a. vid förra riksmötets behandling av valutalagstiftningen. Valutastyrelsen har uppgett att man numera inhämtar synpunkter från personalen vid berörda företag vid prövning av tillstånd för kapitlexport. Det ser jag som ett tillmötesgående av de synpunkter som framfördes i bl. a. vpk:s motioner i fjol.

Men denna nya praxis bör säkras genom att man i lagen inför stadgande om obligatoriskt hörande av de lokala fackliga organisationerna. Det avgörande kravet är att dessa också skall ha vetorätt i dessa frågor. Om de säger nej skall kapitlexport inte kunna förekomma.

Hittills har jag tagit upp frågan om kapitlexporten med hänsyn till verkningarna i Sverige. Men ännu viktigare är givetvis frågan om dess verkningar i det land där kapitalanläggningen sker. Detta är ett stort problem. Vi anser att i själva valutalagen bör införas bestämmelser som säger att en kapitlexportör för att få tillstånd måste kunna visa att hans export inte är till men för det mottagande landet, att han inte snedvrider mottagarlandets ekonomiska struktur eller att kapitlexporten inte är led i försök att vidmakthålla en regim som motsäger ekonomisk och social utveckling och utjämning. Därför kräver vi ett direkt förbud för investeringar från Sverige i områden under kolonialt förtryck, i stater som utövar sådant kolonialt förtryck eller har fascistisk eller rasistisk regim. Sydafrika är här det mest diskuterade fallet, men samma regler bör även gälla t. ex. Brasilien och andra länder. I bägge de nämnda staterna finns betydande investeringar av de största och mest välkända svenska storföretagen. I Sydafrika finns t. ex. dotterföretag till bl. a. Alfa-Laval, Electrolux, Sandvik, Fagersta, ASEA, Atlas Copco och SKF. Deras närvaro är utan tvivel ett stöd för den rasistiska regimen i Sydafrika, som på ett grymt och barbariskt sätt förtrycker majoriteten av människorna i landet med motiveringen att de har en annan hudfärg än den garanterat vita.

Det har under den senaste tiden kommit fram massor av nytt material om de svenska företagens verksamhet i Sydafrika. Jag hänvisar till de nya böcker som utgivits, den rapport som nyligen kommit från en arbetsgrupp utsänd av LO och TCO, liksom till Ekumeniska nämndens

Onsdagen den
7 maj 1975

*Ändringar i
valutalagstiftning-
en, m. m.*

frågeundersökningar hos ledningarna för de svenska företagen. Alla dessa rapporter visar entydigt samma sak. De svenska kapitalisterna gör höga profiler genom att de kan utnyttja den rasistiska regimens förtrycks- politik, och deras verksamhet stödjer i sin tur denna förtryckarregim.

Utskottet vill inte ta upp denna fråga till sakdiskussion. Man säger endast att sanktioner som gäller enskilt land bör ske genom särskild lagstiftning, vilket skett beträffande Rhodesia. Det handlar emellertid inte om ett enskilt land. Det handlar om en rad länder vilka faller under rubriken Område under kolonialt förtryck, dvs. stater som utövar sådant kolonialt förtryck eller har fascistisk eller rasistisk regim. Finansutskottets betänkande har tyvärr därför den innebörden att det i realiteten försvarar svenska storföretags investeringar i dessa områden därför att man inte vill göra något åt dem.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen, som innebär tillgode- seende även av de krav som framförts av motionärerna från social- demokraterna och centerpartiet.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr PETERSSON i Malmö (s):

Herr talman! Vi hade för ett år sedan en både lång och omfattande debatt i det ärende som föreligger i dag. Det var med anledning av fi- nansutskottets betänkande nr 23 år 1974. Jag, som annars gärna faller för en frestelse, skall den här gången avstå från att ge mig in i en debatt med herr Hermansson. Jag vill bara notera att finansutskottet i sitt be- tänkande konstaterar att utbredd enighet råder om behovet av en fortsatt reglering på valutaområdet mot bakgrund av de påfrestningar som det internationella betalningssystemet kan förutses få under de närmaste åren, varför utskottet i den delen tillstyrker propositionen. Man tillstyrker vidare den anpassning till den nya författningen som föreslås i propo- sitionen.

Vi har, som herr Hermansson sade, haft att behandla tre motioner som i stort sett kommer igen med argument som framfördes förra året. Utskottet erinrar om att den nya lagen trädde i kraft så sent som den 1 juli 1974 och att erfarenheterna ännu inte är sådana att utskottet finner anledning att gå vidare med ändringar i motionernas riktning. Herr Her- mansson påpekade också mycket riktigt, att de krav som fanns i motioner från flera håll förra året om hörandet av personalrepresentanter i berörda företag har uppfyllts av den med LO- och TCO-representanter i fjol ut- ökade valutastyrelsen.

Den andra notering jag vill göra gäller det som herr Hermansson, med instämmande från min sida, sade var ett mycket stort problem, nämligen etablering i och valutautförsel till vissa bestämda stater. Där vidhåller utskottet sitt ställningstagande från förra året att det problemet inte hör hemma i valutalagstiftningen utan får tas upp i annan ordning. Rimligen

bör inte utskottets ställningstagande tolkas på det sätt som herr Hermansson gjort. Det är ett problem som inte togs upp till behandling i finansutskottet.

Herr talman! Mot bakgrund av det anförda ber jag att få yrka bifall till finansutskottets föreliggande hemställan.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Pettersson i Malmö anför som motiv för finansutskottets nej till de tre motionerna från dels vpk, dels centern och socialdemokraterna att man inte redan nu vill gå vidare eftersom man så sent som förra året genomförde vissa förändringar i valutalagstiftningen.

Vad motionärerna framhållit är att de här problemen har tillspetsats under det senaste året. Det är en skärpning och tillspetsning som inte började då, men som har fortgått. Det har skett på två olika sätt. De svenska storföretagens export av kapital har ytterligare tillväxt, såsom jag nämnde i mitt tidigare anförande. Det är en mycket kraftig ökning av kapitlexporten med 60–70 % på ett år, och det måste anses synnerligen anmärkningsvärt. Den nya lagstiftningen har alltså icke lett till en minskad kapitlexport, utan trots denna har kapitlexporten ökat synnerligen kraftigt.

Det andra som hänt är att uppmärksamheten på förhållandena i Sydafrika i hög grad har skärpts. Jag nämnde de rapporter och de böcker som finns om Sydafrika och den ökade uppmärksamhet som rasdiskrimineringen och förtrycket ägnas av en allt bredare svensk opinion. Det gör det också nödvändigt att snabbt gå vidare och tillmötesgå de krav som här rests av motionärer från olika håll.

Herr Pettersson i Malmö ansåg att han ville ge en annan tolkning än jag gjort av det förhållandet att finansutskottet inte vill ta upp en sakdiskussion om kraven på förbud mot kapitlexport till Sydafrika och andra rasistiska regimer. Han menar att det inte är något ställningstagande. Men om dessa frågor tillspetsas – det finns konkreta förslag från riksdagsmän tillhörande tre partier här i riksdagen om åtgärder – och om utskottet säger nej till dessa, innebär det i sak ett ställningstagande mot de förslag som ställts från olika håll. Jag är glad om Pettersson i Malmö har en annan inställning och om han ville vara med på åtgärder som verkligen innebär att man kan stoppa den ökade kapitlexporten till Sydafrika från de svenska företagens verksamhet. Men då vill jag fråga honom: Vilka åtgärder är herr Arne Pettersson och finansutskottets majoritet beredda att förorda i detta syfte?

Herr PETERSSON i Malmö (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara än en gång säga till herr Hermansson att finansutskottet har sagt att det icke är i valutalagstiftningen som man bör avgöra de frågor som herr Hermansson här diskuterar. De får tas upp på annat sätt. Jag vidhåller mitt påstående att finansutskottet icke

har provat det sakliga innehållet, utan avvisat den diskussionen ifrån frågan om ändringar i valutalagstiftningen.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Den motivering som utskottet anfört, nämligen att det här skulle handla om sanktioner mot ett enskilt land, är som jag tidigare framhöll icke hållbar. Det handlar om en grupp av länder som faller under den definition som vi bl. a. anfört i vårt förslag till en annan utformning av valutalagen. Men om herr Pettersson i Malmö och finansutskottets majoritet har den inställningen att man verkligen vill göra någonting för att sätta stopp för de svenska kapitalinvesteringarna i Sydafrika, så vill jag påpeka att man får tillfälle att ta denna positiva ställning när en annan vpk-motion kommer upp till behandling här i riksdagen. Den är då icke anknuten till valutalagen, utan ställer på annat sätt förslag om åtgärder från riksdagens sida. Jag skall med intresse avvakta ställningstagandet till den motionen.

Herr PETERSSON i Malmö (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har för majoriteten i utskottet inte talat om något annat än att denna majoritet har avvisat valutalagstiftningen såsom lämplig att klara de problem herr Hermansson tar upp.

Herr förste vice talmannen anmälde att herr Hermansson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr GRANSTEDT (c):

Herr talman! Motionen 1024, som behandlas i detta betänkande, tar upp förslag om att riksdagen skall förbjuda svenska investeringar i utlandet som kan bidra till att stärka en regim som tillämpar rasistiskt, kolonialt eller annat förtryck av folkgrupper, som kan innebära otillbörligt utnyttjande av lågt löneläge eller andra bristfälliga arbetsvillkor eller som kan innebära långsiktigt skadliga effekter på värdlandets ekonomi. Det finns också krav i motionen att utlandsinvesteringar icke skall godkännas utan bifall från de anställda inom det berörda företaget.

Jag tror inte jag behöver ta upp mycket av kammarens tid med att tala om angelägenheten av att vi har möjlighet att stoppa investeringar av de slag vi har tagit upp i motionen. Det måste vara uppenbart angeläget att vi skall kunna förhindra utlandsinvesteringar inte bara om de har negativ effekt på vår egen arbetsmarknad, utan också om vi kan räkna med att de får negativ effekt i det mottagande landet.

Nu avvisar finansutskottet förslaget på formella grunder, kan man säga. Som också framgått tidigare i debatten avstår man från att gå in i en sakdiskussion.

Jag har vidare informerats om att jag på andra formella grunder är förhindrad att yrka bifall till min motion, eftersom den i så fall borde ha innehållit lagtext. Jag skall alltså avstå från att yrka bifall den här

gången. Jag utgår självfallet ifrån att frågan inte för alltid avförs från riksdagens bord, utan att vi åter kommer att aktualisera den i riksdagen.

Jag kommer att i en eventuell votering i den här frågan avstå från att rösta.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Hermansson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hermansson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Hermansson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hermansson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	289
Nej	–	18
Avstår	–	8

Punkterna 2–6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 10 Ändringar i skadeståndslagen, m. m.

Föredrogs lagutskottets betänkande nr 16 med anledning av propositionen 1975:12 med förslag till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207), m. m. jämte motioner.

I propositionen 1975:12 hade regeringen (justitiedepartementet) efter hörande av lagrådet förslagit riksdagen att anta i propositionen framlagda förslag till

1. lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207),
2. lag om ändring i sjölagen (1891:35 s. 1),
3. lag om ändring i lagen (1902:71 s. 1) innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar,
4. lag om ändring i lagen (1922:382) angående ansvarighet för skada i följd av luftfart,
5. lag om ändring i luftfartslagen (1957:297),
6. lag om ändring i lagen (1973:1198) om ansvarighet för oljeskada till sjöss,

Onsdagen den
7 maj 1975

*Ändringar i
skadeståndslagen,
m. m.*

7. lag om ändring i lagen (1974:610) om inrikes vägtransport,

8. lag om ändring i byggningsbalken.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen föreslås vissa ändringar i skadeståndslagen. De nya reglerna gäller framför allt skadestånd vid personskada.

Reglerna innebär bl. a. att ersättning för förlorad inkomst till den som har skadats skall bättre än förut motsvara den verkliga inkomstförlusten. När skadeståndet bestäms skall man beakta alla omständigheter som kan inverka på den skadades möjligheter att arbeta. Man skall alltså inte bara se till skadans medicinska utveckling utan också ta hänsyn till den skadades personliga förhållanden av olika slag, t. ex. ålder, bosättning, utbildning och tidigare yrke.

Om den skadade avlider, skall de som har försörjts av honom kunna få skadestånd för förlorat underhåll. Sådant skadestånd skall kunna utgå inte bara till personer som den avlidne enligt lag var skyldig att försörja utan också till andra som var beroende av honom för sin försörjning.

Regler införs också om i vilka fall ersättning för inkomstförlust och förlust av underhåll skall minskas på grund av försäkringsersättningar och andra förmåner som utgår på grund av skadan. Vidare föreslås regler om omprövning av skadestånd, om väsentligt ändrade förhållanden skulle inträffa.

Liksom f. n. skall skadestånd kunna jämkas på grund av den skadelidandes medvällande. Vid personskada skall dock jämkning inte kunna ske annat än i rena undantagsfall, nämligen om den skadelidande har medverkat uppsåtligen eller grovt vårdslöst.

I propositionen föreslås slutligen en regel om jämkning av skadestånd som är oskäligt betungande för den skadeståndsskyldige. Vid en sådan nedsättning skall man emellertid också beakta den skadades behov av skadeståndet. En nedsättning av skadeståndsskyldigheten får inte gå så långt att resultatet blir oskäligt för den skadade.

De nya reglerna föreslås träda i kraft den 1 januari 1976.”

I detta sammanhang hade behandlats

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna
1975:1817 av herrar Boo (c) och Torwald (c),

1975:1818 av herr Fälldin m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen beslutade

1. att uppdra åt regeringen att under innevarande år förelägga riksdagen förslag till tillägg i skadeståndslagen, syftande till ett ökat ansvarstagande från statens sida, så att den som vållats person- eller egendomsskada till följd av annans brottsliga gärning skulle hållas skadeslös och att regressregler utformades som möjliggjorde ett ökat hänsynstagande till de skadavållandes sociala rehabilitering i enlighet med vad i motionen anförts,

2. att 3 kap. 6 § förslaget till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207) skulle ha av motionärerna föreslagen lydelse,

1975:1820 av fru Kristensson m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen beslutade

1. att andra stycket i 5 kap. 3 § förslaget till lag om ändring skadeståndslagen (1972:207) skulle utgå ur lagtexten i enlighet med av motionärerna föreslagen lydelse av lagrummet, innebärande att avräkning efter skälighetsbedömning beträffande periodisk ersättning från privat olycksfalls- eller sjukförsäkring inte skulle ske.

2. att 6 kap. 2 § förslaget till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207) skulle ha av motionärerna föreslagen lydelse, innebärande att möjlighet infördes för skadelidande, som tillerkänts jämkat skadestånd efter tillämpning av jämningsregeln, att inom en tioårsperiod därefter kunna få skadeståndet höjt, om de förhållanden som legat till grund för skadeståndets bestämmande vid jämkningen väsentligt ändrats,

3. att hos regeringen hemställa att brottsskadeutredningen fick tilläggsdirektiv rörande kompensation åt skadelidande, vars ekonomiska läge på ett obilligt sätt försämrats genom jämkning av skadestånd till följd av ekonomiska förhållanden på den skadevållandes sida.

1975:1821 av herr Lindahl i Lidingö (s),

dels de vid början av 1975 års riksmöte väckta motionerna

1975:104 av herr Börjesson i Falköping (c), såvitt gällde punkterna 1 och 2 i motionens hemställan.

1975:726 av fru Karlsson (c),

1975:1134 av herr Hörberg (fp) samt

1975:1142 av herr Olsson i Stockholm m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen skulle uttala sig för och hos regeringen anhålla om förslag till lagstiftning som innebar

1. att principen "omvänd bevisföring" genomfördes, innebärande att företag hade att bevisa sig fritt från skuld vid framställda skadeståndskrav,

2. att objektivt eller s. k. strikt skadeståndsansvar infördes.

Utskottet hemställde

1. beträffande begränsning av ersättningsnivån vid personskada att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1821,

2. beträffande omprövning av skadestånd att riksdagen med avslag på motionen 1975:1817 skulle anta 5 kap. 5 § i det genom propositionen 1975:12 framlagda förslaget till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207),

Nr 76

Onsdagen den
7 maj 1975

*Ändringar i
skadeståndslagen.
m. m.*

Onsdagen den
7 maj 1975

*Ändringar i
skadeståndslagen,
m. m.*

3. beträffande samordning mellan skadestånd och andra förmåner vid personskada att riksdagen – med förklaring att propositionen i denna del inte kunnat oförändrad godtas – med bifall till motionen 1975:1820, yrkandet 1, skulle anta 5 kap. 3 § förslaget till lag om ändring i skadeståndslagen med av utskottet föreslagen lydelse,

4. beträffande omprövningsrätt på grund av ändrade förhållanden på den skadeståndsskyldiges sida att riksdagen med anledning av motionen 1975:1820, yrkandet 2 i motsvarande del, som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

5. beträffande jämkning av oskäligt betungande skadestånd att riksdagen skulle

a) med anledning av motionerna 1975:1818, yrkandet 1, och 1975:1820, yrkandet 3, som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört angående tilläggsdirektiv till brottsskadeutredningen,

b) med anledning av motionen 1975:1820, yrkandet 2, såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört angående rekvisitet om beaktande av den skadelidandes behov av skadeståndet m. m.,

6. att riksdagen med avslag på motionen 1975:1820, yrkandet 2, skulle anta 6 kap. 2 § förslaget till lag om ändring i skadeståndslagen,

7. beträffande patientförsäkring att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1134,

8. beträffande skador vållade av intagna på kommunal vårdinrättning att riksdagen skulle avslå motionen 1975:726.

9. beträffande barns och ungdoms skadeståndsskyldighet att riksdagen skulle avslå motionen 1975:104, yrkandena 1 och 2,

10. beträffande jämkning av det allmännas skadeståndsansvar att riksdagen med avslag på motionen 1975:1818, yrkandet 2, skulle anta 3 kap. 6 § förslaget till lag om ändring i skadeståndslagen,

11. beträffande införande av strikt skadeståndsansvar m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1142.

12. att riksdagen skulle anta förslaget till lag om ändring i skadeståndslagen i vad förslaget ej omfattades av utskottets hemställan under 2, 3, 6 och 10,

13. att riksdagen skulle anta övriga i propositionen framlagda lagförslag.

Reservation hade avgivits beträffande jämkning av oskäligt betungande skadestånd av herr Hammarberg (s), fru Åsbrink (s), herrar Andersson i Södertälje (s), Olsson i Timrå (s), Israelsson (vpk) och Gustafsson i Stockholm (s) samt fru Hjalmarsson (s) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa

att riksdagen skulle

a) avslå motionerna 1975:1818, yrkandet 1, och 1975:1820, yrkandet 3,

b) med avslag på motionen 1975:1820, yrkandet 2, såvitt nu var i fråga, godkänna vad reservanterna anfört angående rekvisitet om beaktande av den skadelidandes behov av skadeståndet m. m.

Till betänkandet hade fogats särskilda yttranden

1. beträffande begränsning av ersättningsnivån vid personskada av herr Olsson i Timrå (s) och fru Hjalmarsson (s),

2. beträffande omprövning av skadestånd av herrar Svanström, Torwald och Olsson i Sundsvall samt fru Fredgardh och fru Karsson (samtliga c),

3. beträffande samordning mellan skadestånd och andra förmåner vid personskada av herr Hammarberg (s), fru Åsbrink (s), herrar Andersson i Södertälje (s), Olsson i Timrå (s) och Gustafsson i Stockholm (s), fru Hjalmarsson (s) samt herr Lövenborg (vpk),

4. beträffande omprövningsrätt på grund av ändrade förhållanden på den skadeståndsskyldiges sida av herr Hammarberg (s), fru Åsbrink (s), herrar Andersson i Södertälje (s), Olsson i Timrå (s), Israelsson (vpk) och Gustafsson i Stockholm (s) samt fru Hjalmarsson (s),

5. beträffande barns och ungdoms skadeståndsskyldighet av herr Börjesson i Falköping (c).

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Det är ett omfattande reformarbete som under de senaste åren har pågått när det gäller skadeståndsrätten. Det har bl. a. som resultat avsatt den nya skadeståndslag som trädde i kraft den 1 juli 1972. Därmed hade grundstenen lagts till ett delvis nytt skadeståndsrättsligt synsätt. Skadeståndets betydelse när det gäller att bereda ersättning för de skador som uppkommer i samhället har förändrats och förskjutits. Särskilt på personskadornas område har andra ersättningsformer kommit att spela en alltmer central roll. Man kan bara peka på den expansion som det offentliga och enskilda försäkringsväsendet har undergått.

Det skadeståndsrättsliga reformarbetet fortsätter alltså. Den proposition som vi i dag behandlar bygger på de senaste betänkanden som skadeståndskommittén avgett. I dessa betänkanden finns förslag till en allmän regel om jämkning av skadestånd samt förslag till ändrade lagregler om skadestånd vid personskada. Det kan i det här sammanhanget också ha sitt intresse att nämna att kommitténs förslag har tillkommit efter samarbete med motsvarande kommittéer i de övriga nordiska länderna.

Lagutskottets betänkande nr 16 i anledning av propositionen innebär i stort ett tillstyrkande av de förslag som lagts fram i propositionen. På en punkt, nämligen lagutskottets tillstyrkande av två motioner angående frågan om jämkning av oskäligt betungande skadestånd, har emellertid propositionen frångåtts. På denna punkt föreligger en reservation, som jag här något vill motivera.

Den i propositionen föreslagna jämningsregeln innebär att ett skadestånd kan jämkas om skyldigheten att utge skadestånd skulle vara oskäligt betungande med hänsyn till den skadeståndsskyldiges ekonomiska förhållanden. Vid jämkning skall också beaktas den skadelidandes behov av skadeståndet och övriga omständigheter. Jämningsregeln fö-

*Ändringar i
skadeståndslagen,
m. m.*

reslås bli tillämplig vid alla slag av skador, både ekonomiska och ideella. Den skall gälla både vid personskada och vid egendomsskada. Fall då ett skadestånd inte anses oskäligt betungande för den skadeståndsskyldige är om skadeståndet täcks av en ansvarsförsäkring eller den ansvarige är att hänföra till s. k. självförsäkrare. Enligt propositionens förslag bör jämkning i princip inte komma i fråga när den ansvarige har underlåtit att teckna ansvarsförsäkring trots att han objektivt sett borde ha försäkrat sig.

Det är riktigt att man så långt möjligt tillgodoser den skadelidandes intresse av att få full ersättning för sin skada. Om denna princip tillämpades utan undantag kunde det emellertid medföra att den skadeståndsskyldige ålades ett skadestånd som betydde hans ekonomiska ruin. Det är också angeläget att understryka att ju mer skaderisken ökar i vårt samhälle desto större är risken att redan en ganska liten oaktsamhet kan medföra skador av sådan storlek att det blir ödeläggande för den skadeståndsskyldiges ekonomi om han skall ersätta skadorna.

I detta sammanhang kan nämnas att en utredning – generalklausulutredningen – nyligen i ett betänkande har föreslagit att domstolarna skall ges vidgade möjligheter när det gäller jämkning av avtalsvillkor vilkas tillämpning leder till otillbörliga resultat.

Detta om bakgrunden till den allmänna jämkningsregeln som föreslås bli införd i skadeståndslagen. I två motioner – en centermotion, nr 1818, och en moderatmotion, nr 1820 – har den föreslagna allmänna jämkningsregeln kritiserats. I motionerna framhålls bl. a. att den problematik som aktualiseras vid jämkningsregelns tillämpning inte kan lösas på ett tillfredsställande sätt utan att samhället träder in och åtar sig ett vidgat ersättningsansvar. I centermotionen framförs synpunkter av detta slag när det gäller person- och sakskada som uppstått i samband med brott.

De senare frågorna är f. n. föremål för översyn inom brottsskadeutredningen, och motionärerna förutsätter i sin motion att denna utredning skall framlägga sina förslag under hösten 1975. I motionen hemställs att riksdagen beslutar uppdra åt regeringen att under innevarande år förelägga riksdagen förslag om tillägg till skadeståndslagen i dessa hänseenden.

Liknande synpunkter framförs även i moderatmotionen. Motionärerna hänvisar till att det av motivuttalanden till den föreslagna allmänna jämkningsregeln får dras den slutsatsen att, i de fall där jämkning anses motiverad, en bedömning skall företas av den skadelidandes ekonomiska situation. Om denna situation då befinns vara så besvärande att konsekvensen av en jämkning för hans del framstår som mer eller mindre obillig, skall jämkningsregeln inte genomföras.

I motionen hemställs vidare att brottsskadeutredningen får tilläggsdirektiv när det gäller kompensation åt skadelidande som på ett obilligt sätt fått sitt ekonomiska läge försämrat genom jämkning av skadestånd. I konsekvens härmed förordar motionärerna att rekvisitet om beaktande av den skadelidandes behov av skadestånd skall utgå ur den föreslagna

lagtexten.

När det gäller skälighetsprövning av det slag som avses med den allmänna jämkningsregeln är det enligt reservanternas mening naturligt, att man beaktar skillnader i skuldgraden, såsom emellan å ena sidan vanlig oaktsamhet och å andra sidan uppsåt eller grov vårdslöshet hos den skadeståndsskyldige. Det är naturligt att jämkningsregeln framför allt kommer till användning i oaktsamhetsfallen men att den kommer att tillämpas mer restriktivt när det gäller uppsåt eller grov vårdslöshet hos den skadeståndsskyldige.

Å andra sidan kan det ofta vara oskäligt betungande för den skadeståndsskyldige att behöva betala fullt skadestånd. Vi reservanter framhåller att det från sociala och humanitära synpunkter är olyckligt att ålägga en tilltalad skadeståndsskyldighet, som han inte kan fullgöra hur väl han än sköter sig i fortsättningen. Ett sådant skadestånd kan bli ett avgörande hinder för hans återanpassning i samhället. Det kan också te sig meningslöst att döma en förut många gånger straffad person att utge skadestånd som han omöjligen kan betala. Det kan för den tidigare straffade bli ett allvarligt hinder när det gäller hans rehabilitering. Därför bör jämkningsregeln, som det också framhålls i propositionen, kunna tillämpas även vid skada i samband med uppsåtliga brott, om i övrigt starka skäl, t. ex. hänsyn till den brottsliges möjligheter till återanpassning, talar för att skadeståndet sätts ned.

Som jag redan tidigare anfört har brottskadeutredningen till uppgift att bl. a. överväga, om det finns skäl att införa ett vidgat statligt ersättningsansvar för person- och sakskada i samband med brott. Den fråga som tagits upp i motionen 1818, nämligen huruvida staten skall träda in och ta på sig ett ersättningsansvar för den del av det skadestånd som kan komma att sättas ned med hänsyn till skadevållarens sociala rehabilitering är alltså föremål för utredning. Detsamma gäller frågan huruvida den ersättning som har utgetts av staten till den skadelidande skall kunna återkrävas från skadevållaren. Av denna anledning finns det därför inte anledning att nu ta upp dessa frågor. Det skulle strida mot riksdagens arbetsformer att fatta beslut som binder upp en sittande utredning i denna situation.

När det gäller regressrätten i de fall då statlig ersättning utgått kan det konstateras, att staten så gott som aldrig utnyttjat sin regressrätt. Men även denna fråga är ju en av de saker som utredningen skall överväga.

Med hänsyn till vad jag nu sagt hemställer jag om avslag på motionen 1818 yrkandet 1.

I motionen 1820 yrkandet 3 tas frågan upp om man även i andra fall än när skadestånd grundas på brott bör införa en möjlighet till statlig ersättning åt skadelidande, vars skadestånd har blivit nedsatt genom en jämkning till följd av ekonomiska förhållanden på skadevållarens sida. Den fråga det gäller är om staten bör träda in och ersätta den del av skadan som inte täcks av socialförsäkringen, när det gäller personskador,

Onsdagen den
7 maj 1975

*Ändringar i
skadeståndslagen,
m. m.*

och det försäkringsskydd som den enskilde själv till rimliga kostnader kan skaffa sig, när det gäller sakskador.

Som jag redan inledningsvis framhöll har den successiva utbyggnaden av vårt socialförsäkringssystem inneburit att flertalet personskador till största delen blir täckta inom ramen för den allmänna försäkringen och yrkesskadeförsäkringen. Även olika former av enskilda försäkringar, inte minst av typen gruppförsäkringar, innebär ett kompletterande skydd i allt större omfattning.

När man motionsvägen framför ett krav som detta bör man i rimlighetens namn också kunna påvisa den ungefärliga kostnaden av en sådan reform. Detta har emellertid inte gjorts. Redan mot den bakgrunden är det uppenbart att staten inte kan ta på sig ett generellt ersättningsansvar för person- och sakskador som inte täcks av socialförsäkring eller annan försäkring. I reservationen har vidare framhållits att det skulle vara ännu orimligare om staten skulle svara för ren förmögenhetsskada.

Ett bifall till motionen skulle medföra att den som får sitt skadestånd nedsatt med tillämpning av den allmänna jämningsregeln skulle få större möjligheter till ersättning av allmänna medel än den som skadats under sådana omständigheter att han över huvud taget inte har rätt till skadestånd. Även utskottet är medvetet om att det förhållandet att den allmänna jämningsregeln är dispositiv innebär betydande svårigheter att åstadkomma en samordning mellan ett utbyggt statligt system för ersättning till skadelidande å ena sidan och skadeståndslagens regel om jämning av oskäligt betungande skadestånd å andra sidan.

Jag vill i anslutning till detta framhålla att det f. n. bara är en liten del av skadefallen som går till domstol. När rättegång förekommer är det också mera sällan som det överlämnas till domstolen att avgöra frågor om ersättningsposter.

Med det anförda yrkar jag avslag på motionen 1820 yrkandet 3.

När det gäller den allmänna jämningsregeln finns det slutligen i motionen 1820 under yrkandet 2 förslag till vissa ändringar i lagtexten. Dessa ändringar sammanhänger med yrkandet om tilläggsdirektiv för brottskadeutredningen. Ändringsförslaget innebär att dels rekvisitet om beaktande av den skadelidandes behov av skadeståndet, dels hänvisningen till "övriga omständigheter" skall utgå ur paragrafen.

Som framgår av vad jag nyss anförat har vi reserveranter ställt oss avvisande till tankegången om att införa statligt ersättningsansvar för de jämningsfall som motionärerna avser. Redan av denna orsak kan vi inte tillstyrka yrkandet om ändrad lydelse av den allmänna jämningsregeln. Vi har emellertid i vår reservation framhållit att det är angeläget att skadestandsreglerna utformas så, att de inte leder till stötande eller obilliga resultat. Vi anser alltså att denna regel bör ha den utformning som förordas i propositionen.

Jag yrkar avslag på motionen 1820 yrkandet 2 såvitt nu är i fråga.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation som är fogad till lagutskottets betänkande nr 16.

Herr OLSSON i Sundsvall (c):

Herr talman! År 1972 antogs skadeståndslagen, och avsikten var då att efter hand som reformarbetet på området fortskrider införa nya, mer detaljerade skadeståndsregler av allmän natur i lagen.

I den proposition som behandlas i föreliggande betänkande från lagutskottet föreslås ändringar i vad gäller ersättning för personskada, främst ersättning för framtida förlust av arbetsinkomst och förlust av försörjare.

De föreslagna reglerna innebär att ersättning för förlorad arbetsinkomst till den som skadats bättre än hittills skall motsvara den verkliga inkomstförlusten. Vid bestämmande av skadestånd skall hänsyn tas inte enbart till skadans medicinska utveckling utan också till den skadades personliga förhållanden, och alla omständigheter som kan inverka på hans möjligheter att arbeta skall beaktas. Regler föreslås även om viss samordning mellan skadestånd och andra ersättningar, om omprövning av skadestånd på grund av väsentligt ändrade förhållanden samt om jämkning på grund av medvållande eller därför att skadeståndet blir oskäligt betungande för den skadeståndsskyldige.

Propositionen bygger på skadeståndskommitténs betänkande, som tillkommit efter nordiskt samarbete.

Endast fyra motioner har väckts i anledning av propositionen. I utskottet har vi i huvudsak uppnått enighet vid behandlingen – så även när utskottet i ett fall inte godtagit propositionens förslag – nämligen i vad gäller samordning av skadestånd med utfallande egna försäkringsersättningar. Jag ämnar beröra några av de frågor som utskottet har haft att ta ställning till, och jag gör det i huvudsak i den ordning i vilken frågorna återfinns i betänkandet.

Först behandlas frågan om eventuell begränsning av ersättningsnivån vid personskada. Den grundläggande principen är ju att skadeståndet skall täcka hela skadan i den mån icke samordning sker med förmåner från andra försäkringsanordningar, exempelvis socialförsäkring. Principen kan innebära att skadestånd utdöms för mycket stora inkomstbortfall – om det alltså är fråga om höginkomsttagare – utan någon speciell begränsning.

Av remissinstanserna var det bara en, nämligen Folksam, som anmärkte mot detta förhållande och ansåg att det borde införas en begränsning.

I motionen 1821 av herr Lindahl i Lidingö föreslås, liksom i Folksams remissyttrande, att skadestånd för inkomstförlust och förlust av försörjare skall begränsas till tolv basbelopp per år, vilket f. n. motsvarar 108 000 kr.

Utskottet har, liksom föredragande statsrådet, inte funnit lämpligt att införa en sådan begränsningsregel. Det ena skälet är att den skulle medföra tekniska komplikationer. En nettoregel av detta slag stämmer exempelvis inte med reglerna för grundskyddets konstruktion enligt socialförsäkringen. Det andra skälet för utskottets avstyrkande av motionen är att de sociala skäl för begränsning som motionen anger inte kan ac-

Nr 76

Onsdagen den
7 maj 1975

*Ändringar i
skadeståndslagen,
m. m.*

cepteras av utskottet, eftersom vi finner att skadeståndsreglerna knappast utgör lämpliga instrument för att verka inkomstutjämnande eller tillgodose jämlikhetssynpunkter. Det är i stället som bekant skattereglerna som skall verka inkomstutjämnande i samhället.

Ett enigt utskott har tillstyrkt propositionen på denna punkt – låt vara att ett särskilt yttrande avgivits av två socialdemokrater.

Nästa punkt i betänkandet gäller frågan om omprövning av skadestånd för framtida inkomstförlust enligt förslag i motionen av herrar Boo och Torwald. Denna motion tar upp frågan om omprövning av skadestånd till personer som skadats vid unga år, som inte har hunnit fullgöra yrkesutbildning eller som står i början av karriären inom sitt yrke. Motionärerna betonar att den skadelidande bör få skadeståndet omprövat så att han blir delaktig av den inkomstutveckling han skulle ha fått vid normal befordran inom sitt yrke.

Utskottet avstyrker motionärernas krav på ändring av den föreslagna lagtexten för att tillgodose dessa önskemål. Utskottet framhåller att övergången till ekonomiskt invaliditetsbegrepp, som propositionens förslag innebär, skall innebära tillräcklig garanti för att motionärernas synpunkter skall bli beaktade i rättstillämpningen.

Vi centerpartister i utskottet har i ett särskilt yttrande anfört att lagens krav på "väsentligt" ändrade förhållanden för att man skall få en omprövning inte får tas till intäkt för en alltför restriktiv tillämpning.

Jag vill något ta upp frågan om samordning mellan skadestånd och andra förmåner. Enighet har rått inom utskottet om att tillstyrka propositionens förslag att samordning skall ske mellan skadestånd och förmåner från socialförsäkringar och enligt anställningsavtalet. Men i propositionen föreslås även att samordning i skälig omfattning skall ske mellan skadestånd och ersättningar som den skadelidande får från försäkringar som han själv tecknat och erlagt premier för.

I motionen nr 1820 av fru Kristensson föreslås att denna senare bestämmelse utgår, vilket utskottet enats om att föreslå riksdagen. Det främsta motivet till avsteg från propositionen på denna punkt är att vi inom utskottet – i likhet med motionärerna – anser det oskäligt att lägre skadestånd skall utdömas till en skadelidande person därför att han genom egna försäkringar velat ge sig eller sin familj ett extra skydd.

Vad gäller skadevållaren skulle förslaget i propositionen innebära att han ådöms att utge lägre skadestånd på grund av att han skadat en person som har ett extra försäkringsskydd. Som bl. a. LO framhållit i sitt remissyttrande skulle en sådan samordning gynna en skadevållare på den skadelidande försäkringstagarens bekostnad. Det måste vara både möjligt och av samhället accepterat att det utan avräkning av skadeståndet ges ersättning från frivilliga försäkringar som har tecknats för att vederbörande vill åstadkomma en speciell trygghet för sig.

Mot denna bakgrund hemställer utskottet att riksdagen på denna punkt, med frångående av förslaget i propositionen, bifaller motionsyrkandet.

I den under allmänna motionstiden väckta motionen 1134 av herr Hör-

berg tas frågan om patientförsäkringar upp, och den motionen behandlas även i utskottsbetänkandet.

Samtliga landstingskommuner och de tre kommunerna utanför lands-
ting har ju fr. o. m. den 1 januari i år anslutit sig till ett nytt försäk-
ringssystem, som kallas patientförsäkring vid behandlingsskada. Denna
försäkring gäller vid behandlingsskador i direkt samband med hälso- och
sjukvård som orsakats vid undersökning, medicinering, behandling eller
olycksfall efter senaste årsskiftet. Någon retroaktivitet finns inte i pa-
tientförsäkringen. En händelse som inträffat före försäkringens ikraft-
trädande kan alltså inte täckas genom försäkringen. Av denna anledning
avstyrks motionen om att sjukvårdshuvudmännen skulle överväga att
tillämpa patientförsäkringen retroaktivt.

Frågan om ersättning för egendomsskador som vållas av personer in-
tagna på vårdinrättningar tas upp i motionen 796 av fru Karlsson som
vill överväga lagstiftningsåtgärder för att de skadelidande skall garanteras
ersättning. Utskottet hänvisar till att samtliga landstingskommuner torde
ha tecknat ett komplement till ansvarsförsäkringen såvitt avser de psy-
kiatriska klinikerna. Utskottet delar helt motionärens åsikt att det är
otillfredsställande att det inom den kommunala vårdsektorn f. n. finns
ett sämre skydd för skador som kan drabba tredje man än vid motsvarande
statliga vårdinrättningar.

Även i år har från vpk-håll väckts en motion med krav på att strikt
skadeståndsansvar införs i alla företag för skador som uppstår i samband
med arbetet och att principen om "omvänd bevisföring" tillämpas på
detta område. Det skulle då innebära att företaget har att bevisa sig fria
från skuld med avseende på framställda skadeståndskrav.

I likhet med tidigare år avstyrker lagutskottet även i år bifall till mo-
tionsyrkandet. Utskottet hänvisar till att man just på yrkesskadornas
område övergått från ett ersättningssystem byggt på strikt ansvar för
arbetsgivare till ett av arbetsgivarna bekostat försäkringssystem som suc-
cessivt byggts ut och förstärkts.

De problem som aktualiseras i motionen om den fortsatta utbyggnaden
av det ekonomiska olycksfallsskyddet vid yrkesskadefall är frågor som
tillmüts hög prioritet av arbetsmarknadens parter. Ett antal kollektiva
försäkringssystem har skapats genom avtal, exempelvis tjänstegruppliv-
försäkringen och fr. o. m. den 1 september 1974 trygghetsförsäkringen.
Den senare skall ge den som drabbas av personskada genom olycksfall
i arbetet full ersättning för både ekonomisk och ideell skada utan att
det behöver påvisas att arbetsgivaren eller annan är skadeståndsskyldig.

Enligt utskottets uppfattning bör önskemålen om förbättringar av det
ekonomiska skyddet vid yrkesskadefall även i fortsättningen tillgodoses
genom successiv utbyggnad av yrkesskadeförsäkringen och av komplet-
tering i form av kollektiva försäkringar. Det kan också nämnas att yr-
kesskadeförsäkringen f. n. är föremål för översyn av yrkesskadeförsäk-
ringskommittén.

Av de orsaker jag redovisat avstyrker ett enigt utskott motionen. Men

Onsdagen den
7 maj 1975

*Ändringar i
skadeståndslagen.
m. m.*

det bör påpekas att vänsterpartiet kommunisternas utskottsrepresentant var frånvarande när det beslutet fattades.

Herr talman! Jag vill till slut ta upp frågan om jämkning av oskäligt betungande skadestånd och utbyggnad av systemet med statlig ersättning till skadelidande samt kravet på tilläggsdirektiv till brottskadautredningen. Mot dessa förslag har utskottets socialdemokrater och vpk-representanten reserverat sig.

Det är visserligen värdefullt och positivt att vi får detaljerade regler för när skadestånd skall utgå, så att den som lider skada erhåller full ersättning. Men vi måste även se på i vad mån skadevållaren har möjligheter att erlägga utdömt skadestånd och vilka konsekvenser skadeståndet får för honom och hans familj. Skadestandsreglerna kan inte tillåtas vara sådana att den som begått brott ådöms ett så omfattande skadestånd att det avsevärt försvårar hans rehabilitering. Samtidigt skall den som utsätts för brott få full ersättning oberoende av skadevållarens möjligheter att betala. Ett ökat ansvarstagande från statens sida är nödvändigt för att lösa de frågorna. Detta är centerns ståndpunkt. Det har redovisats tidigare av vårt parti, och vi återkom nu till dessa frågor i partimotionen 1818, som har väckts i anledning av propositionen.

Enligt centerns uppfattning skall principen vara att enskild person som drabbas av person- eller sakskada i samband med brott hålles skadeslös. Å andra sidan måste man undvika alltför kraftiga skadestandsanspråk mot den som har begått brott. Bestämmelserna i lagförslaget tillgodoser inte på ett tillfredsställande sätt den förordade principen. Även i fru Kristenssons motion tas liknande synpunkter upp. Utskottsmajoriteten har anslutit sig till dessa i motionerna anförda synpunkter om å ena sidan rätten till fullt skadestånd och å andra sidan skadeståndet kontra återanpassningsmöjligheterna.

I propositionen föreslås att det i skadeståndslagen införs en allmän jämningsregel enligt vilken den som är skyldig att utge skadestånd kan få detta jämkat, om det är oskäligt betungande med hänsyn till den skadeståndsskyldiges ekonomiska förhållanden. Därvid skall även den skadelidandes behov av skadestånd och s. k. övriga omständigheter beaktas.

Utskottsmajoriteten befarar att tillämpningen av denna allmänna jämningsregel kan leda till ett otillfredsställande resultat för båda parter, alltså både för den skadade och för den som skall utge skadeståndet. Därför förordar utskottet att man utreder möjligheterna att åstadkomma en allmän koordination mellan ett utbyggt statligt ersättningssystem för den skadelidande å ena sidan och skadeståndslagens regel om jämkning av oskäligt betungande skadestånd å andra sidan. Utskottet betonar de sociala och andra synpunkter som här kan anläggas och framhåller att det kan te sig olyckligt att ålägga en tilltalad en skadeståndsskyldighet som han inte kan fullgöra, hur väl han än sköter sig i fortsättningen. Vidare bör det vara en angelägenhet för samhället, inte för den enskilde medborgare som slumpvis drabbas av brottskada, att svara för de eko-

nomiska ersättningarna. Den drabbade måste självfallet vara skyddad, och det kan bara ske genom ett system där staten inträder och svarar för den ekonomiska ersättningen.

Med hänsyn till vikten av både att den skadelidande får full ersättning för skada på grund av brott och att den tilltalades möjligheter till rehabilitering beaktas förordar utskottet att brottskadeutredningen får tillläggsdirektiv om att skyndsamt lägga fram förslag i dessa frågor.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottet hemställan på samtliga punkter.

Herr LIDGARD (m):

Herr talman! När man försöker tränga in i problematiken om en reformering av skadeståndsrätten känner man sig inte så litet pressad av de många och disparata frågor som anmäler sig och av de många synpunkter som i den vetenskapliga doktrinen finns på skadeståndets funktioner. Det finns ofantligt mycket att fundera på och ta hänsyn till. Detta gör att man kanske känner sig mera ödmjuk än vanligt inför uppgiften att kritisera ett lagstiftningsförslag som det vi nu har på vårt bord och som är frukten av många års möda av utredare med stor erfarenhet och grundliga insikter. Och om man ändå kritiserar förslaget är det inte precis av klåfingrighet utan därför att man tror att de erfarenheter man gjort som politisk förtroendeman och de kontakter med människor som man i denna sin egenskap har fått kanske kan bidra till några ytterligare aspekter på frågeställningarna och föranleda några kompletteringar till utredningsmaterialet och till propositionen.

Vad som från principiell synpunkt särskilt tilldrar sig uppmärksamhet i denna andra etapp av reformeringen av skadeståndsrätten är att föredragande statsrådet i propositionen denna gång inte på något sätt anknyter till den diskussion om skadeståndets funktioner som förekom i propositionen 5, år 1972, då reformeringen av skadeståndslagstiftningen inleddes. I föreliggande proposition riktar man uppmärksamheten helt och hållet på hur en skadelidande skall kompenseras för den skada han lidit och vilka inskränkningar han måhända får vidkännas i denna sin rätt. Skadeståndets preventiva funktion är med andra ord helt utmönstrad, möjligen därför att föredraganden tycker att det är en föråldrad tanke, som man inte längre bör syssla med – det finns formuleringar som tyder på det.

Men är sådana tankegångar verkligen föråldrade, därför att några professorer, kanske med speciell inriktning på försäkringsrätt, tänkt andra tankar och tyckt sig finna vissa möjligheter att lösa en del av skadeståndsproblematiken inom denna specialitet? Att det delvis förhåller sig på det sättet skall inte förnekas. Men under rätt lång tid framöver kommer vi att ha behov av åtskilliga andra ersättningsregler för att kunna upprätthålla målsättningen att den som har åsamkats en skada också skall ha full ersättning för den lidna förlusten.

Men skadeståndsdiskussionen gäller inte enbart, som i den aktuella

propositionen, frågan hur man bäst och billigast skall tillgodose de ersättningsbehov som uppkommit genom en skada. Det är bra att man, sedan skador har vållats, vet hur ersättningsbehoven skall tillgodoses, och att allt görs för att det skall kunna ske så snart som möjligt. Alla vi som har arbetat med denna fråga i utskottet har varit angelägna om att uppnå det resultatet. Men det är naturligtvis ännu bättre om man kan uppnå att skadevållandet uteblir eller inträffar mindre ofta. Det är den tanken som helt och hållet har skjutits i bakgrunden i propositionen. En i det allmänna rättsmedvetandet så väl inarbetad regel som den, att ersättningsskyldighet inträder om man vållar någon annan en skada, verkar skadeförebyggande och skadebegränsande. Den är mycket värdefull från samhällssynpunkt och får därför ej försummas.

Skadeståndsreglerna har hittills inte bara verkat som mer eller mindre matematiska ersättningsregler utan har också varit moralbildande. Jag tror inte att det finns någon som i dag skulle vilja stå upp och säga att vi inte behöver stödja de samhällsfunktioner som verkar moralbildande i det hänseendet att de främjar en större hänsynsfullhet, en förtänksamhet och en omsorg människor emellan. Det är verkligen ingenting att förlöjliga eller att betrakta med överseende som ett utslag av någon svärmares fantastier.

Jag kan förstå att man av andra skäl – av hänsyn till politiska idéer eller ambitioner – kan vilja förringa en del av skadeståndets funktioner. Skadeståndet fungerar på visst sätt också som ett skydd för människors integritet – till person och till egendom. I varje fall när det gäller skyddet för äganderätten skiljer sig de politiska bedömningarna av hur långt man skall gå och på vilket sätt man skall skydda ägandet såväl när det gäller fast som när det gäller lös egendom.

Med den inställning som föredragande statsrådet i några föredrag har tillkännagivit när det gäller lagstiftning, nämligen att den skall främja politiska mål, har man anledning att se upp med de förslag som kommer. Där ligger politiska mål fördolda – ibland är de rätt öppna, för resten.

Såsom framgår av det jag har sagt har jag principiellt en annan inställning till skadeståndets funktioner än vad föredragande statsrådet uppenbarligen har. Skulle jag ha dragit de yttersta konsekvenserna av de ståndpunkterna, skulle jag ha landat på ett förslag om att avvisa propositionen. Den skulle faktiskt behöva skrivas om, nästan ord för ord, för att man skulle få in ett större mått av allmänprevention i den. Men jag har inte gjort det, och det kräver väl sin förklaring. Den kan sammanfattas mycket enkelt: vad vi nu sysslar med är en andra etapp i ett omfattande skadeståndsarbete. En del av skadeståndsreglerna är redan i kraft sedan några år tillbaka, och jag har den uppfattningen att man inte ostraffat bryter en utveckling som är på gång och där olika ting hänger samman. Därför får man kanske ibland svälja även sådant som man inte är riktigt nöjd med. Men man får å andra sidan också tillfälle att försöka peta litet grand på några saker som man tycker behöver ändras.

Här får jag kanske inom parentes skjuta in en sak. Herr Gustafsson

i Stockholm kritiserade i sitt anförande nästan genomgående motionerna från moderaterna och centern för vissa bristfälligheter och orimligheter – bristande realism var det visst också tal om – men jag tycker han slog in öppna dörrar när han kritiserade motionerna. Vi har ju under utskottsarbetet haft långa och ansvars-kännande och jag vill säga även ovanligt trevliga och fina diskussioner i det här ärendet, där vi har nått rätt långt när det gäller att finna formuleringar som vi tycker att vi kan stå för. Hade herr Gustafsson mera observerat vad utskottet har kommit fram till på grund av motionerna, hade han kanske inte behövt vara fullt så kritisk mot dem.

Jag kan tillägga att vi moderater på en ganska väsentlig punkt har haft glädjen att se herr Gustafsson och hans meningsfränder ansluta sig till det förslag som vi har framlagt – det var väl ett bra förslag, förmodar jag, eftersom man antog det. – Detta var som sagt bara en parentes i sammanhanget.

Det som jag har sagt innebär emellertid inte att vi från moderat håll på sikt avstår från att diskutera preventionsfunktionerna inom skadeståndsrätten. Vi anser att tanken är viktig och nödvändig för umgänget mellan människor, men för tillfället nöjer vi oss med vad jag här har redovisat. Framtiden får utvisa om och på vilket sätt de preventiva tankegångarna behöver aktualiseras.

Om propositionen behöver jag här f. ö. inte säga så mycket, men låt mig uttrycka min stora tillfredsställelse på en punkt. Det gäller de formuleringar med vilka föredragande statsrådet tar avstånd från tankegångar av innebörd, att man skulle utnyttja skadeståndsrätten för ekonomisk utjämning mellan människor i vårt samhälle. Det är formuleringar som jag kan säga verkligen har bidragit till att vi kunnat arbeta i utskottet på det goda sätt som jag redan tidigare har talat om.

Det framgick av de föregående talarnas anföranden att vi har gjort en ändring i lagförslaget 5 kap. 3 § sista stycket, där vi har uteslutit förslaget om att viss ersättning från privat olycksfalls- eller sjukförsäkring skulle avräknas från skadestånd. Åtgärden har motiverats av herr Olsson i Sundsvall, och jag skall bara knyta an några reflexioner som kanske är litet mer framåtsyftande.

Låt mig först notera att föredragande statsrådet själv i propositionen har kunnat acceptera en överkompensation blott man undviker att den blir "alltför stor". Det låter bra. Men efter vilka kriterier skall man dra gränsen mellan en lagom och en alltför stor överkompensation? Skall man bestämma överkompensationen i kronor och ören lika för alla människor? Eller skall man bestämma den i proportion eller omvänd proportion till människors inkomster? Eller är det några andra förhållanden som skall ligga till grund för bedömningen?

Och hur skall man få fram kunskap om huruvida privata försäkringar finns eller inte? Skall man införa uppgiftsplikt för den försäkrade, den skadelidande? Skall man införa uppgiftsplikt för försäkringsbolagen? Och hur skall man bestraffa dem som inte lämnar uppgifter? Låter det inte

litet falskt när man å ena sidan diskuterar möjligheten att stimulera människor att teckna försäkringar och å andra sidan säger att de inte fullt ut skall få njuta det goda av de försäkringar som de har tecknat?

Mina frågor visar att förslaget nog inte är helt genomtänkt och framför allt att man, om vi inte hade blivit eniga i utskottet, hade löpt risken att genom ett beslut i en delfråga dra på sig omfattande framtida frågor med ingrepp i den personliga integriteten som följd.

Får jag i detta sammanhang, herr talman, fråga herr Gustafsson i Stockholm om en sak som jag inte förstår i den socialdemokratiska reservationen. I det sista stycket, på s. 62, säger reservanterna: "I samband härmed bör dock påpekas att utskottets förslag när det gäller samordningen mellan skadestånd och förmåner från privata sjuk- och olycksfallsförsäkringar leder till ett ökat utrymme för en tillämpning av den allmänna jämkningsregeln."

Avsikten med att utskottet tog bort den här passusen ur lagförslaget var ju att vi inte ville ha jämkning av detta slag. Nu säger ni att vår åtgärd ökar utrymmet för att jämka. Jag förstår inte hur det kan gå ihop, och det passar inte samman med utskottets intentioner.

Sedan fortsätter ni: "När en skadelidande har rätt till sådana förmåner, minskar givetvis hans behov av att dessutom få fullt skadestånd." Får jag erinra om att avgörande för om en jämkning skall genomföras är den skadevållandes förhållanden, hans dåliga ekonomi, medan det klart och tydligt i propositionen har sagts ifrån att den skadelidandes eventuellt goda ekonomi, här inkluderat det försäkringsbelopp som han kan få, i och för sig inte utgör någon självständig grund för en jämkning.

Jag tycker inte att detta går ihop, men jag har kanske inte fattat det fina i kråksången. Dessutom kanske vi talar om en liten sak, och då skall jag inte processa om den längre.

Jag vill också ta upp jämkningsregeln och den utredning vi har begärt. Jag har visserligen överskridit den utlovade tiden, men jag skall fatta mig kort. Bakom vårt yrkande ligger följande tankegång. Jämkning skall ske när det är fråga om en fattig människa som lever under mycket knappa förhållanden och som, om hon skulle betala skadeståndet, nästan skulle drivas till ruinens brant. Det skulle bli förödande för hennes ekonomi, för att citera herr Gustafsson i Stockholm. Det skall alltså gå mycket långt för att möjligheten till jämkning av skadestånd skall undersökas. Men om den som lidit skada är en stackars människa som har det lika knackigt och besvärligt och har behov av skadestånd går jämkningen tillbaka till en viss nivå. föreställer jag mig. Slutresultatet blir att parterna har försatts i en ännu sämre situation än den de var i. Det har vi, enkelt sagt, tyckt vara opraktiskt. Det står inte riktigt i överensstämmelse med de humana synpunkterna på samhällsmedborgarnas situation. Då är det väl ändå rimligare att den som behöver få sin skyldighet jämkad får det i den utsträckning han behöver det och det är motiverat och att vi sedan försöker hitta någon lösning för den andra stackars människan som på det sättet blir av med sitt skadestånd.

Den motion som herr Gustafsson kritiserade var väldigt försiktigt formulerad. Där framkastades tanken på en lösning genom en anknytning till de ersättningsregler som nu finns i vissa fall. Motionen presenterade ingen given lösning, och jag kan som utskottsledamot säga att vi inte uppfattar utskottets förslag till lösning som den enda och absolut riktiga. Men vi tycker att det är rimligt att undersöka möjligheterna för en sådan här lösning.

Den socialdemokratiska reservationen verkar enklare advokatyrbland. Utskottsminoriteten säger att det är orimligt att staten skall ta på sig några kostnader av det här slaget. Jag tycker inte att man skall tala om orimligt här – jag har nog själv gjort mig skyldig till samma sak, men man bör inte säga att något är orimligt utan att kunna förklara varför. Men är det så förfärligt orimligt? Vi vill införa en bestämmelse till skydd och stöd för en enskild människa som är skadevällande och som har dålig ekonomi, inte bara för den enskilda människans skull utan även för samhällets. Vi vill i vårt samhälle inte skapa situationer som föröder folks ekonomi och gör dem helt ruinerade. Att detta inte sker är ett samhällsintresse lika väl som återanpassning och allt vad därmed sammanhänger. Då kan det vara rimligt att samhället betalar någonting för att få detta samhällsintresse tillgodosett och i detta fall kan det leda till att staten kanske bör fylla ut skadeståndet i den mån det blivit bortjämkat.

I propositionen 1972 talade departementschefen om att skadeståndsrätten borde inriktas på ett tillfredsställande utnyttjande av den enskildes och samhällets ekonomiska resurser i skadesammanhang. Att samhället går in och fyller upp den bit av ett skadestånd som blir bortjämkad är just ett sådant praktiskt utnyttjande av samhällets resurser.

Herr talman! Med hänvisning till det sagda yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Olsson i Sundsvall vill ha tilläggsdirektiv till brotts-skadeutredningen. Såsom jag framhöll i mitt tidigare anförande har brotts-skadeutredningen redan dessa frågor till behandling. Jag vill citera ur direktiven till den utredningen:

”Som utskottet har anförat finns det vissa skäl som talar för att man utvidgar ersättningssystemet till att avse även ersättning för sakskadador. De sakkunniga bör därför pröva frågan om en sådan utvidgning.”

Vad herr Lidgard beträffar vill jag börja med det som han tog upp nästan sist, nämligen vad som sägs i reservationen på s. 62. Skrivningen där innebär att den skadelidandes ekonomi inte skall utgöra någon självständig grund för jämkning. Den skadelidandes ekonomiska förhållanden måste dock vägas in vid bedömningen såsom en delfaktor. Det är utskottet enigt om. Den allmänna jämkningsregeln skall tillämpas sist, när skadeståndet fastställs, dvs. efter det att skadeståndsskyldigheten har fastställts enligt övriga skadestandsregler.

Onsdagen den
7 maj 1975

*Ändringar i
skadeståndslagen,
m. m.*

Jag skulle också vilja beröra några andra saker som herr Lidgard tog upp i sitt anförande. Han började med att tala om att skadeståndreglerna är moralbildande och ägnade att främja förtänksamhet och omsorg. Propositionen skulle kunna medföra att en del av skadeståndets funktion förringades. Det är dock inte tal om att förringa någon del av skadeståndets funktion. Som jag sade i mitt tidigare anförande är det fråga om att förhindra att skadeståndet blir så betungande att den som drabbas av det aldrig mer kan ta sig ur den situation som han har hamnat i på grund av ett tungt skadestånd. I det moderna samhället kan enskilda personer nämligen drabbas av mycket betungande skadestånd.

Herr Lidgard påstår att jag har varit alltför kritisk. Jag vet inte det. Jag har bara pekat på bl. a. en omständighet, som man från moderat håll ofta för fram när det gäller reformer, nämligen kostnadsaspekten. Ett genomförande av förslaget att staten skulle gå in och betala skillnaden mellan skadestånd och faktisk skada skulle med all säkerhet kosta en hel del. Hur mycket är en fråga som motionärerna inte alls har tagit upp.

Herr ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! I lagutskottets betänkande nr 16, som ju i huvudsak berör ändringar i skadeståndslagen, behandlas också den fristående motionen 1142 av herr Olsson i Stockholm m. fl. I denna motion yrkas dels att vid skadeståndsmål mellan arbetsgivare och anställd s. k. omvänd bevisföring skall införas, innebärande att det är företaget som skall bevisa sig fritt från skuld, dels att objektivt eller s. k. strikt skadeståndsansvar skall införas för arbetsgivare. Genom inträffat sjukdomsfall har någon reservation i samband med motionens utskottsbehandling inte kunnat avlämnas till förmån för motionsyrkandena. Men då dessa är så utformade att lagtext inte behöver presenteras vid kammarens beslut, är det möjligt att i detta sammanhang yrka bifall till motionen.

Syftet med motionen är att tillförsäkra alla anställda på arbetsmarknaden ett heltäckande skydd i samband med olycksfall i arbetet eller vid yrkessjukdom. Yrkanden av likartat slag som det i motionen 1142 har framställts till riksdagen från samma motionär i ett flertal år tidigare. Utvecklingen har under denna tid gått i den riktning som motionärerna önskar. Jag syftar då på den trygghetsförsäkring som numera införts på arbetsmarknaden vilken väsentligt förbättrat läget för de anställda. Trygghetsförsäkringen förutsätter *inte* culpaansvar från arbetsgivarens sida, varför ersättning kan utgå vid skada oberoende av vållandet.

Men trots detta kvarstår i huvudsak två svagheter. Den ena svagheten ligger i att det fortfarande kan föreligga bevisvårigheter trots det objektiva ansvaret från försäkringens sida. Det gäller frågan om det i det aktuella fallet verkligen kan anses föreligga yrkesskada eller ej. Den andra svagheten ligger i det förhållandet att trygghetsförsäkringen inte är obligatorisk. Förutsättningen är att det finns tecknat ett kollektivavtal mellan parterna. Samma förutsättning gäller ju f. ö. för en annan viktig trygg-

hetsfaktor som främst har betydelse för de efterlevande vid dödsfall, nämligen tjänstegrupplivförsäkringen, AFA.

Motionärerna anser att det är otillfredsställande att företag får drivas med anställda utan att dessa trygghetsförsäkringar är tecknade. Skulle de yrkanden som ställs i motionen 1142 bifallas, framtvingades anslutning till trygghetsförsäkringarna från alla arbetsgivare. Som det nu är finns ingen möjlighet att framtvinga anslutning. Visserligen söker fackföreningsrörelsen se till att alla såvitt möjligt tecknar kollektivavtal eller hängavtal till dessa. Men heltäckning uppnås aldrig. Det kan inträffa att en arbetslös hänvisas till arbetsgivare som inte har trygghetsförsäkring, och han blir avstängd från ersättning om han inte tar det anvisade arbetet. Ibland upptäcks inte förhållandet att trygghetsförsäkring saknas förrän vederbörande arbetstagare skadas i arbetet eller avlider. Det leder till tragiska situationer som det borde gå att undvika.

Lagutskottet ägnar de frågor som tas upp i motionen 1142 betydande utrymme i sin skrivning. På fyra och en halv sida genomgås frågorna grundligt. Det konstateras att strikt eller objektivet skadeståndsansvar inte är något nytt utan finns och har funnits inom flera lagstiftningsområden. Främst torde det röra sig om områden där det är svårt att fastställa culpaansvar, men man säger också att en rättspraxis utvecklats mot strikt ansvar vad gäller vissa former av farlig verksamhet, exempelvis sprängningsarbeten och militära övningar. Själva principen om objektivet ansvar för den ena parten är således inte vare sig ny eller revolutionerande.

Utskottet anför också, helt riktigt, att det även vid strikt ansvar kan uppkomma bevisvärigheter. Dessa uppkommer då det gäller att bevisa att den ifrågasatt skadan verkligen hänförs till det område inom vilket ansvaret skall gälla, t. ex. vid en sjukdom som arbetstagaren vill hänföra till yrkessjukdom men arbetsgivaren anser härröra från sjukdomsorsaker utanför arbetsmiljön. Här framstår den omvända bevisföringen som särskilt nödvändig ur den anställdes synpunkt. Man säger också att inte heller kravet på omvänd bevisföring är exklusivt. Det finns redan i bilansvarighetslagen vid vars tillämpning s. k. presumerad culpa gäller.

Herr talman! Av det anförda framgår angelägenheten, från den anställdes synpunkt, av att yrkandena i motionerna genomföres. Jag yrkar därför bifall till motionen 1142.

Herr HAMMARBERG (s):

Herr talman! Jag har närmast begärt ordet med anledning av de särskilda yttrandena 3 och 4 som är fogade vid lagutskottets betänkande nr 16. I den föreliggande propositionen föreslås att i skäligen omfattning skall avräknas ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av annan olycksfalls- eller sjukförsäkring.

Den som har studerat utskottets betänkande noga finner att utskottet har tagit bort den bestämmelsen ur lagtexten. Motiveringen härför är att om bestämmelsen fanns kvar skulle den skadevållande i vissa si-

Onsdagen den
7 maj 1975

*Ändringar i
skadeståndslagen,
m. m.*

tuationer kunna gynnas genom att den skadelidande hade varit omtänksam nog att teckna försäkring.

LO och TCO har i sina remissyttranden över skadeståndskommitténs betänkande påpekat att i vissa fall kan en sådan här avräkning vara obillig. Jag vill inte bestrida detta. Det är väl ett riktigt resonemang som förs här, och det är också anledningen till att vi från socialdemokratiskt håll i utskottet icke har velat driva en linje som innebär att vi skulle få en lottningssituation på denna frågeställning.

Men å andra sidan: Den lösning som nu blir en följd av utskottets ställningstagande strider i viss mån mot principen i t. ex. lagen om sjukförsäkring, där det finns regler som förhindrar överkompensation. Försäkringsbolagen får således icke teckna försäkringar för enskilda som ger kompensation över 95 % av den vanliga ersättningen. Men genom den situation som kommer att bli följden av utskottets ställningstagande kan en skadelidande faktiskt få full ersättning av den skadevållande plus det som han erhåller från en eventuell olycksfalls- eller sjukförsäkring som han varit förtänksam nog att teckna. Det leder således till överkompensation. Det är det som har föranlett det särskilda yttrandet från vår sida. Vi har genom detta velat påpeka att den här frågan bör prövas ytterligare när skadeståndskommittén lägger fram sitt slutbetänkande.

I det särskilda yttrandet nr 4 tas omprövningsrätten upp. Där har vi velat markera att man, när man i det fortsatta reformarbetet på skadeståndsrättens område prövar huruvida frågan om förändrade förhållanden för den skadevållande skall inverka på skadeståndets storlek, bör ta hänsyn även till den skadelidandes situation. Vi anser att man också bör ägna ordentlig uppmärksamhet åt den skadelidandes situation i det fallet. Att en omprövningsregel kanske kommer att finnas för jämkning av skadestånd som är oskäligt betungande för den skadevållande måste för den skadelidande innebära ett osäkerhetsmoment när han skall bedöma sin framtida ekonomiska situation. Det är det förhållandet vi har velat påpeka genom vårt särskilda yttrande. Vi har velat framhålla att det bör vara med i bilden när man fortsätter reformarbetet på det här området.

Herr talman! Jag har med anledning av de två särskilda yttrandena velat anföra dessa synpunkter. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan med undantag av punkten 5, där jag yrkar bifall till den reservation som socialdemokraterna och vpk-representanten i utskottet har fogat till betänkandet.

Fru KARLSSON (c):

Herr talman! I samband med behandlingen av propositionen 1975:12 om ändringar i skadeståndslagen har utskottet även behandlat min motion 1975:726, som avlämnades under allmänna motionstiden. Denna motion tar upp frågan om ersättning för egendomsskada orsakad av intagen på kommunal vårdinrättning. I vissa fall kan ersättning för egendomsskada utgå med allmänna medel ur det s. k. rymlingsanslaget. Det

gäller då för skada som vållats av personer som avvikit från statliga vårdinrättningar eller som vistats tillfälligt utanför anstalten. Ersättning lämnas främst för skador vållade av personer som rymt från fängvårdsanstalt, ungdomsvårdsskolor och alkoholanstalter. Sedan några år finns det också möjligheter att ge behovsprövad ersättning för personskador som uppkommit i samband med brott. Ingen av ersättningsformerna täcker däremot egendomsskador orsakade av patienter som är intagna på landstingsägda eller kommunala vårdinrättningar, t. ex. barnhem.

I en del fall har resp. huvudmän tecknat ansvarighetsförsäkring, som täcker skador av detta slag i avvaktan på att frågan om ett allmänt statligt ersättningssystem blir närmare utredd. Enligt uppgift torde samtliga landstingskommuner ha tecknat ett komplement till sin sedvanliga ansvarsförsäkring såvitt avser de psykiatriska vårdanstalterna. Landstingen har dessutom möjlighet att teckna motsvarande kompletterande ansvarsförsäkring för omsorgsverksamheten bland psykiskt utvecklingsstörda och för barnverksamheten. Det förekommer dock endast i mindre utsträckning att försäkring tecknas för dessa vårdområden.

Enligt min uppfattning är det angeläget att alla skadelidande får rätt till ersättning i situationer som här berörts, oberoende av vem som är huvudman för verksamheten. Det statliga ersättningssystemet bör alltså utvidgas till att omfatta också egendomsskador som vållats av personer intagna på vårdinrättningar med landstingskommun och primärkommun som huvudman. I direktiven för brottskadecutredningen framhålls att vissa skäl talar för att man borde sammanföra rymlingsskadefrågorna och frågorna om ersättning till brottsoffer i en och samma administration under justitiedepartementet. Det påpekas även i direktiven att man bör beakta att de skador som avses med rymlingsanslaget till övervägande del är brottskador. De sakkunniga måste därför förutsättningslöst pröva huruvida en sammanföring av de båda ersättningssystemen bör ske.

Jag noterar att utskottet delar min uppfattning att det är otillfredsställande att det inom den kommunala vårdsektorn f. n. finns ett sämre skydd för skador som kan drabba tredje man än vid motsvarande statliga vårdinrättningar.

Utskottet framhåller i likhet med vad som betonats i motionen att det är angeläget att berörda landsting och primärkommuner utnyttjar den föreliggande möjligheten att teckna kompletterande ansvarsförsäkringar för alla grenar av vårdverksamheten i enlighet med Landstingsförbundets rekommendation. Helt klart är det beträffande förevarande typ av skada fråga om så speciella förhållanden att skadorna i princip bör ersättas av det allmänna.

Utskottet har vidare understrukt att de grundläggande åsikterna vid denna form av ersättningsåtagande varit att det allmänna bör bära dessa skador som ett slags omkostnad för anstaltsväsendet. Detta framgår av första lagutskottets betänkande nr 12 år 1964.

Bl. a. har framhållits att faran för skador är särskilt stor i grannskapet av vissa vårdinrättningar och att det därför skulle vara obilligt att just

Onsdagen den
7 maj 1975

Ändringar i
skadeståndslagen,
m. m.

de kringboende skulle löpa större risker än övriga medborgare. Utskottet anser därför att man bör hålla fast vid principen om att ersättningsfrågor i dessa fall bör lösas genom ett frivilligt försäkringsskydd som skall bekostas av de kommunala huvudmännen.

Herr talman! Som motionär har jag i dag inget annat yrkande än utskottets. Jag förutsätter emellertid att landsting och primärkommuner kommer att följa de av riksdagen uttalade reglerna. Om skador uppkommer vid vårdinrättning där ersättning ej erhålles genom förefintlig försäkring, förutsätter jag att huvudmannen är skyldig att ersätta den uppkomna skadan. Om dessa frågor ej löses inom rimlig tid har jag för avsikt att återkomma i ämnet.

Herr LINDAHL i Lidingö (s):

Herr talman! Varje människa som drabbas av allvarlig kroppsskada borde vara berättigad till ersättning oavsett omständigheterna – alltså oavsett var olyckan händer, om det är i trafiken, på arbetsplatsen eller någon annanstans och oavsett om olyckan var självförvållad eller om någon annan bär skulden till den eller om det var en ren olyckshändelse, som alltså ingen kan lastas för.

Uppenbarligen är vi på väg mot en sådan omfattande trygghet vid personskada. Men lika uppenbart torde vara att det kommer att bli en övre gräns för ersättningsnivån, såsom vi nu har en övre gräns i ATP och i yrkesskadeförsäkringen.

Rätten till skadestånd för personskada kommer att smälta samman med denna allmänna ersättning, och vi ser hur skadeståndsrätten alltmer får karaktär av socialförsäkring.

Utskottet framhåller också att skadeståndskommittén ser en sådan sammansmältning av socialförsäkring och skadestånd som ett eftersträvt ansvarigt framtidsmål.

Ändå menar man att en begränsning av ersättningsnivån vid skadestånd skulle på något sätt försvåra sammansmältningen med socialförsäkringen, där ersättningsnivån dock är begränsad. Jag har svårt att förstå detta liksom jag också tvivlar på att en begränsningsregel skulle innebära tekniska komplikationer, som utskottet påstår. Utskottet anför som sitt avgörande argument att skadeståndsreglerna inte är något lämpligt instrument för inkomstutjämning. Det har inte heller påståtts i motionen 1821. Jag tror att – såsom två ledamöter, herr Olsson i Timrå och fru Hjalmarsson, framhållit i ett särskilt yttrande – frågan om en begränsning av ersättningsnivån återkommer under det fortsatta reformarbetet, ja, kanske t. o. m. kommer att te sig såsom en självklarhet.

Jag har, herr talman, velat anföra dessa principiella synpunkter, men jag har inget yrkande.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! I föreliggande utskottsbetänkande behandlas jämväl frågan om barns och ungdoms skadeståndsskyldighet. Utskottet framhåller

bl. a. att skadeståndsskyldigheten avpassas efter en särskild skälighetsbedömning när den som vållat skadan är under 18 år. Vidare skall skadeståndet varieras efter barnets utvecklingsgrad. Ju yngre barnet är, desto mildare blir därmed bedömningen. Beträffande de allra minsta barnen kan man över huvud ej tala om uppsåt eller oaktsamhet vid orsakande av skada, och de kan därför ej bli skadeståndsskyldiga. Givetvis kan skadeståndsbeloppets storlek även i övrigt anpassas till omständigheter – ekonomiska möjligheter etc. I särskilt ömmande fall kan barnet inte åläggas skadestånd alls. När ansvarsförsäkring täcker skadeståndsskyldigheten skall nedsättning av skadeståndet ej förekomma.

Det är, som utskottet särskilt framhåller, oftast föräldrarna som får betala sina barns skadestånd. Och det kan, därest icke ansvarsförsäkring finns, bli fråga om ekonomiska åtaganden som kan bli ganska kännbara för föräldrar vilkas barn gjort sig skyldiga till handlingar som innebär skadeståndsskyldighet. Även om jag är medveten om att de allra flesta ansvarskännande föräldrar har tecknat ansvarsförsäkring för sina barn, så är jag ändock övertygad om att det finns ett mycket stort antal föräldrar som – antingen på grund av bristande insikt om vilket ansvar det innebär för dem att ha barn, i händelse att deras barn vållar skada på annan persons liv och egendom, eller av andra omständigheter – uraktlåtit att ansvarsförsäkra sina barn.

I detta sammanhang får man inte glömma bort den skadelidande; dennes rätt får inte bli åsidosatt. Det är angeläget att den som blir lidande av en skada skyddas ekonomiskt och att det skadestånd som utdöms också kommer vederbörande till del. Jag skulle vilja gå så långt att jag sade, att det borde bli ett obligatorium att varje medborgare har en ansvarsförsäkring – alldeles särskilt de som har minderåriga barn. Detta var bara en tanke i förbigående, men dock icke en förflugen sådan, utan en tanke baserad på andras erfarenheter. Det kan finnas anledning att återkomma till den frågan vid ett annat tillfälle.

Så var det, herr talman, bara några ord om min motion nr 104, som behandlas till vissa delar i anslutning till behandlingen av propositionen 12, vilken ligger till grund för detta utskottsbetänkande. Jag skall inte säga så många ord om motionen, utan jag vill hänvisa till densamma jämte det särskilda yttrande som jag har avlämnat. Anledningen till att jag har avgivit ett särskilt yttrande är att jag vill markera, att jag anser det fall som ligger till grund för motionen ha en principiell betydelse som inte kan nonchaleras. Här är det fråga om en person, vilken som barn under lek gjort sig skyldig till en handling som vederbörande upplever som ett straff för hela livet. Han blir varje gång han skall betala livräntebeloppet påmind om vad han som barn gjort sig skyldig till. Det är givet att den skadelidande icke, som i detta fall, skall bli lidande på en jämkning – dvs. om den skadevållande erhåller befrielse från ytterligare erläggande av skadestånd eller livränta. Här bör samhället, såvitt jag förstår, träda in i den skadevållandes ställe.

Jag anser – som jag också framhållit i mitt särskilda yttrande – att

Onsdagen den
7 maj 1975

*Ändringar i
skadeståndslagen,
m. m.*

speciellt sådana livräntor som är utdömda för många år sedan och som fortfarande gäller bör ses över med hänsyn till det ändrade synsätt som utmärker domstolarnas utdömande av livräntor och skadestånd. I detta avseende vill jag också hänvisa till vad utskottet anfört i betänkandet om de begränsningsprinciper som f. n. gäller i fråga om barns skadeståndsansvar.

Jag vill kraftigt understryka att när det gäller utdömda livräntor, varigenom vederbörande skadevållande erhåller ett alltför hårt straff och man därmed kan befara att återanpassningen till en normal samhälls-tillvaro äventyras, bör samhället övertaga ersättningsansvaret. Det är dock inte bara den skadevållande som man har anledning att ömma för, utan också – det skall inte förglömmas – den skadelidande. Det är tyvärr så att denne oftast blir bortglömd, och det kan inte heller vara riktigt.

Herr talman! Med det sagda och med hänvisning till min motion nr 104 och till det särskilda yttrande jag har fogat till lagutskottets betänkande nr 16 ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Här har yrkats bifall till motionen 1142 om strikt skadeståndsansvar. Som det framhålls i utskottsbetänkandet är denna fråga f. n. föremål för översyn av yrkesskadeförsäkringskommittén. Mot den bakgrunden har utskottet avstyrkt motionen, hur behjärtansvärd den än kan vara. Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan även i denna del.

Herr ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Bara en kort kommentar.

Herr Olsson i Sundsvall hänvisar till att utskottet avstyrker motionen om strikt skadeståndsansvar och omvänd bevisföring med hänvisning till att frågan borde regleras på försäkringsmässiga grunder. Som väl framgick av mitt första anförande är jag också inne på den linjen. Motionen framhåller ju även att det gäller att utvidga försäkringsskyddet så att det täcker hela fältet. Då får vi en försäkringsmässig reglering av dessa förhållanden.

Vad jag egentligen ville tillägga är bara att jag anser att det här med bevisföring är en väsentlig sak. Jag har själv fortfarande en del av året erfarenhet av industriarbete, och jag vet att bevisföringen då det gäller yrkesskada kan bli besvärlig. I det moderna arbetslivet, särskilt inom den kemiska industrin, kommer ständigt nya ämnen till användning, och verkningarna av ämnen som är i bruk i yrkeslivet är ofta dåligt kända. Man tvingas ofta arbeta med ämnen som det finns ringa erfarenhet av tidigare. Framför allt är långsiktiga verkningar mycket svåra att belägga. Vi har bl. a. en rad av ämnen som på goda grunder kan misstänkas vara cancerframkallande, men det är mycket svårt att bevisa att de verk-

ligen är det i enskilda fall. I sådana fall tror jag att just den omvända bevisföringen skulle vara mycket värdefull.

Ett annat fenomen inom arbetslivet som kanske också får ökad betydelse framöver och som det gäller att reglera på ett hyggligt sätt är problemet med allergiframkallande ämnen. Även härvidlag har jag praktisk erfarenhet, och jag vet att det är många människor som inte kan arbeta på en viss arbetsplats därför att de blir allergiska. En del kan få bestående skador av sådana ämnen som framkallar allergier. Jag tror att det har stor betydelse att också dessa saker kan få en heltäckande reglering i ett försäkringssystem som är bättre än det vi har nu och som omfattar alla.

Herr Gustafsson i Stockholm var ju införstådd med att det är viktigt att lösa de här frågorna. Han bara hänvisar till en utredning. Jag hoppas att den skall nå fram till sådana beslut att dessa frågor på ett slutgiltigt sätt kan lösas.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1-4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Hammarberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustafsson i Stockholm begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Hammarberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 155
Nej - 155
Avstår - 2

Då sålunda de avgivna rösterna var lika delade, gavs propositioner på att ärendet skulle dels återförvisas till utskottet, dels avgöras omedelbart, och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr förste vice talmannen nedlade i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, varefter på herr förste vice talmannens anmodan herr Hörberg

Onsdagen den
7 maj 1975

Ändringar i
skadeståndslagen,
m. m.

(fp) ur urnan upptog den ena av dessa båda sedlar, och befanns denna innehålla nej.

Kammaren hade alltså i enlighet med nej-propositionens innehåll bifallit reservationen av herr Hammarberg m. fl.

Punkterna 6-10

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 11

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1142 av herr Olsson i Stockholm m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Israelsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 11 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1142.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Israelsson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 291
Nej - 17
Avstår - 1

Punkterna 12 och 13

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 11 Föredrogs

Lagutskottets betänkanden

Nr 18 med anledning av motion om ändring av taxeringskravet vid visst bostadsarrende

Nr 19 med anledning av motion om ändrat förfarande för upplösning av samägande

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

På förslag av herr förste vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen av på föredragningslistan återstående utskottsbetänkanden till ett senare sammanträde.

§ 12 Om kyrkokommuns rätt till skatteutjämningsbidrag

Nr 76

Onsdagen den
7 maj 1975

Om kyrkokommuns rätt till skatteut- jämningsbidrag

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att besvara herr *Larssons* i Öskevik (c) den 25 april anmälda fråga, nr 180, och anförde:

Herr talman! Herr Larsson i Öskevik har frågat mig om jag har för avsikt att vidta några åtgärder för att undanröja de negativa konsekvenser som de nuvarande reglerna för kommunala skatteutjämningsbidrag medför för vissa kyrkokommuner, vilka år 1973 tillfälligt hade en ovanligt hög skattekraft.

Nu gällande regler för skatteutjämningsbidragen trädde i kraft den 1 januari 1974. Dessa regler skall enligt riksdagens beslut ses som ett provisorium i avvaktan på en översyn i anslutning till resultaten från den kommunalekonomiska utredningen.

För de kyrkliga kommunerna gäller att de fr. o. m. år 1974 får samma skatteutjämningsbidrag i kronor räknat som år 1973 med en årlig femprocentig uppräkningsbelopp. Jag är medveten om att den schablonlösning som valts för bidrag till kyrkokommunerna i något fall kan verka oförmånlig för en enskild församling. I undantagsfall kan kyrkokommun beviljas extra skatteutjämningsbidrag där särskilda skäl föreligger.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr LARSSON i Öskevik (c):

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret på min fråga.

Uppenbart är att vissa kyrkokommuner genom beslutet år 1973 om ändrade regler för skatteutjämningsbidrag kommit i en besvärlig ekonomisk situation. Jag kan som exempel ta Hjulsjö församling i Örebro län. Denna församling var före år 1973 enligt dåvarande regler berättigad till skatteutjämningsbidrag. Bidraget utgjorde 12 800 skattekrönor år 1970, 18 300 skattekrönor år 1971 och 20 600 skattekrönor år 1972.

Vid 1972 års taxering – alltså beräkningsåret för basåret 1973 – skedde preliminärt en kraftig uppgång av skatteunderlaget. Anledningen var att en juridisk person åsattes taxering för en omfattande fastighetsförsäljning inom församlingen. Genom denna taxering blev inte församlingen berättigad till skatteutjämningsbidrag år 1973.

Efter framställning från fastighetsförsäljaren beslutade länsskatterätten år 1974 ge uppskov med beskattning av realisationsvinsten. Detta beslut medförde för församlingen ett bortfall av skatteunderlag för 1973 med ca 37 000 skattekrönor och återbetalningsskyldighet år 1975 av erhållet förskott på skatt om ca 41 000 skattekrönor.

Klart är att det skatteunderlag för 1973 som slutgiltigt fastställdes av länsskatterätten skulle ha givit Hjulsjö församling ett skatteutjämningsbidrag för år 1973 och efterföljande år av minst samma storleksordning

Onsdagen den
7 maj 1975

*Om regler för
underrättelse till
anhöriga om
intagning av
patienter på
sjukhus i vissa fall*

som före år 1973. Den uppkomna situationen innebär utan tvivel en svår ekonomisk belastning för denna församling. Det torde knappast vara i enlighet med vare sig regeringens eller riksdagens intentioner vid beslutet år 1973 att reglerna för skatteutjämning skulle ge sådana effekter för en församling.

Finansdepartementet har nu meddelat Hjulsjö församling att ordinarie skatteutjämningsbidrag enligt gällande lag inte kan beviljas. Man gör då osökt den reflexionen att om en lag ger så orimliga effekter som i detta fall, så bör den givetvis revideras.

Finansministern säger nu att reglerna för skatteutjämningsbidrag är ett provisorium i avvaktan på en slutgiltig lösning genom kommunal-ekonomiska utredningen. Jag vill minnas att det i propositionen sades att det var med anledning av förhållandet kyrka-stat man skulle revidera dessa regler. Jag vill vädja till finansministern att göra en revidering.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 13 Om regler för underrättelse till anhöriga om intagning av patienter på sjukhus i vissa fall

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr *Sellgrens* (fp) den 23 april anmälda fråga, nr 177, och anförde:

Herr talman! Herr Sellgren har frågat mig om jag är beredd att ta initiativ till att sådana regler utfärdas att anhöriga till nyintagna patienter rutinmässigt underrättas om att intagning ägt rum.

Enligt 31 § sjukvårdskungörelsen (1972:676) åligger det överläkare att ansvara för sjukvårdens behöriga och ändamålsenliga handhavande inom det verksamhetsområde som anförtrotts honom. Det ankommer därvid på överläkaren att inom ramen för de allmänna föreskrifter som kan ha meddelats av direktionen för sjukhuset övervaka att vården av patienterna i alla avseenden bedrivs på ett lämpligt sätt. I detta inbegrips också en skyldighet för överläkaren att se till att lämpliga rutiner finns för underrättelse till anhöriga om intagning av patienter.

Det ingår som ett naturligt led i klinikernas arbete att snarast möjligt underrätta anhöriga om intagning av akut sjuka patienter. Detta sker i regel efter att en preliminär undersökning av patienten ägt rum, så att de anhöriga också kan få ett visst begrepp om patientens tillstånd. När det gäller medvetslösa patienter som förts in till sjukhus genom polisens försorg är praxis att polisen hjälper till att identifiera patienten och ser till att dennes anhöriga underrättas om intagningen.

Med hänsyn till de skiftande situationerna vid en intagning och de olika orsaker som föranleder intagning på sjukhus är det enligt min mening tvivelaktigt om det är lämpligt att genom centrala föreskrifter i detalj reglera dessa frågor. Förfarandet måste kunna anpassas till förhållandena i det enskilda fallet. Därvid måste hänsyn tas till både pa-

Onsdagen den
7 maj 1975

*Om regler för
underrättelse till
anhöriga om
intagning av
patienter på sjukhus
i vissa fall*

tientens och de anhörigas intresse. De tillämpade rutinerna ute på sjukhusen synes i regel tillgodose dessa intressen på ett tillfredsställande sätt.

Jag vill tillfoga att socialstyrelsen i hög grad har sin uppmärksamhet riktad på frågor som rör relationerna mellan sjukvårdspersonal, patienter och anhöriga till patienter med syfte att skapa förutsättningar för en i vidsträckt mening väl fungerande sjukvård.

Herr SELLGREN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för det fylliga svaret. Av svaret att döma skulle allt vara ganska bra ställt när det gäller relationerna mellan sjukhus, polis och anhöriga till någon skadad person. Så är emellertid inte fallet.

Det som har föranlett min fråga är en händelse som helt nyligen inträffat i en Norrlandsstad. Sonen i en familj väntas hem efter skolans slut strax efter middagstid. När han dröjer blir föräldrarna oroliga och ringer till polisen för att höra om någon olycka inträffat men får där ett nekande svar.

Frammot 19-tiden ringer sonen från sjukhuset för att tala om att han råkat ut för en trafikolycka. Han är fortfarande omtöcknad, eftersom han nyss har vaknat upp ur sin medvetslöshet. En sjuksköterska hjälper honom att tala om att han på hemvägen har råkat ut för en trafikolycka. Polis har tillkallats och ambulans har rekviderats, som forslar honom till sjukhuset. Föräldrarna får inte veta någonting förrän sonen själv ringer hem.

Fadern talar med personalen på sjukhuset som säger att man där inte har någon skyldighet att ringa och meddela i ett sådant fall. Polisen säger att uppgiftsskyldigheten ligger hos sjukhuset.

Fadern ringer då till rikspolisstyrelsen och får där beskedet, att några direkta instruktioner inte finns inom polisen men att det är praxis att kontakt skall hållas mellan sjukhus och polis i sådana frågor.

När jag har forskat vidare i denna sak har jag fått fram ungefär det samma som statsrådet har svarat. Vad jag har funnit är att sjukhuset som regel i akutfall skall meddela anhöriga men att det i samband med medvetslöshet och när patienten behöver identifieras är polisen som skall se till, som det står i svaret, att "dennes anhöriga underrättas om intagningen".

Här ligger alltså en oklarhet i reglerna: den ena institutionen, sjukhuset, skall svara i det ena fallet och den andra institutionen, polisen, skall svara i det andra. I en situation som jag relaterat kan man hamna någonstans mellan de båda parterna.

Det är möjligt att systemet, som statsrådet säger, som regel fungerar – och det tror jag också att det gör – men jag undrar vad statsrådets uttalande innebär att socialstyrelsen har uppmärksamheten riktad på frågorna. Kommer det instruktioner som ger klara och entydiga besked om hur polis och sjukhuspersonal i sådana situationer skall fungera?

Onsdagen den
7 maj 1975

*Om regler för
underrättelse till
anhöriga om
intagning av
patienter på sjukhus
i vissa fall*

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Givetvis kan misstag någon gång begås och anhöriga till nyintagna patienter inte få underrättelse att intagning på sjukhus har ägt rum. Vi fick här ett fall redovisat, där allt uppenbarligen inte hade varit väl beställt i det avscendet. Enligt vad jag har inhämtat är det dock ytterst sällsynt att socialstyrelsen får klagomål från allmänheten i de här hänseendena.

Det har i princip inte ansetts lämpligt att i detalj reglera sjukvårdspersonalens åligganden i sjukvårdslagstiftningen. Endast i de allvarliga fall där ett visst handlingssätt alltid bör tillämpas har detta angivits i lagstiftningen. Sålunda åligger det, som jag nämnde i mitt svar, enligt 31 § sjukvårdskungörelsen överläkare att se till att när en intagen patient avlider eller hans tillstånd allvarligt försämras någon av de närmaste anhöriga underrättas härom. Genom att ta in en sådan föreskrift i lagstiftningen har det klart markerats att andra hänsyn får vika i dessa fall.

Sedan får man komma ihåg att arbetsbelastningen på akutintagningarna med till följd därav nödvändig prioritering av insatserna givetvis ibland kan medföra att underrättelse till anhöriga vid lindriga skador och sjukdomsfall inte lämnas så snart som i och för sig vore önskvärt. Jag är dock av den uppfattningen att sjukhuspersonalen i regel utför dessa svåra och ibland grannliga uppgifter på ett utomordentligt sätt.

Herr SELLGREN (fp):

Herr talman! Vad jag här har anfört skall inte tas som någon anklagelse mot sjukvårdspersonalen för att den inte skulle sköta sina uppgifter grannliga. Jag vill understryka vad statsrådet sade att det här rör sig om undantagsfall. Men i sådana här sammanhang är även undantagsfallen beklagliga. När de då kan emanera från oklarheter i instruktioner – det behöver inte vara fråga om lagstiftning – om vem som skall göra vad när två myndigheter fungerar i ett och samma fall är förhållandena inte tillfredsställande. Jag frågade därför: Är statsrådet tillfredsställd med den här oklarheten? På vad sätt kan man skapa en överenskommelse mellan polis och sjukvårdspersonal om hur detta skall fungera?

Jag fick just nu relaterat för mig ett fall där en kvinna blev överkörd och forslad till lasarettet för ett svårt benbrott. Inte förrän dagen efter fick maken genom bekanta veta att hans hustru låg på lasarettet, svårt skadad i en trafikolycka.

Jag säger än en gång, att detta inte är någon kritik mot sjukvårdspersonalen. Och jag upprepar min fråga: Är statsrådet tillfredsställd med den oklarhet som råder i praxis?

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Jag har redan svarat att det beklagligtvis kan inträffa fall där underrättelsen till anhöriga inte fungerar tillfredsställande. Sådana fall blir naturligtvis observerade. Här har nu framkommit att i det fall

som herr Sellgren relaterade fungerade den inte. Socialstyrelsen har, som jag har sagt, uppmärksamheten riktad på frågor som rör relationer mellan sjukvårdspersonal, patienter och anhöriga till patienter. Sådana fall som har registrerats kommer helt naturligt av socialstyrelsen att observeras. Om det sedan i förlängningen skall behöva föranleda speciella åtgärder kan jag inte uttala mig om i dag, men givetvis kommer socialstyrelsen att uppmärksamma vad som inträffat och överväga om några åtgärder kan anses nödvändiga.

Herr SELLGREN (fp):

Herr talman! Även om herr statsrådet sade att han inte kunde veta resultatet av socialstyrelsens utvärdering av dessa frågor vill jag ändå fråga: Vad kan man vänta sig av socialstyrelsens utvärdering och av att socialstyrelsens uppmärksamhet är riktad mot de här frågorna, och när kan man vänta sig klarare regler i dessa sammanhang?

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Jag har redan svarat på denna fråga, och jag skall inte upprepa vad jag har understrukit om att systemet i de allra flesta fall fungerar väl.

Det finns också klart utarbetade rutiner på sjukhusen. Man bör dock i de här sammanhangen ha klart för sig att intagning av en person på sjukhus för de anhöriga innebär en dramatisk händelse, och att det därför är viktigt att de anhöriga samtidigt med underrättelsen om intagningen kan få en preliminär uppgift också om patientens tillstånd. För det mesta innebär ett sådant meddelande att de anhörigas oro kan stillas, och i allvarliga fall är det möjligt att samtidigt be t. ex. någon av de anhöriga komma till sjukhuset.

Jag har velat göra detta tillägg därför att dessa frågor ofta är komplicerade och stor hänsyn måste tas i olika avseenden. Vi har här, herr talman, haft tillfälle att diskutera ett fall som inträffat, och jag är övertygad om att socialstyrelsen också kommer att observera detta.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 14 Om skyldigheten att anlita lots

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr Rosqvists (s) den 15 april anmälda fråga, nr 164, och anförde:

Herr talman! Herr Rosqvist har frågat mig om jag anser att en befälhavare på ett fartyg bryter mot bestämmelse om skyldighet att anlita lots om han handlar mot lotsens anvisningar.

När lots anlitas – antingen detta sker frivilligt eller på grund av att befälhavaren i vissa fall är skyldig att anlita lots – ansvarar lotsen för

Onsdagen den
7 maj 1975

*Om skyldigheten att
anlita lots*

lotsningen enligt föreskrifterna i lots- och fyrkungörelsen. Detta innebär emellertid inte att befälhavaren befrias från det ansvar som han har enligt sjölagen för fartyget och dess säkerhet när det gäller navigering och manövrering. Handlar befälhavaren mot lotsens anvisningar får lotsen enligt kungörelsen frånsäga sig ansvaret för följderna men är ändå skyldig att, till dess lotsningen kan fortsätta i vanlig ordning, lämna upplysningar om farvattnets beskaffenhet i den mån han kan och befälhavaren begär det eller upplysningar ändå är påkallade med hänsyn till fartygets säkerhet. På detta sätt fullgör lotsen – även i en sådan situation – sin uppgift att bidra till fartygets säkra framförande.

Herr ROSQVIST (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på frågan. Jag är inte helt nöjd med det eller också förstod jag inte till fullo innebörden av det.

Kommunikationsministern har tidigare slagit fast att vi har obligatorisk lotsplikt och lotsskyldighet för fartyg med miljöfarliga laster som går i vissa leder längs våra kuster. Det kan under pågående lotsning eller när lotsning skall börjas inträffa att den lots som skall utföra denna säkerhetstjänst anser att de väderleksförhållanden som för tillfället råder förhindrar honom att fullgöra sitt arbete på ett säkert sätt. Tätt snöfall, tjocka eller dålig sikt kan orsaka att säkerhetsfaktorn är så reducerad att lotsen anser att lotsning över huvud taget inte kan ske. Om fartyget har dålig radar eller dålig utrustning i övrigt som inte lämnar tillräcklig hjälp för tillfället kan lotsen beordra att fartyget skall ankra. Har befälhavaren bråttom och vill komma i väg – många gånger är befälhavarna på fartygen jäktade – kan han fortsätta trots detta. Han bryter då mot den sjösäkerhet som lotsen är till för att bevaka. Visserligen skall lotsen även efter detta följa med och är skyldig att lämna alla anvisningar som han kan, men har lotsen förklarat att han inte kan lämna den säkra vägledning som lotsning innebär, följer han i realiteten med bara såsom passagerare. Då bidrar han inte mycket till säkerheten.

En särskild sakkunnig arbetar med den framtida utformningen av lotstväng. Kommer den aktualiserade frågan att prövas i det sammanhanget? Talar vi om obligatorisk lotsplikt, måste det innebära att det i vissa situationer verkligen gäller ett obligatorium. En befälhavare på ett undermåligt fartyg under bekvämlighetsflagg kan alltså i dag, trots den "obligatoriska lotsplikten" fortsätta och vingla fram i en led, även om vederbörande lots har förklarat att det inte går att fortsätta, även om det exempelvis finns risk för möte i en trång passage och därmed speciell anledning att tänka på säkerheten. Kan inte detta förhållande ändras?

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Den utredning som herr Rosqvist talar om och som leds av sjösäkerhetsdirektören Steen kommer inte att ägna sig åt den prin-

cipiella fråga som vi nu diskuterar. Den utredningen skall se över reglerna för skyldigheten att anlita lots. Den kommer alltså inte in på behörighetsfrågan och ansvarsfördelningen mellan befälhavare och lots.

Jag tycker emellertid, herr talman, att det svar som jag har lämnat klart anger att det ytterst är befälhavaren som har ansvaret för fartygets framförande. Jag upprepar en mening i mitt svar: "Handlar befälhavaren mot lotsens anvisningar får lotsen enligt kungörelsen frånsäga sig ansvaret för följderna men är ändå skyldig att, till dess lotsningen kan fortsätta i vanlig ordning, lämna upplysningar om farvattnets beskaffenhet i den mån han kan och befälhavaren begär det eller upplysningar ändå är påkallade med hänsyn till fartygets säkerhet."

Jag kan än en gång slå fast – om det nu är detta oklarheten gäller – att det i sista hand är befälhavaren på båten som har ansvaret.

Herr ROSQVIST (s):

Herr talman! Visst har befälhavaren ansvaret för fartyget, men anledningen till det obligatoriska lotstvånget var ju att man även ville ta hänsyn till miljön runt omkring. Om ett fartyg, som är lastat med kemikalier eller olja, grundstöter eller kolliderar i exempelvis Mälaren och lasten kommer ut i vattnet, orsakas stora skador, vilka inte omfattas av befälhavarens ansvar. Han ansvarar för sitt fartyg men inte på samma sätt för följderna i vatten och å stränder runtomkring. Det är ju i den preventiva avsikten som vi har infört det s. k. obligatoriska lotstvånget.

När detta lotstving nu inte kan fungera helt och hållet utan det har inträffat situationer, där befälhavaren har gjort på omtalat sätt, är vi tillbaka i samma situation som tidigare. Då gällde det endast att erlagga en viss avgift för lotsning vare sig lotsen anlätades eller inte. Men 1970 skärptes bestämmelserna i anslutning till propositionen om den nya lotsorganisationen. Då beslöts att det för fartyg med miljöfarliga laster i vissa leder var obligatoriskt att verkligen anlita lots. Men fortsätter det så här befinner vi oss inte i en bättre situation än 1970 när det gäller att värna om miljön i skärgårdar, innanhav och efter kusten. Och då man nu arbetar med utvidgade lotsbestämmelser – jag förmodar att det blir skärpta bestämmelser för anlåtande av lots – bör man se även på fullföljandet av bestämmelserna. Annars är det "obligatoriska lotstvånget" ord i stället för verklighet.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Det är klart att man skulle kunna diskutera det här länge, men jag tror inte att det är nödvändigt, därför att vad frågan gäller är egentligen – och det är väl detta herr Rosqvist är ute efter – vem som skall ha det slutliga ansvaret. Vi skall vara klara över att det är *en* sak att utfärda regler och förordningar om att i vissa farvatten och under vissa förhållanden gäller ett tvång att anlita lots, medan det är en annan sak vem som har det slutliga ansvaret om någonting händer, oavsett om befälhavaren själv har frånsagt sig hjälp av lotsen eller icke. Det

kan hända saker och ting – och gör det också – även i de fall då lots har anlåtats.

Jag är säker på att man skulle bryta sönder litet av rättsmaskineriet i det här sammanhanget, om man skulle börja väga för och emot när det gäller frågan om lotsen eller befälhavaren skall ha sista ordet. Jag fastslår än en gång att det är befälhavaren som har det slutliga ansvaret.

Herr ROSQVIST (s):

Herr talman! Vi är inte oense om vem som har det slutliga ansvaret för själva fartyget, men i de fall där lotsens närvaro ombord är betingad av det tvång som har införts befinner han sig ombord för att bidra till att värna vatten och miljö efter stränder och kuster. Är det på det sättet att befälhavaren helt och hållet kan åsidosätta lotsens anvisningar, betyder det ju att fartyget i realiteten går utan lots – lotsen finns med men har ingen funktion att fylla.

Det finns flera exempel på hur befälhavare med mindre utvecklad ansvarskänsla har åsidosatt reglerna, på ett flagrant sätt. Det är kanske fråga om befälhavare som kommer från länder där man inte alls har den insikten i och synen på miljövården som vi har här i Sverige och som inte hyser samma betänkligheter som vi gör mot att orsaka vattenförorening.

Får jag verkligen tolka kommunikationsministern så att han anser att de bestämmelser som nu gäller är tillfredsställande?

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! I vissa farvatten gäller bestämmelser om att lots obligatoriskt skall anlitas. I övriga farvatten har man möjlighet att anlita lots om man så önskar. Men det förhållandet att det i vissa fall råder ett tvång att anlita lots innebär ju inte att befälhavaren på fartyget kan överlämna ansvaret för dess framförande till lotsen. Det skulle vara en helt ny rättsordning, om inte befälhavaren skulle ha det slutliga ansvaret ifall någonting händer. Om man strikt skall följa rättsreglerna, så behöver befälhavaren inte lyssna till lotsens anvisningar ens i de farvatten där det är lotstväng.

Man kan inte tolka föreskrifterna så att lotsen i ett enda fall skulle överta ansvaret för fartyget. Detta är viktigt att slå fast innan debatten slutar, och jag förutsätter att herr Rosqvist inte heller menar någonting annat.

Herr ROSQVIST (s):

Herr talman! Jag menar att lotsen skall ha ett avgörande inflytande på fartygets manövrering och framförande i leder där obligatorisk skyldighet att anlita lots gäller. Det som gäller fartyget i övrigt har befälhavaren självfallet att svara för.

Om en grundstötning, kollision eller annan olycka sker, när det finns lots ombord, och befälhavaren har orsakat olyckan därigenom att han

helt och hållet har negligerat lotsens anvisningar, kan man då ändå hävda att befälhavaren har följt bestämmelserna om *obligatorisk* lotsplikt? Befälhavaren har själv upphävt obligatoriet, och lotsen har med andra ord blivit en rådgivare, vars råd befälhavaren fritt avstår från.

Den som tjänstgör som lots har en lång utbildning och kan farvattnet på sina fem fingrar. Annars vore han inte lots. Han lämnar inga anvisningar som är obefogade. Men befälhavaren har många gånger inte alls erforderlig insikt om de speciella lokala förhållanden som råder.

Mot den bakgrunden menar jag att talar man om obligatorisk lotsskyldighet, så måste också lotsens ord få väga betydligt tyngre än vad det tydligen gör i dag.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag vill anmoda de ärade talarna att iaktta gällande debattregler.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 15 Om installation av kommunikationsradio på tåg

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Börjesson* i Falköping (c) den 22 april anmälda fråga, nr 173, och anförde:

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping har frågat mig om jag är beredd att medverka till att kommunikationsradio installeras på de svenska tågen.

Utvecklingen och utbyggnaden av ett kommunikationsradiosystem, s. k. tågorderradio, på det svenska järnvägsnätet har pågått under flera år. I dag är hela den övre delen av malmbanan utrustad med tågorderradio och utbyggnaden fortsätter på sträckan Kiruna–Luleå. Vidare finns tågorderradio installerad inom Stockholmsområdet där samtliga pendeltåg i SL-trafiken har utrustats med radio. Erfarenheterna från dessa anläggningar kommer att ligga till grund för den fortsatta utbyggnaden av tågorderradio.

Jag vill erinra om att i årets budgetproposition uttryckligen anges att det i den föreslagna investeringsramen för SJ beräknats medel för införande i större utsträckning av tågorderradio.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga.

Jag vill erinra om att jag tidigare i en enkel fråga, som besvarades den 7 februari i fjol, aktualiserade önskemålet om kommunikationsradio för såväl person- som godståg för att därmed öka trafiksäkerheten på järnvägarna. Av det då lämnade svaret framgick att utbyggnad av kom-

Onsdagen den
7 maj 1975

*Om bibehållande
av skogsinstitutet i
Bispgården*

munikationsradiosystem "pågår både på malmbanan och inom SL-området. Arbetena beräknas vara slutförda under första halvåret 1974. Erfarenheterna av driften av dessa anläggningar blir avgörande för takten i den fortsatta utbyggnaden."

Det är därför som jag, herr talman, med stort intresse har tagit del av det svar jag fått i dag. Av det svaret att döma är erfarenheterna av anläggningarna på malmbanan och inom SL-området sådana att de, som statsrådet säger, "kommer att ligga till grund för den fortsatta utbyggnaden av tågorderradio", dvs. kommunikationsradio.

Jag tror att det är ytterst värdefullt att vi kan få kommunikationsradio på både person- och godstågen. Kommunikationsradio är ett viktigt medel för att skapa större trygghet och säkerhet för dem som färdas på järnväg. Önskvärt är därför att SJ i större utsträckning än vad som nu sker använder kommunikationsradio för att därmed, som jag nyss sade, skapa ökad säkerhet för såväl personal som trafikanter. Även om detta skulle innebära en ekonomisk satsning från SJ:s sida, tror jag att det betalar sig på såväl kort som lång sikt.

Jag ber än en gång att få tacka för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 16 Om bibehållande av skogsinstitutet i Bispgården

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN erhöll ordet för att besvara herr *Strindbergs* (m) den 17 april anmälda fråga, nr 170, till herr utbildningsministern, och anförde:

Herr talman! Herr Strindberg har frågat chefen för utbildningsdepartementet om han mot bakgrund av den ogynnsamma utvecklingen inom Hammarstrands kommun är beredd att medverka till att skogsinstitutet i Bispgården ej flyttas från kommunen. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Efter förslag av skogsbrukets yrkesutbildningskommitté beslöt statsmakterna år 1969 (prop. 1969:1 bil. 11, JoU 1969:1, rskr 1969:9) att två skogsinstitut skulle inrättas varav ett skulle förläggas till södra Sverige och ett till norra Sverige.

Kommittén föreslog att det norra skogsinstitutet skulle förläggas till Sollefteå. Där fanns bl. a. möjlighet till förläggning tillsammans med en befintlig skogsbruksskola. För lokalisering till Sollefteå talade vidare det centrala läget inom rekryteringsområdet, den goda tillgången på samhällsservice och övningsskogar samt förekomsten av gymnasieskola.

Dåvarande chefen för jordbruksdepartementet förordade för sin del i prop. 1969:1 bil. 11 att det norra skogsinstitutet skulle förläggas till Sollefteå. Riksdagen hade ingen erinran.

De skäl som låg som grund för 1969 års beslut att förlägga det norra

skogsinstitutet till Sollefteå gäller enligt min mening även i dagens läge. Jag är således inte beredd att föreslå någon ändring av detta lokaliseringsbeslut.

Jag är samtidigt väl medveten om det arbetsgivaransvar staten har för sina anställda i Bispgården. När den definitiva tidpunkten för lokaliseringen av det norra skogsinstitutet till Sollefteå fastställts får åtgärder övervägas för att ge den berörda personalen möjlighet till fortsatt tryggad sysselsättning.

Herr STRINDBERG (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga. Tyvärr var det inte så positivt som jag hade hoppats.

Statsrådet säger att riksdagen inte hade någon erinran när frågan om skogsinstitutets förläggning debatterades 1969. Jag vill emellertid påminna om att en partivän till statsrådet, herr Wikner, framhöll i debatten beträffande skogsskolan i Fors dels skolans utomordentliga lokaler, dels skolans tillgång till övningsskogar i närheten. Han pekade också på att – och det tycker jag var riktigt – en förflyttning av dåvarande skogsskolan i Fors till Sollefteå skulle medföra onödiga kostnader. På den punkten kan jag inte finna att någonting har förändrats. Skolan fungerar fortfarande väl. Den är visserligen något trångbodd men med relativt små medel skulle man kunna åstadkomma förbättringar så att den fungerade utomordentligt.

I min fråga framhöll jag att utvecklingen inom, som jag har skrivit, Hammarstrands kommun – det skall vara Hammarstrands arbetsmarknadsområde och Ragunda kommun – har varit ytterligt ogynnsam under de senaste tio åren. I underlaget till Länsplanering 1974 visar man att under en tioårsperiod har antalet sysselsatta inom Ragunda kommun minskat med ungefär 1 000 personer. Prognosen fram till 1980 är fortfarande lika negativ. Man räknar med en fortsatt minskning.

Jag har ännu inte fått klart för mig vilka sakliga skäl som finns för att flytta skolan från Bispgården till Sollefteå. Det talas om rekryteringsområde osv. Såvitt jag vet har skogsinstitutet i Fors i dag en utomordentligt god rekrytering. Avståndet mellan Bispgården och Sollefteå är 45 km. Man har goda möjligheter att från skolan i Fors utnyttja resurser även i Sollefteå.

Eftersom glädjande nog ingenting har hänt under de sex år som gått sedan beslutet fattades i riksdagen och eftersom skolan har fungerat tillfredsställande skulle jag vilja vädja till statsrådet att fortsätta att skynda långsamt och ta beslutet under allvarlig omprövning. Jag tror att den skogligen utbildningen och utvecklingen i östra Jämtland skulle tjäna på det. Jag hoppas, som sagt, att statsrådet verkligen vill överväga detta.

Överläggningen var härmed slutad.

Onsdagen den
7 maj 1975

*Om åtgärder för att
avskaffa påminnel-
ser om att Sverige
är en monarki*

§ 17 Om åtgärder för att avskaffa påminnelser om att Sverige är en monarki

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr *Burenstam Linders* (m) den 9 april anmälda interpellation, nr 50, till herr statsministern, och anförde:

Herr talman! Herr *Burenstam Linder* har i en interpellation ställt följande frågor till statsministern.

1. Är statsministern beredd att redogöra för vilka beslut som centralt fattats och vilka direktiv som utgått rörande åtgärder syftande till att i officiella sammanhang avskaffa olika påminnelser om att Sverige fortfarande är en monarki, samt för vilka ytterligare åtgärder av detta slag som eventuellt planeras?

2. Vill statsministern redovisa regeringens syn på dylika åtgärders överensstämmelse med den grundlag varom riksdagen i stor enighet beslutat?

3. Vilka motiv kan statsministern åberopa för att ändra sådana benämningar på kulturella och liknande institutioner som förklaras av att institutionerna ursprungligen tillkommit genom kungliga initiativ?

Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

Den 28 november förra året hade jag tillfälle att här i kammaren som svar på en enkel fråga av herr *Björck* i *Nässjö* lämna en redogörelse för bakgrunden till att ordet *Kungl.* inte längre borde användas framför namnet på statliga myndigheter och institutioner. Jag framhöll därvid att ordet *Kungl.* aldrig används framför myndighets namn i myndighetens egen instruktion eller i lagar eller andra författningar där myndigheten omnämns, att ordet *Kungl.* var att anse som en markering av det lyd-nadsförhållande i vilket de statliga myndigheterna enligt den fram till år 1975 gällande regeringsformen stod till kungen *samt att* ett slopande av ordet *Kungl.* framför myndighets namn var en konsekvens av den nya regeringsformen enligt vilken det är regeringen som styr riket. Jag skall inte här gå in ytterligare på vad jag då anförde i denna sak utan nöjer mig med att hänvisa till kammarprotokollet. Jag vill bara erinra om att eftersom det inte finns något beslut om att ordet skall användas, så har det inte behövt fattas formellt beslut om att användningen skall upphöra. Dessutom är det så att myndigheterna själva, i vart fall under de senaste tio åren, i allt större utsträckning har tagit bort ordet *kunglig* från sina namn.

Som svar på herr *Burenstam Linders* två första frågor vill jag därutöver bara tillägga att de åtgärder som har vidtagits och de rekommendationer som har utfärdats på detta område uteslutande har haft till syfte att åstadkomma en terminologisk och formell anpassning till de förhållanden som har inträtt sedan den nya regeringsformen har börjat tillämpas. Om herr *Burenstam Linder* tror sig kunna ana andra motiv för dem, tar han miste.

Onsdagen den
7 maj 1975

*Om åtgärder för att
avskaffa påminnel-
ser om att Sverige
är en monarki*

Till den tredje frågan vill jag anföra att regeringen självfallet inte lägger sig i hur privaträttsliga subjekt som t. ex. vissa kulturella och vetenskapliga institutioner betecknar sig själva. Såvitt jag vet kommer t. ex. vetenskapsakademien att redovisas med ordet Kungl. i sitt namn även i årets Statskalender.

Till sist vill jag ta upp en passus i herr Burenstam Linders interpellation, där han tycks vilja göra gällande att regeringen genom någon åtgärd i detta sammanhang skulle ha åsidosatt gällande lag. Herr Burenstam Linder torde mena att rekommendationen i ett meddelande från utrikesdepartementet om att utlandsmyndigheterna bör använda lilla riksvapnet står i strid med 1908 års lag om rikets vapen. Till detta är att säga att 1908 års lag enbart beskriver vapnets utseende men inte reglerar deras användning.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Vi har lyssnat till justitieministern, men vi borde ha fått lyssna till statsministern.

De nuvarande ansträngningarna att i smyg bortsopa yttre tecken på att Sverige är en monarki är ett juridiskt spörsmål, men i ännu högre grad en grundläggande politisk fråga. De bringar i tvivel regeringens ord i en överenskommelse som träffats om innehållet i vårt monarkiska statsskick. De bringar också i tvivel socialdemokratins önskan att på sikt hålla fast vid överenskommelsen som sådan, för att i stället förverkliga sitt republikkrav.

I sitt svar säger herr Geijer "att de åtgärder som har vidtagits och de rekommendationer som har utfärdats på detta område uteslutande har haft till syfte att åstadkomma en terminologisk och formell anpassning till de förhållanden som har inträtt sedan den nya regeringsformen har börjat tillämpas." Herr Geijer tillägger: "Om herr Burenstam Linder tror sig kunna ana andra motiv för dem, tar han miste."

Jag vill gärna tro herr Geijer, men det är inte lika lätt att tro herr Palme i den här frågan. Han har sagt att man med ett penndrag kan ändra Sverige till republik och att monarkin blott är en plym. Därför, herr talman, hade det varit värdefullt om herr Palme själv fått ge sin syn på och sin förklaring till de förändringar som nu smygs på. Det var i hans namn som kompromissen i grundlagsfrågan ingicks. Det var tilltron till de ord som hans regering givit som bringats i tvivel genom de förändringar som nu görs. Det är han som angivit andra riktlinjer för socialdemokratins politik i fråga om statskicket än de som herr Geijer nu hävdar. Det är därför han borde ha tagit till orda. När statsministern inte längre behöver ägna riksdagen tid, som statsråden gjorde då de tillika var riksdagsmän, är det inte för mycket begärt att han tagit tillfället att i riksdagen förklara varför åtgärder vidtagits som på detta sätt bringar överenskommelser och framtida riktlinjer i tvivel.

Grundlagsändringarna utgick ifrån att, som det står i propositionen "statschefens person och hans namn inte knyts till beslut och åtgärder

Onsdagen den
7 maj 1975

*Om åtgärder för att
avskaffa påminnel-
ser om att Sverige
är en monarki*

inom statslivet med politisk innebörd". Däremot skulle inga förändringar böra vidtas i statschefens ceremoniella och representativa funktioner som för riket sammanhållande symbol.

Att det skulle göras *ändringar* av den typ som nu görs hade inte diskuterats vare sig i propositionen eller konstitutionsutskottets betänkande, inte heller diskuterades något sådant inom grundlagberedningen.

Eftersom de här ändringarna inte är att betrakta som obetydliga och eftersom långa rader av andra vad regeringen kallar konsekvensändringar faktiskt blev diskuterade och klargjorda, måste detta betyda att man inte avsåg eller då åtminstone inte ville säga att man önskade göra dessa andra ändringar som nu görs.

I moderata samlingspartiets partimotion i grundlagsfrågan utgick vi också från detta förhållande och framhöll i överensstämmelse med detta: "När det mer generellt gäller de sedvanliga och traditionella förmåner och hedersbetygelser som tillkommer monarken i olika sammanhang, utgår vi likaså ifrån att någon ändring i rådande praxis ej avses och ej kan ifrågakomma som en konsekvens av att konungen uttryckligen fråntages de befogenheter som hittills formellt tillhört honom. Det gäller t. ex. användningen av konungens bild i samband med myntprägling och frimärksutgivning, hans ställning som beskyddare av lärda samfund m. m. Det ter sig likaså självklart att svenska myndigheter, verk och militära förband allt framgent använder beteckningen 'kunglig'."

När nu sådana ändringar i efterhand smygs på kan det inte annat än förefalla oss svekfullt. Det är ändringar i ceremoniella, representativa och symboliserande funktioner som statschefen i konungariket Sverige har haft och bör ha med tanke bl. a. på att något annat inte sagts. Vi ansåg detta så klart att vi inte framställde något yrkande på denna punkt i vår motion och vi begärde inte heller votering om den uppfattning som jag här citerade. Man behöver ju inte yrka på det som enighet föreligger om. Vår tolkning lämnades också oemotsagd av utskottet. Den blev vederbörligen föredragen i utskottet, så den kan inte ha varit utskottsledamöterna obekant. I dechargedebatten häromdagen hävdade den socialdemokratiska ordföranden i konstitutionsutskottet att det förhållandet att utskottet inte tog avstånd från vår uppfattning i denna fråga saknar bevisvärde eftersom det skulle bli ett alltför oformligt utskottsarbete om man på det viset behövde bemöta allt som sägs i motioner. Men, herr justitieminister, i en så viktig fråga som en grundlagsändring måste utskottet faktiskt arbeta på det viset att det i texten behandlar inte bara formella yrkanden, utan även viktiga tolkningar av grundlagsförslagets innebörd som kan framkomma i motionstexter.

Vad nu justitieministern har att säga i den här frågan från sina mera juridiska utgångspunkter, det vet vi ju redan, eftersom – som herr Geijer själv påpekade – han besvarade en liknande interpellation i höstas. Därför fanns det ingen anledning för mig att upprepa en fråga till herr Geijer. När nu ändå justitieministern fått överta denna fråga som jag riktade till statsministern, vill jag självfallet tacka honom för svaret och ta det

Onsdagen den
7 maj 1975

*Om åtgärder för att
avskaffa påminnelser
om att Sverige
är en monarki*

som utgångspunkt för kommentarer.

Ämbetsverk som bär upp en förvaltningstradition som genom århundraden skapat en för rättstryggheten betydelsefull oväld skall inte längre i tradition få kallas "kungliga". Regimenten med anor från svensk stormaktstid skall inte få vara "kungliga". Ambassader – konungariket Sveriges ansikte utåt – skall inte kallas "kungliga". Operan skall inte få heta Kungl. Teatern utan Svenska Operan AB. Kungl. Myntkabinetet skall, om regeringen får som den vill, heta Mynthistoriska Museet.

Vad är nu grunden för sådana här ändringar enligt herr Geijer? Jo, det är att Kungl. markerar ett lydnadsförhållande som myndigheterna stod i till kungen så länge den gamla regeringsformen gällde men som enligt den nya regeringsformen inte existerar.

Men, herr Geijer, om ordet Kungl. markerar ett lydnadsförhållande som fanns enligt den gamla regeringsformen, hur kunde det då komma sig att bra många myndigheter redan innan den nya grundlagen hade kommit till inte kallades kungliga? Hur kan det vara så som herr Geijer säger i interpellationssvaret "att myndigheterna själva, i vart fall under de senaste tio åren, i allt större utsträckning har tagit bort ordet kunglig från sina namn" om det varit ett sådant här lydnadsförhållande? Det enkla förhållandet att inte alla myndigheter hette Kungl. så länge den gamla grundlagen gällde visar alldeles klart att det inte var fråga om att markera något lydnadsförhållande.

I själva verket, herr talman, anser jag att herr Geijers tal om lydnadsförhållande är tvivelaktigt om inte rent farligt. Det är riktigt att det i svensk rätt finns en instansordning, men något lydnadsförhållande existerar inte för ämbetsverken. De är självständiga. De skall följa lag och förordning, men de skall inte lyda regeringen. Ministerstyrelse – att lyda ministrar – är helt främmande för vårt styrelsesätt.

Herr Geijers argument om lydnadsförhållande är ingenting annat än ett dåligt svepskäl för att beträda republikanska banor. Jag tycker också, herr Geijer, att det är en feghetens politik att inte våga säga det rent ut så att svenska folket får tillfälle att bilda sig en uppfattning om den politik som bedrivs.

Epitetet Kungl. markerar i stället två andra ting. Det visar liksom beteckningen "stats" att det är fråga om ett offentligt organ och inte ett privat. Vidare är ordet Kungl. en markering av det statsskick som råder i vårt land. Anledningen till att våra ambassader borde kallas Kungl. är att de företräder ett land vars statsskick är konungarikets. I inget av dessa två avseenden har en förändring inträtt genom att vi har fått en ny grundlag. De olika myndigheterna är fortfarande offentliga och inte privata och de verkar i konungariket Sverige, inte i republiken Sverige.

Vad beträffar ambassaderna är nymodigheterna som allra mest utmanande. Här är det inte bara – som jag redan påpekat – alldeles klart att beteckningen Kungl. är en markering av vilket statsskick vi har i Sverige, utan det är också så att kungen har inte bara rent symbolmässiga

Onsdagen den
7 maj 1975

*Om åtgärder för att
avskaffa påminnel-
ser om att Sverige
är en monarki*

funktioner i våra relationer med främmande länder. Kungen är ordförande i utrikesnämnden. Han undertecknar våra ambassadörers kreditivbrev. Han mottager utländska sändebud i Stockholm när dessa skall ackrediteras. Detta utöver det grundläggande att kungen är rikets statschef och rikets högste företrädare utåt med en folkrättsligt central ställning gör nyordningen på utrikesdepartementet till en bedrövlig oordning.

Till denna oordning hör att man i det cirkulär som utgått till våra beskickningar konstaterar att "det bör i sammanhanget observeras att stora riksvapnet numera är att anse som det Kungl. Husets personliga vapen. Myndighet bör begagna lilla riksvapnet." I min interpellation har jag kritiserat detta märkvärdiga konstaterande som chefen för den administrativa avdelningen på UD tillåter sig – såvitt jag begriper på högre order – att göra. Herr Geijer avslutar sitt interpellationssvar med att ta upp detta avsnitt och säger att jag "tycks vilja göra gällande att regeringen genom någon åtgärd i detta sammanhang skulle ha åsidosatt gällande lag". Det har man inte gjort, menar justitieministern, eftersom 1908 års lag om rikets vapen, som han säger, "beskriver vapnets utseende men inte reglerar deras användning".

Detta herr Geijers svar är märkligt av två anledningar. För det första reglerar 1908 års lag inte bara vapnets utseende. Det sägs nämligen i 1 § av den lagen: "Rikets vapen äro två, stora vapnet och lilla vapnet." Av detta måste rimligen framgå att stora vapnet kan användas som rikets vapen.

För det andra gällde min kritik att regeringen genom en UD-tjänsteman låter meddela att "stora riksvapnet numera är att anse som Kungl. husets personliga vapen". En sak är att säga att ambassaderna skall använda lilla riksvapnet. En sådan bestämmelse hade jag uppfattat som sakligt olämplig men antagligen inte olaglig. En annan sak är att helt enkelt som i detta fall uttala, att stora riksvapnet är Kungl. husets personliga vapen. Jag kan inte förstå annat än att det uttalandet strider mot 1908 års lag om rikets vapen och därmed också mot den verklighet som rått intill denna dag. Vad menas f. ö. med ordet "numera" i detta sammanhang? Är chefen för den administrativa avdelningen på UD befullmäktigad att skicka ut ett cirkulär där han utan vidare förklarar, att det stora riksvapnet är att betrakta som Kungl. husets personliga vapen?

Låt mig så övergå till formen för beslutet om att slopa beteckningen Kungl. Herr Geijer säger "att eftersom det inte finns något beslut om att ordet skall användas, så har det inte behövt fattas formellt beslut om att användningen skall upphöra".

Detta att det inte behövs något beslut att ta bort ordet Kungl., eftersom det inte finns något beslut att det skall heta Kungl., är ett argument som herr Geijer flera gånger framfört. Men är det verkligen riktigt? Har herr Geijer verkligen gjort grundläggande historiska studier, som det ju bör bli fråga om i detta fall, så att han är säker på att det inte i en hel del fall verkligen finns beslut på att olika myndigheter och institutioner skall heta Kungl.?

Onsdagen den
7 maj 1975

*Om åtgärder för att
avskaffa påminnelser
om att Sverige
är en monarki*

I tidigare instruktioner för ämbetsverk har beteckningen Kungl. använts. Att den under senare år tagits bort där men inte i själva namnet är väl snarast att betrakta som en åtgärd ägnad att förkorta instruktions-texterna. Någon annan förklaring är i själva verket inte möjlig, eftersom institutioner, i vars instruktion inte ordet Kungl. ingått, trots detta har betecknats som Kungl.

Men, herr Geijer, även om det inte skulle finnas sådana beslut från äldre tider vore regeringens argument dåligt. I rättstillämpningen finns den principen i många sammanhang hävdad, att förhållanden som länge gällt, gäller även om de inte grundats i formella beslut. Inom fastighetsrätten finns regler om urminneshävd. I andra sammanhang finns regler om sedvanerätt. Det vore därför ett minimum att regeringen bekvämade sig, om den önskade ändra på förhållanden grundade i månghundraåriga traditioner, att lägga fram förslag härom på ett formellt riktigt sätt. Det kan inte vara någon omänsklig extra börda. Att så inte skett bestyrker att man velat smussla, att man inte har riktigt hederliga avsikter. Det är därför man börjar tvivla på halten i den överenskommelse vi varit med om att träffa i vissa delar av författningsfrågan och på regeringens önskan att värna om det monarkiska statskick som den nya författningen grundar sig på.

Vi har sedan frågan om vissa kulturella och vetenskapliga institutioner och benämningen av dessa. Herr Geijer säger att "regeringen självfallet inte lägger sig i hur privaträttsliga subjekt --- betecknar sig själva". Jag vågar ta risken att säga att detta påstående strider mot det verkliga förhållandet. Vad gäller operan har det alldeles klart sagts att statsrådet Zachrisson låtit förstå att en namnändring vore önskvärd. Det vore intressant om herr Geijer vågade bestrida detta. De icke-politruker som ingår i styrelsen för operan är klart emot en namnändring, har det sagts mig. Man anser sig ha starka sakskäl mot en namnändring, bl. a. det att operan i utlandet hunnit bli känd och erkänd under sitt gamla namn och att det är försvårande i det internationella utbytet med en namnändring.

Vad beträffar myntkabinettet är det ju så att ingen hade ens hört talas om någon namnändring förrän man noterade i kulturpropositionen att utbildningsministern på s. 244 talade om myntkabinettet och på s. 246 om mynthistoriska museet. Det förefaller om något som om regeringen här hade lagt sig i. Av sakliga skäl är en namnändring i det fallet ovälkommen, vilket har framhållits i utförliga inlagor av kunnigt folk, riktade till kulturutskottet.

I det här fallet, herr talman, finns det ett mycket intressant exempel på hur maktutövningen går till. Föreståndaren för myntkabinettet, Brita Malmer, skrev den 17 april till kanslichefen i kulturutskottet ett brev, där hon bl. a. sade följande:

"Efter samråd med riksantikvarie Pålsson ber jag genom Er få följande kompletterande synpunkter i namnfrågan meddelade till utskottet. --- Jag förstår nu att namnfrågan utmynnat i ett val mellan 'Myntkabinettet'

Onsdagen den
7 maj 1975

*Om åtgärder för att
avskaffa påminnel-
ser om att Sverige
är en monarki*

och 'Mynthistoriska museet', och att det kompromissförslag som personalskrivelsen i första hand förordar, saknar relevans. I valet mellan namnet 'Myntkabinettet' utan epitetet 'Kungl.' och utan förklarande underrubrik och namnet 'Mynthistoriska museet' får jag härmed utan tvekan förorda namnet 'Mynthistoriska museet'. --- Ett slopande av det nuvarande namnet framstår som en förutsättning för att den nya institutionen skall kunna tillgodogöra sig den genom omorganisationen vunna självständigheten ---."

Det här är ett ganska avslöjande brev. Den socialdemokratiska f. d. statssekreteraren herr Pålsson ringer upp chefen för myntkabinettet och säger, att valet inte gäller att institutionen som tidigare skall få heta Kungl. myntkabinettet, utan står mellan två andra alternativ. På det viset vill herr Pålsson få Brita Malmer att ändra den uppfattning som har kommit till uttryck i en tidigare personalskrivelse till kulturutskottet. Men – och det är intressant – herr Pålsson ger fru Malmer helt felaktiga upplysningar om de alternativ som verkligen gäller vilket antagligen kommer att framgå av det utskottsbetänkande som kommer angående kulturpropositionen. Genom sina påtryckningar och med dessa felaktiga upplysningar lyckas han också få till stånd en ny skrivelse, präglad av uppgivenhet. Vidare förefaller det, att döma av den nya skrivelsen som jag citerat, som om herr Pålsson har använt hot; jag betonar att det *förefaller* så. Fru Malmer har nämligen bibringats den uppfattningen att om man inte slopar det nuvarande namnet Kungl. Myntkabinettet kommer institutionen att mista sin självständiga ställning.

Detta är anmärkningsvärt. Hur påtryckningskanalerna går i det nuvarande Sverige med regeringspartiets företrädare på snart sagt alla håll är oklart. Men desto nödvändigare, herr justitieminister, är det att de beslut som fattas åtminstone står på en formellt riktig grund. När herr Geijer försöker göra gällande att "regeringen självfallet inte lägger sig i" skorrar det mycket falskt.

Herr talman! Jag tvingas till den slutsatsen att de resonemang som herr Geijer för i sitt interpellationssvar vilar på en bräcklig grund, om de nu vilar på någon grund över huvud taget. Resonemanget att ordet Kungl. måste tas bort, eftersom det på något vis skulle innebära ett lyd-nadsförhållande som ändrats genom att vi fått en ny grundlag, tror jag det är mycket svårt att få någon juridisk expertis med på. Ordet hänför sig i stället till att institutionen i fråga är ett offentligt organ i ett land med ett monarkiskt statskick. Så var läget före grundlagsändringen, och så är det efter grundlagsändringen.

Idén att man inte behöver fatta några formella beslut för att ändra de här namnen, eftersom beslut om att namnen skulle införas aldrig har träffats, är också märkvärdig. Själva utgångspunkten förefaller obestyrkt, och under alla omständigheter borde sedvana och tradition, om en förändring skall ske, kräva att formella beslut tas. Rättstrygghet och oväld fordrar också att beslut inte genomdrivs genom påtryckningar och hot utan genom formella beslut, öppet redovisade för allmänhetens be-

grundande.

En fråga som herr Geijer också måste besvara är om regeringen överväger ytterligare förändringar eller initiativ i den här riktningen. Ett besked på den punkten måste kunna ges – och ges här.

En kompromiss, herr talman, om viktiga avsnitt i författningen har ingåtts. I smyg sviker regeringen innehållet i vissa delar av den överenskommelsen. Detta kan bara tolkas som ett försök att i republikanskt nit avskaffa tecknen på att Sverige är ett kungarike. Vi vänder oss emot sådana försök. Som vi ser saken spelar monarkin en viktig roll som en sammanhållande kraft ovanför de dagliga politiska motsättningarna.

I detta anförande instämde herrarna Clarkson (m) och Hovhammar (m).

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Jag noterade att herr Burenstam Linder minst tre gånger använde uttrycket "i smyg" – eller "smyga på" eller liknande uttryck – för de förändringar som här i vissa fall har skett i benämningar på ämbetsverk m. m. Han talade även om ett svekfullt förfarande från regeringens sida. Herr Burenstam Linder skulle väl tala om vad det är för beslut som regeringen har fattat och som innebär att man "smugit på" eller förfarit svekfullt.

Beträffande detta att en del ämbetsverk har använt ordet Kungl. som beteckning frågar herr Burenstam Linder om jag har gjort några historiska studier för att få klarhet i om det beror på något regeringsbeslut eller kungligt beslut att man har börjat använda dessa benämningar. Ja, herr Burenstam Linder, mina medarbetare har försökt leta, men vi har inte kunnat hitta någonting. Jag kan ju inte garantera att det inte kan finnas begravt någonstans långt tillbaka i tiden, men vi har trots bemödanden inte kunnat hitta något, och jag har heller inte hört att herr Burenstam Linder har hittat något.

I den gamla regeringsformen, herr Burenstam Linder, stod det ju i 47 § att domstolar och ämbetsverk skall "lyda Konungens bud och befallningar". Det var ett lydheidsförhållande, såsom den gamla grundlagen angav det. Även om herr Burenstam Linder inte vill acceptera att ämbetsverken lyder under regeringen enligt den nya grundlagen, så sorterar de i varje fall under regeringen och inte under kungen, som ju numera, såsom herr Burenstam Linder själv framhöll, har ceremoniella och representativa uppgifter men inte uppgifter av det slag som den gamla grundlagen formellt angav.

Sedan är det faktiskt så att det här med ordet Kungl. har varit varierande. Långt innan den nya grundlagen kom till har, utan att någon – såvitt jag vet – protesterat mot det eller diskuterat det, ett flertal myndigheter på eget initiativ tagit bort ordet Kungl. Jag kan här nämna fyra bara som exempel – socialstyrelsen, bostadsstyrelsen, postverket och televerket.

Att man nu i Statskalendern inte lägre avser att redovisa ämbetsverken

Nr 76

Onsdagen den
7 maj 1975

*Om åtgärder för att
avskaffa påminnelser
om att Sverige
är en monarki*

Onsdagen den
7 maj 1975

*Om åtgärder för att
avskaffa påminnel-
ser om att Sverige
är en monarki*

med beteckningen Kungl. är ingenting som grundar sig på något beslut av regeringen, eftersom det, som jag har framhållit flera gånger tidigare, inte är en sak som regeringen behöver besluta om i vare sig den ena eller den andra riktningen.

I fråga om stora och lilla riksvapnet, herr Burenstam Linder, sade jag i svaret att 1908 års vapenlag bara reglerade dessa riksvapens utseende men inte när och av vem de skall eller får användas. Lagen tar inte ställning till frågan vems vapen stora resp. lilla riksvapnet egentligen är.

När det nu har hävdats att stora riksvapnet är kungens vapen och lilla riksvapnet är statens symbol vill jag säga att detta är ju i viss mån en akademisk eller kanske rättare sagt en heraldisk fråga. Men som stöd för ståndpunkten att stora riksvapnet är kungens vapen kan åberopas, herr Burenstam Linder, förutom viss heraldisk expertis också en framträdande företrädare för herr Burenstam Linders parti, nämligen herr Håstad. I en motion till 1949 års riksdag konstaterade han: "Till sitt historiska och vapenrättsliga ursprung är stora riksvapnet den svenke konungens vapen och lilla riksvapnet den svenska statens symbol."

Uppfattningen att myndigheterna bör använda lilla riksvapnet ligger i linje med den åsikt i frågan som herr Håstad sålunda gav uttryck åt. Det kan f. ö. framhållas att numera bl. a. högsta domstolens och regeringsrättens sigill efter samråd med riksheraldikern upptar lilla riksvapnet i stället för som tidigare det stora.

Det är möjligt att den här frågan kan bli föremål för teoretikernas utläggningar, men som herr Burenstam Linder finner finns det i varje fall framstående förespråkare för den ståndpunkt som utrikesdepartementet i sin rundskrivelse har givit uttryck åt. Jag kan inte ge någon förklaring till att det i den skrivelsen står "numera". Jag hajade själv till när jag hörde det. Men det är ju inte något avgörande för bedömningen av denna debatt om man i den här skrivelsen har skrivit "numera" eller ej.

Beträffande institutionernas namn vill jag svara herr Burenstam Linder att regeringen lägger sig inte i hur privata institutioner betecknar sig själva. Herr Burenstam Linder återger i sin interpellation en uppgift om att "Gustav III:s gamla opera" skall döpas om till Svenska Operan AB, och herr Burenstam Linder upprepade det i sin replik här. Bortsett från att det knappast kan vara någon nyhet för herr Burenstam Linder att en ombildning av operan är aktuell vill jag bara framhålla två saker. För det första: Frågan om ett aktiebolags namn är en sak som avgörs av bolaget självt. För det andra: Något beslut i namnfrågan har, såvitt jag har mig bekant, inte fattats. I den mån något namn har nämnts har det varit fråga om förslag som diskussionsvis har förts fram.

Jag kan inte gå in närmare på frågan om beteckningen av myntkabinettet, för jag har inte tillräckliga kunskaper om hur den frågan ligger till. Jag vill bara påpeka att herr Burenstam Linders redogörelse var felaktig så till vida att den åberopade herr Pålsson aldrig har varit statssekreterare. I övrigt kan jag inte kontrollera om uppgifterna var riktiga.

Jag skall allra sist svara på herr Burenstam Linders fråga om regeringen avser – det stod redan i interpellationen – att vidta några ytterligare åtgärder som berör beteckningen Kungl. e. d. Som jag tidigare sagt har regeringen inte fattat några beslut i det här avseendet, och jag kan bara svara herr Burenstam Linder att jag inte känner till att någon fråga som berör detta spörsmål är aktuell i dag.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Den motion av herr Håstad som herr justitieministern citerade ledde till att det tillsattes en utredning om denna fråga, och den slutsats man kom till i den utredningen var den motsatta till den som justitieministern här försökte haka upp sitt resonemang på. Utredningen framlade sitt betänkande 1966. Men eftersom utredningens slutsatser inte passade regeringen, så kanske det är det som gjort att de inte har föranlett några vidare åtgärder från regeringen. Som jag ser det är det emellertid betydligt mera vederhäftigt att se på utredningsresultatet än på herr Håstads motion. Därför vidhåller jag också, att när det i 1 § i den åberopade lagen – som fortfarande gäller – står att rikets vapen är stora och lilla riksvapnet, så är det synnerligen märkligt att en chef för en administrativ avdelning på utrikesdepartementet plötsligt skickar ut ett cirkulär i vilket det står att numera är det stora vapnet att betrakta som Kungl. husets personliga vapen.

Herr Geijer sade att man hade gjort efterforskningar om huruvida det fanns något beslut om att olika myndigheters namn skulle innehålla beteckningen Kungl. eller inte, men han hade inte hittat något sådant beslut. Ja, jag har också försökt göra sådana efterforskningar och talat med juridisk sakkunskap, och då har man sagt att det sannolikt finns sådana beslut.

Men frågan är ju inte av den valören att man bör använda arbetsdag efter arbetsdag för att försöka ta rätt på hur det förhåller sig med den saken. Slutsatsen är självklar. Om man som justitieministern inte är riktigt säker på huruvida det tidigare har fattats något sådant beslut, om man inte kan garantera det, så skall regeringen, när den ändrar ett namn, göra det i juridiskt formellt riktiga former. Det tycker jag faktiskt att herr Geijer skulle kunna erkänna i en replik.

När herr Geijer säger att han inte kan garantera att det inte fattats sådana namnbeslut är det utomordentligt motbjudande att inte besluta om ändring i detta avseende på ett formellt riktigt sätt. Det är av sådana anledningar som jag vidhåller att vad som nu sker, det sker i smyg. Jag upprepar det gärna en fjärde och en femte gång. Och det bästa beviset för det har justitieministern själv givit i sitt inlägg.

Det är väl också konstigt att frågan om hur ambassaderna skall benämnas utomlands inte fordrar ett beslut. Skall det verkligen vara så? Jag är inte jurist. Jag är t. o. m. så okunnig att jag inte visste att herr Pålsson inte var statssekreterare, som jag trodde. Det har i dessa sammanhang funnits två personer med namnet Pålsson. Men när nu Sverige

Onsdagen den
7 maj 1975

*Om åtgärder för att
avskaffa påminnelser om att Sverige
är en monarki*

är ett kungarike – och så vill ju också herr Geijer ha det i den nya författningen – och det är konungariket Sverige som uppträder utomlands, där ambassaderna är ansiktet utåt, och när Konungen har en lång rad funktioner utöver de rent symbolmässiga och dessutom är statschef och som sådan har en central folkrättslig ställning, så är det för mig utomordentligt märkligt att det skall kunna sitta en byråchef eller annan tjänsteman på utrikesdepartementet och skicka ut ett litet cirkulär i vilket det står att ambassaderna inte längre skall ha beteckningen Kungl. Jag upprepar ännu en gång att ett sådant uppträdande, utom det att det är juridiskt märkvärdigt, också är ett tecken på att här försiggår det smygoperationer.

Och varför smyger man? Ja, det måste bero på att man på något sätt tycker att man inte vill redovisa detta, eftersom man medger att det kanske inte rimmar med den överenskommelse som den nya författningen bygger på i detta avseende. Jag upprepar – herr Geijer sade ingenting om det – att påpekandet i vår grundlagsmotion lämnades oemotsagt av utskottet, och jag understryker att herr Geijer själv har sagt att kungen skall ha ceremoniella, representativa och symboliserande funktioner – men det är just det som man nu håller på att plocka bort! Det är därför jag vågat säga att uppträdandet inte bara är något som sker i smyg, utan det är också svekfullt.

Herr Geijer påpekade på nytt att många ämbetsverk och myndigheter själva – han anförde fyra exempel, bl. a. bostadsstyrelsen och socialstyrelsen – tvättat bort benämningen Kungl. Det måste ju vara ett tecken på att beteckningen Kungl. inte användes för att ange ett lydtnadsförhållande. Den paragraf i den gamla grundlagen som herr Geijer läste upp kan därför inte anses vara tillämplig på just detta förhållande. Grundlagen gällde ju på den tiden. Även om det reella innehållet i den gamla grundlagen kommit att bli ett annat än det bokstavliga genom att det gått bra många år sedan 1809 så iaktogs likväl formerna. Ni satt t. ex. fortfarande i konselj. Eftersom formerna fortfarande iaktogs skulle rimligen om det hade varit fråga om ett lydtnadsförhållande formen ha iakttagits också när det gällde myndigheters namn. Men det gjorde man inte. Jag kan inte dra någon annan slutsats än att det inte alls var fråga om att beteckna ett lydtnadsförhållande, utan beteckningen Kungl. angav att organisationerna eller institutionerna inte var privata utan offentliga och att de verkade i ett konungarike. Epitetet har dessa två innebörder och har ingenting med lydtnadsförhållanden att göra. Jag upprepar för herr Geijer att ingenting ändrades i dessa två avscenden genom den nya grundlagen. Sverige är fortfarande ett konungarike, även om herr Geijer inte tycker det, och våra ambassader företräder därför konungariket Sverige utomlands. Det statsskick vi har bör anges genom att beteckningen Kungl. ingår i ambassadens namn.

Jag anser inte att vare sig det interpellationssvar som herr Geijer lämnat eller hans replik är tillfredsställande.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! När det gäller frågan om ämbetsverken och beteckningen Kungl. har jag redovisat att regeringen inte har fattat något beslut eller haft anledning att fatta något beslut.

När herr Burenstam Linder direkt frågade mig om jag gjort några historiska studier i denna fråga svarade jag att mina medarbetare gjort det med anledning av den fråga som herr Björck i Nässjö ställde till mig i höstas. De har i varje fall inte kunnat finna någon författning eller något beslut om att en myndighet skall benämnas Kungl. När man inte kan hitta något beslut att ändra på, behöver man naturligtvis inte fatta något beslut.

Herr Burenstam Linder säger att det sannolikt finns ett sådant beslut. Hur kan herr Burenstam Linder säga det? Jag tycker att herr Burenstam Linder då skall tala om vad han grundar detta påstående på. Det skulle vara intressant att få reda på om det finns något sådant beslut.

När det gäller frågan om stora och lilla riksvapnet kan jag inte fatta annat än att det är en fråga som de lärde kan tvista om.

Jag kan inte finna att det finns någon grund för att utslunga så allvarliga anklagelser mot regeringen i detta avseende som herr Burenstam Linder gör när han talar om svekfullhet och säger att detta gjorts i smyg. Det kan väl inte vara herr Burenstam Linders uppfattning att det har skett i smyg? Det har skett i offentlighetens ljus. – Det tycker jag kan vara tillräckligt svar.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Justitieministern upprepar att det inte funnits anledning att fatta några formella beslut i dessa sammanhang. Han återger på nytt motiveringen att det inte ursprungligen fattats några beslut om att myndigheterna skulle heta Kungl.

Sedan fick vi reda på att ni i justitiedepartementet i anledning av herr Björcks i Nässjö interpellation började efterforska huruvida det tidigare fanns några sådana beslut. Men redan dessförinnan hade ni ju föranstaltat om en del ändringar här! Herr Björcks i Nässjö interpellation var föranledd av att sådana ändringar hade vidtagits – det var ju utgångspunkten för interpellationen. Var det inte det? Jag kan naturligtvis inte interpellationen utantill, men jag tror att jag har rätt i det. Justitieministern säger nej, men tänk att det nu faktiskt är så att jag har rätt. Då måste ju också justitieministern hålla med om att det är ett märkvärdigt förhållande att ni först efteråt i departementet började undersöka, om det när allt kommer omkring kanske inte var så bra att man smög på det där viset, eftersom det kan finnas några formella beslut som borde ha upphävts.

Alldeles oavsett om ni hade studerat denna fråga före eller efter dessa förslag till ändringar kvarstår att justitiministern fortfarande inte kan garantera om det fanns några beslut eller inte.

Jag säger det på nytt: Jag är inte jurist, men jag tycker det är mycket

Onsdagen den
7 maj 1975

*Om åtgärder för att
avskaffa påminnel-
ser om att Sverige
är en monarki*

märkligt att en justitieminister som inte kan garantera att han inte gör fel inte väljer att uppträda på ett sådant sätt att han verkligen vet att det blir rätt. Det hade han vetat, om han hade gått formellt riktigt till väga med frågan. Och fortfarande har jag inte hört justitieministern säga mot min tes, att även om man faktiskt kunde konstatera att det inte fattats sådana beslut, så finns det anledning – i parallellitet med förhållandena enligt urminnes hävd, sedvanerätt och annat – att ändå gå formellt riktigt till väga. Varför har ni inte gjort det? Ge mig en enda rimlig anledning till att ni inte har gjort det! Beror det på att justitieministern numera har så mycket att göra att han inte hinner? Eller är det för få tjänstemän i departementet för att man skall kunna gå formellt riktigt till väga? Ge mig någon form av faktisk förklaring – innan jag har fått den vidhåller jag att er önskan var att smygvägen ändra, och anledningen till att ni ville smygvägen ändra är dubbel: dels att detta förfarande icke passar ihop med andan i överenskommelsen om författningen, dels att det inte stämmer med hur svenska folket vill ha det i de här frågorna.

Slutligen något om riksvapnen! De lärde skulle kunna tvista därom, trodde justitieministern. Nej, det tror jag inte alls: jag har i varje fall inte hört några lärda tvista om detta, utan det står alldeles klart i nu gällande lag att rikets vapen är stora och lilla riksvapnen. Det står inte i lagen att kungens personliga vapen är stora riksvapnet. Och om det vore så att de lärde kunde tvista om detta, vore det i så fall inte en anledning till att om det skall vidtas en ändring beträffande ambassadernas användning av riksvapnen då gå formellt riktigt till väga? Är det inte en rimlig logik i det? Jag tycker det.

Under alla omständigheter måste det väl vara konstigt att en byråchef i utrikesdepartementet i en juridisk fråga, som enligt justitieministern de lärde kan tvista om, anförtros att skicka ut ett litet cirkulär som för Sverige utomlands i framtiden skall vara bindande. Är inte det mycket märkvärdigt, herr justitieminister? Om justitieministern själv när han läste det där cirkuläret hajade till inför att där står där "numera är kungens personliga vapen" osv., är då inte detta det slutliga beviset för att det hade varit bra mycket bättre om det fått gå formellt riktigt till? Man kunde ha utformat texten, regler och förordningar på ett sådant sätt att landets högste juridiske företrädare slipper att haka till när han läser om sådana viktiga frågor som det här gäller!

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Regeringen har inte förrän 1975 lagt sig i om olika ämbetsverk och myndigheter har använt eller inte har använt ordet Kungl. Jag kan inte närmare redogöra för om det har gjorts några historiska studier innan man i Statskalendern efter 1975 har tagit bort ordet Kungl. Regeringen för sin del hade ingen anledning att över huvud taget göra några historiska studier av detta förrän jag fick en direkt fråga av herr Björck i Nässjö. Även om detta inte är någon sak för regeringen, blev

jag naturligtvis intresserad och ville försöka ta reda på vad det kunde finnas för historisk bakgrund.

Jag vidhåller fortfarande att detta ingenting har att göra med det grundläggande i regeringsformen som vi varit överens om, att Sverige är en monarki. Det som står i propositionen om kungens uppgifter enligt den nya grundlagen står vi naturligtvis för; ingenting har hänt som kan ge anledning till att vi går ifrån vad som beslutats i grundlagen.

I den akademiska frågan om stora och lilla riksvapnet förfäktar herr Håstad en uppfattning och herr Burenstam Linder en annan. Jag kan inte sätta mig till doms över dem; jag är ingen heraldiker som kan utreda den frågan och göra ett auktoritativt uttalande.

Utrikesdepartementet är ju ett verk. Det har skickats ut ett cirkulär. Jag kan inte finna att det finns någon grund för att i det sammanhanget säga att regeringen har vidtagit någon åtgärd som står i strid med grundlagen. När jag hajade till för ordet "numera" var det därför att jag i anledning av herr Burenstam Linders interpellation har fått ta del av den uppgift som herr Håstad förfäktar. Han hade alltså redan för länge sedan den bestämda uppfattningen att det var kungens vapen, och då är det klart att man hajar till. Den som har skrivit cirkuläret har kanske inte känt till herr Håstads uppfattning.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Före 1975 har regeringen inte lagt sig i vad dessa myndigheter har kallat sig. Men om det är så att det enligt den gamla grundlagen fanns ett lydtnadsförhållande – och det är den centrala tesen i justitieministerns uppläggning – borde väl regeringen rimligen ha lagt sig i vad dessa myndigheter kallar sig? Enligt den gamla grundlagen fanns, säger herr Geijer, detta lydtnadsförhållande. Det borde väl då ha respekterats? Eller menar justitieministern att före 1975 respekterades inte formerna för grundlagen? Innehållet hade, det är vi överens om, ändrats på många sätt, men formerna respekterades väl? Logiken är om inte obefintlig så åtminstone svag.

Sedan vill jag ställa en fråga till justitieministern om utrikesdepartementet. Vem är det som fattar besluten? Tänk om ambassadören i Moskva – i Sovjet tycker man fortfarande att det är spännande med kunglighet och sådant – säger till sig själv: "Det här cirkuläret bryr jag mig inte om. Visserligen håller vi just på att skaffa en ny skylt, så det skulle inte få vara stora riksvapnet längre, men det bryr jag mig inte om. Jag struntar i det här nya att det inte längre får vara Kungl. ambassad, utan det sätter jag ut på fin ryska." Vad händer då? Det måste vara något förvånande för de tjänstemän som skall lyda det här lilla cirkuläret, den här stencilen som har skickats ut, att den inte grundas på formellt beslut. Och det är just det som är min poäng. Det är inte fråga om heraldiken – jag kan inte ett skvatt om sådant – men jag är som riksdagsman synnerligen intresserad av att lagar och förordningar följs. Det är min skyldighet att vara intresserad av det. Och jag kan inte finna

Nr 76

Onsdagen den
7 maj 1975

*Om åtgärder för att
avskaffa påminnelser om att Sverige
är en monarki*

Onsdagen den
7 maj 1975

*Om åtgärder för att
avskaffa påminnelser
om att Sverige
är en monarki*

att en byråchef på utrikesdepartementet har i sin makt att göra ett uttalande som innebär att en lag uppenbarligen inte längre skall gälla. Att prata om att herr Håstad hade en motion 1949 är ett skäligen skraltigt försvar. Vem är det som har fattat detta beslut egentligen? Det är undertecknat "chefen för administrativa avdelningen". Jag är verkligen intresserad av att veta det. Är det han själv som har undertecknat det? (Herr justitieministern Geijer: Nej, jag skall svara sedan.)

Förhållandet är synnerligen oklart. Det finns motiv för att begära att en regering följer rimliga beslutsordningar så att det blir klarhet i sådana här avseenden.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Eftersom herr Burenstam Linder tydligen inte riktigt fattar vad jag säger får jag ännu en gång upprepa: Regeringen har inte fattat något beslut i det här avseendet. Jag kan inte svara för vad byråchefen på UD:s administrativa avdelning har skickat ut för cirkulär i det här fallet.

Även om detta, herr Burenstam Linder, är en synnerligen viktig och betydelsefull fråga för moderata samlingspartiet finns det faktiskt viktigare saker att syssla med i vårt samhälle än att göra en detaljerad undersökning av vad byråchefen i det ena eller andra ämbetsverket har för funktioner. Det kan jag inte stå och redogöra för här.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Jag hade inte tänkt delta i debatten, och jag skall fatta mig mycket kort. Men jag kan inte undgå att reagera mot justitieministerns tolkning av 47 § i den förutvarande grundlagen. Enligt den skulle en lydnaplukt konstitueras som skulle upphöra den 1 januari 1975. Det är en fullständig missuppfattning av bestämmelsen. Det står i denna paragraf: "Rikets hovrätter och alla andra domstolar skola efter lag och laga stadgar döma; ---." Det är det första. Det blandar justitieministern samman i sitt citat.

Sedan står det att verk och ämbetsmän "skola förvalta de dem åliggande sysslor och värv, enligt de instruktioner, reglementen och föreskrifter, som redan givna äro eller framdeles kunna givas, lyda Konungens bud och befallningar och räckta varandra handen till fullgörande därav ---". Det framgår alldeles klart att det är Konungen i statsrådet det är fråga om och inte något personligt lydnapluktförhållande. Mot den bakgrunden faller hela justitieministerns argumentation om en nyordning från den 1 januari 1975. Ingenting har ändrats på den punkten. Jag förstår inte resonemanget. Det måste vara en lapsus.

Sedan kan jag inte undgå att konstatera två som jag tycker rätt uppseendeväckande saker. Justitieministern säger att den ändrade användningen av beteckningen Kungl. inte har med monarki att göra. Jo, men det är ju det den har. Beteckningen Kungl. på våra ambassader, på utrikesdepartementet och annorstädes markerar att Sverige är en monarki.

Det står inte "republiken Sverige", för den finns inte. Det är skillnaden. Det heter Kungl. för att markera att Sverige är en monarki. Det är det ena.

Det andra uppseendeväckande justitieministern säger är att det inte behövdes något beslut. Sedan gör han den rent häpnadsväckande saltomortalen att säga att en byråchef i utrikesdepartementet väl kan skicka ut cirkulär; det var i stort sett innebörden av vad han sade. Det övertygar väl inte någon. Att det inte skulle behöva fattas beslut för att ändra något med hävd och sedvänja i många avseenden och detta särskilt när det gäller utrikesdepartementet är ett mycket märkligt påstående. Det skall naturligtvis fattas beslut, och jag tror mycket väl att det går att få fram gamla instruktioner där ordet Kungl. användes, men jag medger att det inte har något större värde i den här diskussionen. Den diskussionen kan, herr justitieminister, lätt bli akademisk. I varje fall har jag något exempel på det, men jag skall inte trötta kammaren med det.

Det verkligt allvarliga är emellertid att det stora steget i denna riktning, det första steget, togs genom ett telefonsamtal från statsrådsberedningen till redaktören för Statskalendern. Det var beslutet – det fanns alltså en instruktion för Statskalenderns redigering.

Herr talman! Jag tycker att regeringen har handlagt detta ärende så oskickligt att den har givit upphov till många misstankar – säkerligen är åtskilliga av dem obefogade – vad gäller de personer som här har agerat. Ärendet hade inte behövt handläggas på detta sätt. Det hade varit bättre om regeringen klart lagt fram sina åsikter för riksdagen och fått dem behandlade. Då hade man följt föreskrifterna i vår riksdagsordning. Det hade varit mycket bättre att göra så än att bakvägen söka åstadkomma den önskade effekten. Särskilt obehagligt är det när justitieministern försöker krypa bakom en byråchef eller avdelningschef – vad det nu kan vara – i utrikesdepartementet.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Jag skall inte ta upp handsken beträffande grundlagstolkningen. Jag vet att herr Hernelius är en utomordentligt skicklig och kunskapsrik man på detta område. Där får väl åsikt stå mot åsikt.

Vad jag vill svara gäller själva sakfrågan. Herrar Hernelius och Burénstam Linder vill göra gällande att någonting svekfullt har skett i strid med de överenskommelser som träffades inför den nya grundlagen. Det räcker med att svara att Sverige väl inte upphör att vara en monarki därför att våra ambassader inte längre använder ordet Kungl.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Nej, herr justitieminister. Sverige upphör inte att vara en monarki endast därför att brevpaper och skyltarna på våra ambassader kasseras och det införs nya arrangemang i det avseendet. Men utomlands kommer man att fatta det så att en ändring har skett.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 76

Onsdagen den
7 maj 1975

*Meddelande om
frågor*

§ 18 Anmäldes och bordlades

Propositioner

Nr 108 om ändring rusdrycksförsäljningsförordningen (1954:521)

Nr 110 om verksamheten vid Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB

§ 19 Anmäldes och bordlades

Skatteutskottets betänkanden

Nr 22 med anledning av propositionen 1975:48 med förslag till ändrade regler för beskattning av samfälligheter, m. m. jämte motioner

Nr 24 angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden

Kulturutskottets betänkande

Nr 11 med anledning av propositionen 1975:61 om vissa anslag ur kyrkofonden, m. m. jämte motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till kulturutskottet

Utbildningsutskottets betänkande

Nr 15 med anledning av propositionen 1975:33 om anslag för budgetåret 1975/76 till byggnadsarbeten m. m. inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner

Civilutskottets betänkanden

Nr 23 med anledning av motioner om kommunindelningen i sydvästra Hälsingland

Nr 24 med anledning av propositionen 1975:91 med förslag till lagar om förbud mot spridning och utförelse av kart- och bildmaterial jämte motion

Nr 27 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

§ 20 Anmäldes och bordlades

Motioner

Nr 2147 av herr *Henmark*

Nr 2148 av herr *Hermansson m. fl.*

med anledning av propositionen 1975:101 om nytt valsystem vid lands- tingsval, m. m.

§ 21 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 7 maj

Nr 188 av herr *Granstedt* (c) till herr arbetsmarknadsministern om kostnaderna för vissa Chileflyktingars resa till Sverige:

Enligt uppgift saknar AMS från den 1 januari 1975 möjligheter att bestrida kostnaderna för resa till Sverige för anhöriga till flyktingar från Chile som tagits emot i Sverige. Risk finns därför att dessa måste avräknas på invandrarverkets redan hårt ansträngda flyktingkvot, och därmed inskränks möjligheterna att ta emot nya flyktingar i Sverige.

Med anledning härav vill jag till herr arbetsmarknadsministern ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd att vidta åtgärder för att AMS skall kunna bestrida kostnaderna för resa till Sverige för anhöriga till Chileflyktingar?

Nr 189 av herr *Svensson* i Malmö (vpk) till herr statsrådet Lidbom om reglerna för uppräknig av underhållsbidrag:

Är statsrådet medveten om de problem som nu gällande uppräkningsregel för underhållsbidrag vållar för de bidragsskyldiga, och föranleder detta en ändring i synen på underhållsfrågan i stort?

Nr 190 av fru *Fränkel* (fp) till herr socialministern om vidgad rätt till frivillig sjukpenningförsäkring för hemmafruar:

Genom beslut av 1973 års riksdag höjdes det belopp för vilket hemmamake kan teckna frivillig sjukpenning till 12 kr. per dag. Denna höjning motsvarar knappast ens penningvärdeförsämringen. Ändå medger bestämmelserna endast den som har god hälsa att höja sin frivilliga försäkring till det nya maximibeloppet.

Vill herr socialministern medverka till att hemmafruar får vidgade möjligheter att höja äldre frivilliga sjukpenningförsäkringar till det nya maximibeloppet?

Nr 191 av herr *Adolfsson* (m) till herr utrikesministern om mottagande av flyktingar från Vietnam:

Har regeringen övervägt att Sverige i likhet med andra västländer skall mottaga flyktingar från Vietnam?

Nr 192 av fru *Skantz* (s) till herr socialministern om ökad kontroll över vaccinationscentraler:

Under senare år har ett stort antal vaccinationscentraler etablerats, där allmänheten kan erhålla vaccinationer inför utlandsresor. Denna utveckling aktualiserar bl. a. frågorna om det medicinska ansvaret för och tillsynen över verksamheten vid dessa centraler.

Avser statsrådet ta initiativ som syftar till ökad kontroll över och bättre insyn i de s. k. vaccinationscentralerna?

Nr 76

Onsdagen den
7 maj 1975

*Meddelande om
frågor*

Nr 193 av herr *Andersson* i Örebro (fp) till herr kommunministern om utbildning i svetsning inom brandförsvaret:

Nuvarande utbildning för brandmän är enligt gällande läroplan huvudsakligen teoretiskt inriktad. I den centrala utbildningen ingår inte några praktiska ämnen. Sådana kan däremot förekomma i den interna utbildning som brukar anordnas inom varje kommunal brandkår.

Till den senare hör i vissa fall utbildning i svetsning och skärbränning. Sådana kunskaper är synnerligen väsentliga för den del av brandförsvarets uppgifter som hänför sig till insatser vid svårare olyckor och katastrofer. På vissa håll saknar dock brandkårerna tillgång till svetsutbildad personal. Mot denna bakgrund vill jag fråga herr kommunministern:

Vill herr kommunministern medverka till att praktisk utbildning i bl. a. svetsning kommer att ingå i den nya läroplan för central brandförsvartsutbildning som nu förbereds?

Nr 194 av herr *Svensson* i Kungälv (s) till herr handelsministern om utredning rörande affärernas öppethållande:

När kommer den av riksdagen begärda utredningen om affärernas öppethållande att tillsättas?

Nr 195 av herr *Torwald* (c) till herr socialministern om åtgärder för att förbättra situationen inom folktandvården:

Den värdefulla tandvårdsreformen tenderar att bli av mindre värde för dem som av ekonomiska skäl inte tidigare haft råd att regelbundet sköta sina tänder och av den anledningen inte funnits registrerade såsom patienter hos någon tandläkare eller tandvårdspoliklinik. Väntetiden för nya patienter är på många håll flerårig, varför det är angeläget att allt göres för att nedbringa densamma. Vid poliklinikerna borde deltidstjänstgöring liksom praktiktjänstgöring för sistaårseleverna vid tandläkarhögskolorna kunna utnyttjas i större utsträckning för att nedbringa väntetiden för nya patienter och förbättra jourkapaciteten.

Vilka åtgärder har vidtagits resp. planeras från socialstyrelsens sida för att genom deltidstjänster och praktiktjänstgöring förbättra situationen inom folktandvården?

§ 22 Kammaren åtskildes kl. 16.02.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON
/Solveig Gemert